

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Jakub Holas
Eva Krulichová
Lucie Háková
Miroslav Scheinost

Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel

Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel

Jakub Holas
Eva Krulichová
Lucie Háková
Miroslav Scheinost

Autorský kolektiv:

Mgr. Jakub Holas

Mgr. Eva Krulichová, Ph.D.

Mgr. Lucie Háková

PhDr. Miroslav Scheinost

Spolupráce na kapitole III.2:

RNDr. Jana Jíchová, Ph.D.

Recenzenti:

doc. PhDr. Gabriela Lubelcová, CSc. (Katedra sociologie FF Univerzity Komenského v Bratislavě)

RNDr. Martin Šimon, Ph.D. (PřF UK v Praze, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.)

ISBN 978-80-7338-160-8

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016

www.kriminologie.cz

Obsah

I. Úvod do řešené problematiky	9
II. Prostorová podmíněnost kriminality – teoretická východiska	13
II.1 Teorie sociální dezorganizace	14
II.1.1 Využití teorie sociální dezorganizace ve výzkumu kriminality v rurálních oblastech	16
II.2 Teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnost	17
III. Výzkumné lokality	23
III.1 Metodika výběru výzkumných lokalit	23
III.2 Popis výzkumných lokalit z pohledu sociální geografie	25
III.2.1 PRAHA 3 – ŽIŽKOV A JAROV	25
III.2.2 PRAHA 6 – BŘEVNOV, VELESLAVÍN, PETŘINY	27
III.2.3 BRNO – VINOHRADY	28
III.2.4 PLZEŇ – LOCHOTÍN, BOLEVEC, KOŠUTKA, VINICE	29
III.2.5 CHOMUTOV	30
III.2.6 PÍSEK	32
III.2.7 RÝMAŘOVSKO	33
III.2.8 POLNÁ A OKOLÍ	36
IV. Metodologie a vzorek	39
IV.1 Metoda sběru dat	39
IV.2 Cílová skupina a metodika výběru respondentů	39
IV.3 Charakteristiky výběrového souboru.	40
IV.3.1 Typ a délka bydlení v dané lokalitě, rodina a přátelé v sousedství	41
IV.3.2 Výběrový soubor podle socioekonomických charakteristik	43
V. Sociálně-psychologické charakteristiky lokalit	47
V.1 Sociální dezorganizace	47
V.2 Neformální kontrola	50
V.3 Sousedské vztahy	52
V.4 Kvalita života v sousedství	55
V.4.1 Úvahy o odstěhování	55
V.4. 2. Interpersonální důvěra	56
V.4. 3. Pocit štěstí	57
VI. Viktimizace	61
VI.1 Viktimizace podle lokalit	61
VI.2 Viktimizace podle základních sociodemografických charakteristik	64
VI.3 Zkušenost s konkrétními kriminálními skutky	67
VI.4 Majetková a násilná viktimizace	69
VI.5 Viktimizace a hodnocení charakteristik lokality	71
VII. Pocit bezpečí a obavy z kriminality	75
VII.1 Indikátory pocitu bezpečí a obav z kriminality	75
VII.2 Pocit bezpečí a obavy z kriminality podle lokalit	77
VII.3 Pocit bezpečí a obavy z kriminality podle vybraných korelátů	79

VII.4 Vliv úrovně registrované kriminality a viktimizace	85
VII.5 Fyzické a sociální charakteristiky lokality	87
VII.6 Faktory ovlivňující pocit bezpečí a obavy z kriminality	89
VIII. Nápad trestné činnosti a socioekonomický status lokality jako faktory ovlivňující viktimizaci a obavy z kriminality	93
IX. Shrnutí a závěry	101
Resumé	107
Summary	111
Použité prameny	115
Přílohy	
Příloha 1: Přesná identifikace výzkumných lokalit	125
Příloha 2: Metoda náhodné procházky	127
Příloha 3: Mapa vyplácených sociálních dávek, mapa německojazyčného osídlení ČR před 2. s.v.	129
Příloha 4: Dotazník	130

I.

Úvod do řešené problematiky

Téma prostorové distribuce kriminality a jejího vztahu k sociálním a dalším faktorům, které ji mohou ovlivňovat, není v kriminologické teorii ani výzkumné praxi nové. Fakt, že kriminální jednání není v rámci určité geografické oblasti (ať si ji vymežíme jakkoli) nikdy rovnoměrně rozloženo, je empiricky znám dlouhou dobu. Stejně tak platí, že existují rozdíly v rozložení jednotlivých druhů kriminality. Je proto přirozené, že se kromě deskripce prostorového rozložení páchané trestné činnosti, případně dalších sociálně deviantních jevů, snaží kriminologie nalézt také příčiny této distribuce.

Z tohoto důvodu se nezanedbatelná část především sociologicky orientovaných teorií kriminogeneze zabývá otázkou teritoriality či prostorového rozložení kriminality. Již v počátcích kriminologického myšlení existovaly např. tzv. klimatické teorie zločinnosti, hovořící o tom, že v teplých oblastech směrem k rovníku převládá kriminalita násilná, zatímco v oblastech chladnějších kriminalita majetková a opilství. Tento "klimatický" náhled býval doplňován i psychologizujícími přístupy (vznětlivé jižní národy versus spíše flegmatické národy severní, což už se ovšem spíše blížilo stereotypům o tzv. národním charakteru než empirickému přístupu). Později se v centru zájmu při výzkumu etiologie kriminality ocitlo sociální postavení delikventů a sociální situace lokalit, odkud tito lidé pocházejí. Přesvědčení, že chudoba a omezený přístup k materiálním statkům jsou hlavním motorem kriminálního chování, je hlavní myšlenkou řady kriminologických teorií.

Tendence hledat příčiny rozdílů v rozložení kriminality a zastoupení jednotlivých druhů kriminality v sociálních faktorech, resp. chudobě a sociální deprivaci, vedla k výraznějšímu odklonu od spíše spekulativního vysvětlování tohoto fenoménu ve velkých geografických celcích k soustředěnějšímu empirickému studiu podmínek v konkrétně vymezených lokalitách. Slavné výzkumy chicagské kriminologické školy ve dvacátých letech minulého století naznačily, že špatné sociální podmínky výrazně korelují s geografickým rozložením kriminality. Výzkumy v dalších desetiletích tyto teze v mnoha ohledech potvrdily a zpřesnily. Lze považovat víceméně za ověřené, že špatné sociální podmínky úzce souvisejí s geografickým rozložením kriminality obecně, zejména však s rozložením, resp. výskytem některých jejích druhů a typů.

Ve shodě s výše uvedenými tvrzeními by se zdálo, že sociálně vyloučené oblasti budou jednoznačně vykazovat vyšší míru trestné činnosti; tu však vykazují i oblasti se značným ekonomickým potenciálem. Kriminální zatíženost různých lokalit se navíc liší podle druhu trestné činnosti zde páchané, nemluvě o tom, že je nutné stanovit, na základě jakých kritérií můžeme považovat oblast za sociálně problémovou.

Kořeny některých druhů moderní kriminality je třeba hledat jinde než ve hmotné nouzi pachatele. Tak například zvýšený výskyt ekonomické a finanční kriminality – z pohledu lokalizace objektů souvisejících kriminálních útoků – bychom zřejmě našli v místech sídel bank, investičních společností, správních rad koncernů apod. Obdobně bychom na zvýšený výskyt korupce pravděpodobně narazili v místech koncentrace správních a dalších decizních orgánů, tedy v lokalitách, které obvykle nepatří mezi sociálně deprivované. To svědčí o tom, že studium prostorového rozložení kriminality a výskytu jejích druhů je možné a nosné, musí ovšem vzít v úvahu velmi širokou škálu možných faktorů a vlivů a specifika jednotlivých druhů trestné činnosti.

Identifikace činitelů, které sehrávají klíčovou úlohu při modelování určité oblasti jako kriminálně problémové, je tedy poměrně zásadní otázkou, teoretickou i praktickou. Některé z nich jsou poměrně zřejmé – z těch demografických můžeme jmenovat hustotu zalidnění. V intenzivně osídlených lokalitách je počet sociálních dějů, tedy i těch patologických, logicky větší. Stejně tak etnický faktor nebo sociálně-ekonomický stav oblasti mohou sehrávat významnou roli. Některé zahraniční studie nicméně ukazují, že ekonomická síla (nebo naopak zaostávání) regionu není zdaleka jediným faktorem ovlivňujícím úroveň a strukturu kriminality v regionu. Za rizikové lze považovat oblasti vykazující jistou anomii, tedy rozvolněnost norem, pravidel, sociální kontroly, souhrnně možná můžeme říci ztrátu jistot. Jde o oblasti charakteristické zvýšenou migrací a prostorovou i časovou nestálostí svých obyvatel, oblasti bez stmelujícího kulturně-hodnotového rámce. V tomto „anomickém“ stavu se mohou nacházet územní celky naprosto rozdílných proporcí – celé státy nebo oblasti světa v důsledku válek, revolučních převratů a dalších podobně masivních historických událostí, velké regiony zasažené lokálními hospodářskými krizemi (např. postižené restrukturalizací průmyslu). Běžně tímto stavem trpí především předměstská ghetta, kde se koncentrují marginalizované sociální skupiny, včetně skupin s odlišným etnickým původem a nedostatečnou integrací do majoritní společnosti.

V určitých případech mohou působit všechny uvedené mechanismy. Uvědomme si například, jakými dramatickými ději prošla oblast bývalých Sudet – vysídlení původních obyvatel před šedesáti lety, problematické nové osídlování, masová industrializace se všemi jejími dopady, hospodářský (a částečně i sociální) kolaps po roce 1989. Není divu, že právě v těchto regionech nalézáme vysokou koncentraci sociálně-deviantních jevů.

Otázkami regionálních odlišností a změn sociálních dějů pod vlivem modernizace se kromě sociologie zabývá především sociální geografie. Vyhraněně kriminologický pohled na tyto problémy ale doposud v našich podmínkách chybí. Sociální etiologie kriminality vychází obvykle z tezí o vztahu kriminálního chování a životních podmínek pachatelů. Jestliže tedy v naší republice existují regiony s vyšší mírou sociálně-ekonomických problémů a dalších rizikových faktorů, pak by se to mělo odrazit i ve vyšší úrovni trestné činnosti (nebo alespoň některých jejích druhů) v těchto oblastech.

Prostorové analýzy kriminality (jak se tento směr kriminologického zkoumání obvykle souhrnně nazývá) slouží k řadě prakticky využitelných účelů v závislosti na své úrovni obecnosti – např. k regionalizaci území z hlediska koncentrace kriminality, identifikaci rizikových oblastí pro preventivní práci i operační činnost policie, sledování migrace pachatelů a jejich prostorového chování při vyhledávání cílů atd. Na vyšší úrovni mohou být jedním ze zdrojů informací při tvorbě a uplatňování koncepcí preventivní práce, distribuce policejních sil a prostředků, formulování bezpečnostní a sociální politiky.

O prostorovou podmíněnost kriminality v současnosti projevují zájem především média, často v souvislosti s tzv. sociálně vyloučenými oblastmi. Bývají prezentovány tzv. „mapy kriminality“, které však ve většině případů zobrazují pouze hrubá data o kriminalitě, často i nejasného původu. Je přitom zřejmé, že znalost vazeb mezi faktory sociálního, ekonomického, kulturního či demografického charakteru a jejich vlivu na úroveň negativních společenských jevů je pro státní správu nezastupitelná. Racionální plánování státních

intervencí nejrůznějšího charakteru v jednotlivých regionech by mělo být postaveno na předvídání možných problémů, které vlivem kumulace nepříznivých okolností mohou nastat.

Tyto potřeby vedly ke zpracování a realizaci projektu, jehož cílem bylo v perspektivě období po roce 1990 popsat a z kriminologického hlediska analyzovat územní rozložení kriminality ve vybraných lokalitách České republiky a podle jejich základních typů (celková, majetková, násilná, mravnostní, hospodářská, ostatní). Komparace dat o trestné činnosti (vycházející především ze statistiky Policie ČR) s údaji demografického, ekonomického a sociálního charakteru, si kladla za cíl odpovědět na otázku, jaká data a jakým způsobem analyzovat na regionální úrovni, tedy jaké proměnné jsou významné pro demografickou a sociálně-ekonomickou podmíněnost kriminality, s pokusem o matematicko-statistické ověření jejich relevance. Kromě toho byl v rámci projektu v osmi vybraných lokalitách realizován výzkum názorů obyvatelstva na klady a zápory bydlení v dané lokalitě, míru obav z kriminality, pocit bezpečí, spokojenost se životem v lokalitě až po úvahy o možném odstěhování. Nad rámec statistického zkoumání proměnných týkajících se kriminality, sociálně-ekonomických a dalších charakteristik je tedy možné do určité míry zjistit, zda a nakolik se tyto „objektivní“ proměnné promítají do postojů a názorů obyvatel, tedy jak tyto proměnné ovlivňují subjektivně vnímanou kvalitu života lidí.

Projekt byl tedy realizován s cílem popsat aktuální úroveň kriminality, resp. viktimizace, a obavy z kriminality v závislosti na typu lokality, která je zkoumána a na základě shromážděných dat ověřit platnost některých zahraničních kriminologických teorií vztahujících se k vazbám mezi charakterem prostředí, viktimizací a obavami z kriminality. V první části práce se nejprve zaměříme na důležitá teoretická východiska, která výzkum prostorové podmíněnosti kriminality ovlivnila. V druhé části pak popíšeme lokality, které byly do výzkumu zařazeny, a porovnáme je z hlediska míry jejich dezorganizace (resp. kolektivní účinnosti a fyzických nebo sociálních známek necivilizovanosti). Následně pak zjistíme, do jaké míry souvisejí tyto charakteristiky s úrovní viktimizace (kriminality) a obavami z kriminality lidí, kteří zde žijí. Na závěr se pokusíme vyvodit souvislosti výše zmíněných jevů se sociálně-ekonomickou situací v lokalitě.

II.

Prostorová podmíněnost kriminality – teoretická východiska

Závislost kriminality na typu lokality byla poprvé popsána již na začátku 19. století, a to prostřednictvím map zobrazujících regionální rozložení úrovně kriminality ve zkoumaných zemích (Friendly, 2007; Guerry, 1833). Tyto mapy také poukázaly na nerovnoměrnou distribuci různých typů trestných činů. Zatímco v chudých oblastech s vysokou mírou sociální deprivace převládaly násilné trestné činy, v bohatých industrializovaných regionech byla s větší pravděpodobností páchána majetková kriminalita (Weisburd & McEwen, 1998; Wortley & Mazerolle, 2008).

Na zmíněné výzkumy navázala v první polovině 20. století Chicagská škola, jejímž cílem bylo zkoumat palčivé sociální problémy, tj. kriminalitu, prostituci, nezaměstnanost apod. v metropolitních oblastech Spojených států amerických, nejčastěji pak ve městě Chicagu. Představitelé této školy viděli město prizmatem tzv. sociální ekologie, tedy jako živý organismus, který se neustále vyvíjí, diferencuje a roste. Na základě těchto úvah bylo rozděleno do pěti koncentrických zón – přirozeně vzniklých oblastí města, které nesly určité fyzické a sociální charakteristiky (Munková, 2001). Největší zatíženost kriminalitou a dalšími deviantními fenomény vykazovala tzv. přechodná zóna, která byla považována za velmi nestabilní a pohyblivou část města.

Vysvětlení, proč tomu tak je měla poskytnout jedna ze stěžejních sociologických, ale také kriminologických teorií této školy – teorie sociální dezorganizace (Shaw & McKay, 1942). Ta zaznamenala velký úspěch nejen ve Spojených státech amerických, ale také v Evropě (Sampson & Groves, 1989). Inspiraci v ní dále hledali například Sampson, Raudenbush a Earls (1997), kteří pracovali s konceptem kolektivní účinnosti (collective efficacy) zohledňujícím vztah mezi sociální kohezí a neformální sociální kontrolou, nebo Lewis a Salem (1986) či Skogan a Maxfield (1981), kteří se zabývali teorií necivilizovanosti (social incivilities). Ta říká, že obyvatelé lokalit, které vykazují určité fyzické a sociální známky úpadku, budou s větší pravděpodobností viktimizováni, tj. v takových lokalitách se bude vyskytovat vyšší počet trestných činů, a budou také ve srovnání s těmi, kteří žijí v klidném a spořádaném prostředí, náchylnější k obavám z kriminality.

Zmíněnými teoretickými koncepty se v průběhu let inspirovala také řada odborných studií z České a Slovenské republiky, což dokazuje, že problematika prostorové podmíněnosti kriminality představuje důležité výzkumné téma. Ačkoli málokdy testují modely tak, jak byly původně navrženy, většina faktorů vyjmenovaných autory těchto teorií a jejich následníky hrají důležitou roli i zde. Největší význam je přikládán především sociálně ekonomickým a demografickým změnám na počátku 90. let 20. století. Řadíme sem například sociální stratifikaci, koncentraci sociálně slabých, příjmovou diferenciaci, nezaměstnanost, stárnutí populace, rozvodovost, migraci apod. (Lubelcová, 1996; Novák, Puldová, Ouředníček, & Temelová, 2007).

Uvedme rovněž studie, které se soustředí na porovnávání kriminality na úrovni krajů či okresů (Bartoňová, 1996; Hampl, 2005; Michálek, 2000, 2009, 2010; Mládek, Kusendová, Marenčáková, Podolák, & Vaňo, 2006) nebo na vnímání bezpečnosti v hlavním městě Praha (Čermák, 2007; Jíchová & Temelová, 2012a, 2012 b; Temelová, Čermák, & Jíchová, 2012). Na Slovensku sledovali kriminalitu v hlavním městě Bratislava například Lubelcová (1996) nebo Michálek (1999). Názorům občanů na kriminologické aspekty prostředí se věnoval například Buriánek (1994).

II.1 Teorie sociální dezorganizace

Termín sociální dezorganizace má v sociologii dlouhou tradici a je spojován s řadou jejich významných představitelů. Mluvíme mimo jiné o Spencerovi, Durkheimovi nebo Parsonsovi (Keller, 2007). Tito autoři sice přímo nestudovali vztah mezi sociální dezorganizací a kriminalitou v určité oblasti, nicméně se zabývali tématy jako je anomie, sociální změna nebo přechod od tradiční k moderní společnosti, které do značné míry inspirovaly představitele Chicagské školy.

Shaw a McKay (1942), v návaznosti na tyto teoretiky a další již zmíněné autory věnují se prostorové podmíněnosti kriminality (viz Friendly, 2007; Guerry, 1833) jako jedni z prvních podrobně rozvedli myšlenku, že vyšší úroveň kriminality je spojena s odlišným způsobem uspořádání sociálního života v určité lokalitě. Vyzorovali, že ty nejproblémovější lokality byly zpravidla obývány novými příchozími, většinou imigranty, kteří neměli dostatek finančních prostředků, aby mohli bydlet v drahých příměstských oblastech. Jakmile se ale usadili, našli si práci a jejich sociální a ekonomická situace se zlepšila, stěhovali se směrem od centra (Maguire, Morgan, & Reiner, 2007). Vysoká míra kriminality však v dané oblasti přetrvávala i po tom, co se dosavadní obyvatelé odstěhovali, což naznačuje, že spíše než lidé, kteří zde žili, to byla právě sociální narušenost daného místa, která stála za vysokou koncentrací trestných činů v této oblasti (Bursik & Webb, 1982; Walker, 2009).

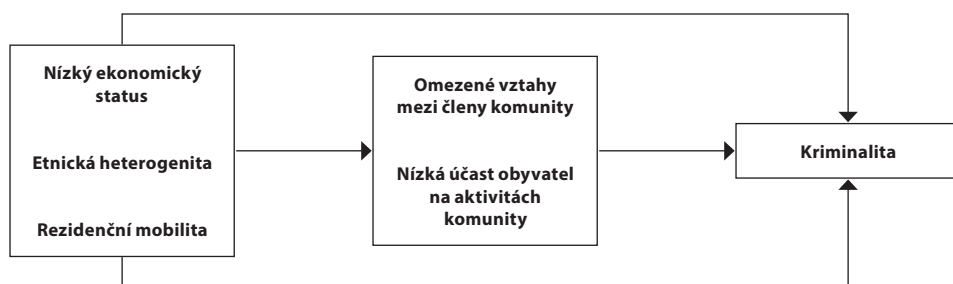
Kriminalita v takových lokalitách je podle Shawa a McKaye ovlivňována třemi základními strukturálními faktory, které vedou k narušení jejich sociální organizace – nízkým ekonomickým statutem obyvatel, vysokou rezidenční mobilitou a etnickou heterogenitou.

Ekonomický status byl měřen na základě počtu rodin, které jsou příjemci sociálních dávek, průměrné ceny nájmu a počtu domů a bytů, ve kterých bydlí jejich majitelé spíše než podnájemníci. Vyšší počet uvedených rodin, nižší ceny nájemného a větší počet obydlí určených k pronájmu vedly ke zvýšení kriminality. *Rezidenční mobilita* představovala (vedle počtu poničených a opuštěných obydlí a blízkosti k průmyslovému centru města) základní složku při měření tzv. fyzického stavu dané lokality. Příchod nových obyvatel do určité lokality byl spojen s výraznějším narušením společenského řádu a následně také se zvýšením kriminality. Konečně, Shaw a McKay zjistili, že vyšší míra kriminality byla také spojena s *etnickou heterogenitou*, tedy především s lokalitami, kde se nacházel větší počet cizinců a etnických menšin (Shaw & McKay, 1942).

Tuto myšlenku později rozpracovali Sampson a Groves (1989), kteří definovali dezorganizaci jako neformální sociální kontrolu představující most mezi strukturálními faktory Shawa a McKaye a výskytem kriminality v dané lokalitě (Obrázek 1).

Testování samotné teorie bylo umožněno vytvořením indikátorů, které míru sociální dezorganizace v podobě slabé neformální sociální kontroly v daných komunitách měří. Jsou jimi vztahy mezi členy komunity, účast obyvatel na aktivitách této komunity a množství aktivit mládežnických skupin, které zůstávají bez dozoru.

Obrázek 1. Model sociální dezorganizace Sampsona a Growese

Zdroj: Volně podle Sampsona & Grovese (1989: 781).

Stejně jako v případě Shawa a McKaye využili k testování teorie sociální dezorganizace strukturní proměnné, tj. socioekonomický status, rezidenční mobilitu a heterogenitu populace. Ty ovlivňují schopnost komunit vytvářet efektivní systém neformální kontroly a do značné míry tak přispívají ke změnám v jejich sociální (dez)organizaci. Na rozdíl od nich však použili self-reportová data¹ (více viz Moravcová, 2014 b), čímž došlo ke změně indikátorů, které tyto proměnné měří.

Hlavními dimenzemi socioekonomického statusu jsou vzdělání (procento obyvatel s vysokoškolským diplomem), profese (procento obyvatel vykonávající řídicí pozice) a příjem (procento obyvatel s relativně vysokým příjmem). Rezidenční mobilita je definována jako procento obyvatel, kteří se narodili 15 minut chůze od svého domova. Pro měření etnické heterogenity byl vytvořen index zohledňující podíl vybraných národnostních a etnických skupin žijících na daném území. V protikladu k původní teorii Shawa a McKaye však Sampson a Groves testují také vliv narušenosti rodin a míry urbanizace, tj. počtu rozvodů a odděleně žijících dospělých ve vztahu k těm, kteří se oženili (vdaly), spolu s podílem domácností, kde děti vychovává pouze jeden rodič, a polohy komunity vzhledem k centru města (Sampson & Groves, 1989).

Nízký *socioekonomický status* podle Sampsona a Grovese (1989) nepřímo ovlivňuje kriminalitu v dané lokalitě, a to sníženou možností jejích obyvatel účastnit se komunitních aktivit a dohlížet na své děti a mladistvé. Podobně také úroveň *rezidenční mobility*, která vyjadřuje, jak dlouho již obyvatelé v dané lokalitě bydlí a zda zde mají také určité sociální zázemí, tj. například své rodiče, sourozence, kamarády apod., limituje dohled nad mládeží. Vysoká rezidenční mobilita, respektive sociální neukotvenost, totiž znesnadňuje vytváření sítě vztahů v rámci dané lokality (Barnett & Mencken, 2002; Sampson & Groves, 1989). Sun, Triplettová a Gainey (2004) nicméně dokumentují pozitivní vliv rezidenční mobility na místní vztahy. V protikladu k očekávání autorů spolu se zvyšující se mobilitou obyvatel roste síla a provázanost vztahů mezi nimi. Autoři tento výsledek vysvětlují tak, že pokud jsou ostatní analyzované proměnné vyrovnané, mají obyvatelé v sousedstvích s vyšší mobilitou více příležitostí, jak svým sousedům pomáhat, což má za následek zlepšení vztahů mezi nimi.

1 Data založená na výpovědích respondentů o sobě a svém okolí.

Snaha komunity dohodnout se na základních pravidlech a normách je ale tím složitější, čím odlišnější lidé jsou jejími členy. Vysoká *heterogenita*, ať už věková, etnická apod., zabraňuje komunikaci a vytváření základních vzorců interakce mezi členy komunity a vede k nárůstu kriminální činnosti (Brimicombe, Ralphs, Sampson, & Tsui, 2001). Sampson a Groves (1989) dále zjišťují, že komunity s větším počtem *narušených rodin* jsou spíše než komunity s převahou rodin úplných charakteristické výskytem mládežnických skupin bez dozoru, což ovlivňuje míru viktimizace. Poukazují rovněž na relativně významný přímý vliv míry narušenosti rodin na počet majetkových trestných činů spáchaných v dané komunitě. Tento vliv nicméně dokládají i další empirické studie. Například Cohen a Felson (1979) upozorňují, že úplné domácnosti jsou schopny zajistit vyšší míru dohledu nad svými ratolestmi i nad svým majetkem. Konečně vyšší míra *urbanizace* do značné míry omezuje vztahy v komunitě a snižuje její schopnost účastnit se lokálních aktivit, a nepřímo tak zvyšuje míru kriminality (Sampson & Groves, 1989).

Teorie sociální dezorganizace se zařadila mezi nejvýznamnější kriminologické teorie a mnoho autorů se snažilo o její replikaci (Lander 1954; Quinney 1964). V současné době však najdeme pouze malé množství studií, které se testováním teorie sociální dezorganizace zabývají v její původní podobě, případně usilují o maximální zachování originálního konceptu této teorie (Barnett & Mencken, 2002; Sampson & Groves, 1989; Sun et al., 2004). Postupem času však byla tato teorie rozšířena z metropolí do venkovských oblastí a čím dál častěji byla také využívána jako jedno z teoretických východisek sociologických a kriminologických výzkumů.

II.1.1 Využití teorie sociální dezorganizace ve výzkumu kriminality v rurálních oblastech

Ačkoli byla teorie sociální dezorganizace původně koncipována s cílem vysvětlit vyšší míru kriminality v městských lokalitách a metropolitních oblastech, řada autorů (Barnett & Mencken, 2002; Bouffard & Muftić, 2006; Osgood & Chambers, 2000; Rephann, 1999; Wells & Weisheit, 2004) ji využila také při studiu kriminality na úrovni okresů a menších venkovských jednotek.

Podle Bursika (1988) nebo Osgooda a Chamberse (2000) je aplikace teorie sociální dezorganizace výhradně v městských čtvrtích a sousedstvích problematická, protože neumožňuje generalizaci výsledků na další lokality. Analýza okresů či podobných územních celků, které jsou z metodologického hlediska lépe definovatelné a uchopitelné než malá prolínající se sousedství, je podle autorů pro tyto účely stěžejní. Na druhou stranu lze očekávat komplikace z důvodů odlišnosti komunit, které jednotlivé okresy zahrnují. Autoři totiž pracují se strukturními proměnnými jako charakteristikami celých okresů, i když se jejich hodnoty mohou v rámci jednotlivých komunit určitého okresu značně lišit (Bouffard & Muftić, 2006). Určitou roli hraje také velikost měst v daném okrese (Bouffard & Muftić, 2006) či vzdálenost lokality od sociálních služeb jako jsou zábavní centra, obchody apod. (Carcach, 2000).

Mezi nejdůležitější výsledky studií mapující prostorovou podmíněnost kriminality mimo metropolitní oblasti patří zejména poznatek, že sociální faktory jako urbanizace, mobilita či demografické faktory jsou predikci kriminality venkovských komunit často významnější než ekonomické podmínky, tj. nerovnost příjmů, chudoba, nezaměstna-

nost apod. (Osgood & Chambers, 2000; Rephann, 1999; Wells & Weisheit, 2004). Jinými slovy nemetropolitní komunity s celkově nízkým socioekonomickým statusem nemusí být nutně zasaženy vysokou mírou kriminality v případě, že nedochází ke změně již zmíněných sociálních a demografických proměnných. Čím větší je ale změna populace v dané komunitě, tím výraznější je vliv ekonomických faktorů na kriminalitu (Barnett & Mencken, 2002; Bouffard & Muftić, 2006).

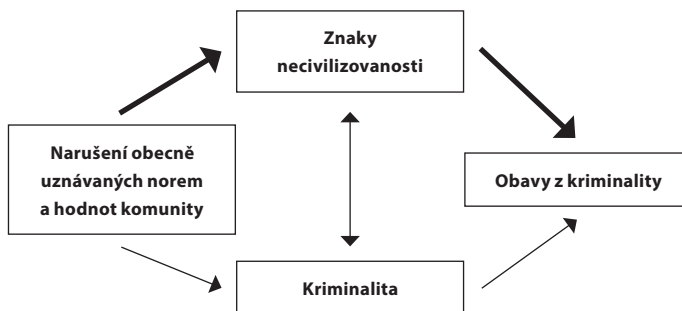
Například Osgood a Chambers (2000) zjistili, že rezidenční mobilita, etnická heterogenita a vyšší narušenost rodin měly v jižních okresech USA za následek větší počet násilných trestných činů. Podobné výsledky doložili také Bouffard a Muftić (2006), a to jak pro násilné, tak pro majetkové trestné činy. Některé výzkumy navíc dokládají, že i při celkovém ekonomickém růstu v dané oblasti může docházet ke zvýšení počtu spáchaných trestných činů, protože nově vytvořená pracovní místa mohou do oblasti přilákat rizikové imigranty (Rephann, 1999).

II.2 Teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnost

Teorie necivilizovanosti, respektive veřejného nepořádku, předpokládá, že existuje poměrně úzký vztah mezi prostředím, ve kterém člověk žije, viktimizací a obavami z kriminality. Podle Huntera (1978), Wilsona a Kellinga (1982) nebo Lewise a Salemové (1986) jsou viktimizace a obavy z kriminality výsledkem narušení sociální kontroly dané lokality (Obrázek 2). Toto narušení obecně uznávaných morem a hodnot komunity je přítom pozorovatelné skze určité znaky nebezpečí, nepořádku, nepokojů, místních problémů a necivilizovanosti, které dané prostředí vykazuje (Covington & Taylor, 1991; Hunter, 1978; Lewis & Salem, 1986; Skogan & Maxfield, 1981; Skogan, 1999; Taylor & Covington, 1993; Wilson & Kelling, 1982)

LaGrange et al. (1992: 312) definují necivilizovanost jako „*menší porušení standardů komunity*“ a dělí ji na fyzickou (odpadky, volně se pohybující psy, prázdné nebo zchátralé budovy, opuštěná auta) a sociální (špatní sousedé, děti bez dozoru, hluk, opilci na veřejnosti) (podobně viz Ferraro, 1995; Skogan, 1999). Mezi další znaky patří například graffiti a vandalismus, počet hospod, špinavé chodníky a ulice, rozbitá okna, špatné pouliční osvětlení, dealeri drog, lidé potulující se po okolí, hádky na ulici, žebráci a další (Covington & Taylor, 1991; Farrall, Jackson, & Gray, 2009; Rountree & Land, 1996; Skogan, 1999; Wilson & Kelling, 1982)

Obrázek 2. Teorie necivilizovanosti podle Huntera

Zdroj: Volně podle Huntera (1978: 2). Tučné čáry představují významnější vliv.

Již v roce 1969 učinil Zimbardo známý experiment, při kterém odstavil automobil bez poznávací značky a s pootevřenou střechou ve dvou rozdílných lokalitách – Bronxu a Palo Altu. Zatímco auto v Bronxu se stalo středem zájmu vandalů již během deseti minut a do 24 hodin bylo prakticky rozebráno a následně také zničeno, auto v Palo Altu zůstalo netknuté více jak týden. Zimbardo proto rozbil jednu jeho část kladivem a sledoval, jak je i toto auto postupně demolováno kolemdoucími. Experiment poukázal na princip, který Wilson a Kelling (1982) později nazvali teorií rozbitých oken. Ta říká, že kriminalita a obavy z ní jsou vyšší v lokalitách, kde se nacházejí neudržované budovy, rozbitá okna, vykradená auta apod., v důsledku čehož se obyvatelé těchto lokalit bojí vycházet na ulici, snižuje se neformální sociální kontrola a lidé mají pocit, že za případné překročení norem a pravidel nebudou komunitou nijak sankcionováni. Zmíněné znaky necivilizovanosti přitom nejsou důležité samy o sobě, ale pouze tehdy pokud nejsou systematicky odstraňovány, tj. pokud například nejdojde k rychlému zasklení rozbitého okna, přemalování graffiti, rekonstrukci zničených budov apod. (Taylor, 1999). Jinými slovy, snížení kriminality je možné očekávat tehdy, pokud je komunita schopna zabránit relativně malým přestupkům a vandalismu. V opačném případě dochází k její dezorganizaci. Důležitá však není pouze formální sociální kontrola, tj. policejní příslušníci, kteří dohlížení na veřejný pořádek uvnitř komunity, ale také kontrola neformální, tj. účast jejích obavatel na zvelebování prostředí, ve kterém žijí, a ochraně osobního majetku svého a svých sousedů (Newman, 1972).

Skogan a Maxfield (1981) analyzovali tři důležité dimenze, ve kterých se lokality významně liší – sociální integraci a kohezi, veřejný nepořádek (disorder) a vnímanou úroveň kriminality. Poukazují přitom na to, že všechny tyto dimenze jsou mezi sebou do značné míry propojeny. Čím déle lidé žijí v určité lokalitě a plánují zde i zůstat, čím lépe se znají, mají mezi sebou dobré vztahy a čím více spolupracují, tím méně vmínají místo svého bydliště jako dezorganizované. Můžeme však také říci, že čím méně problémů lokalita z hlediska jejích obyvatel zažívá, ať už jde o známky nepořádku nebo výskyt kriminality, tím spíše zde tito lidé rádi bydlí a tím lepší jsou jejich vzájemné vztahy. Zmíněné faktory pak dále rozhodují o tom, zda se cítí bezpečně nebo se naopak obávají, že by se mohli stát obětí trestného činu.

Mezi největší problémy, respektive projevy nepořádku, zařadili v jejich studii obyvatelé Chicaga, Philadelphie a San Francisca užívání drog a teenagery potloukající se po ulici. Následoval vandalismus a nejmenší hrozbu pak představovaly opuštěné a vyhořelé budovy nebo vitríny. Ukázalo se také, že toto hodnocení je úzce spojeno s jejich etnickým původem a příjmem. Naopak, vliv věku a pohlaví byl zcela minimální. To není až tak překvapivé vzhledem k tomu, že mezi faktory, které významným způsobem ovlivňují to, v jaké více či méně defavorizované části města bude člověk bydlet (myšleno i s ohledem na úroveň kriminality v dané lokalitě), patří právě jeho příslušnost k etnické minoritě a socioekonomický status (Skogan & Maxfield, 1981).

Autoři dále potvrdili, že míra nepořádku spolu s tím, jak lidé hodnotí podmínky k životu (zda se místo, kde žijí, změnilo spíše k horšímu nebo k lepšímu) a úroveň kriminality v dané lokalitě, hrají důležitou roli ve vysvětlení obav z kriminality (Skogan & Maxfield, 1981). Podobně také Lewis a Salemová (1986) argumentují, že oba faktory, tj. úroveň kriminality a známky necivilizovanosti, společně přispívají k vyšším obavám z kriminality. Jinými slovy čím vyšší je úroveň kriminality a čím větší jsou známky necivilizovanosti

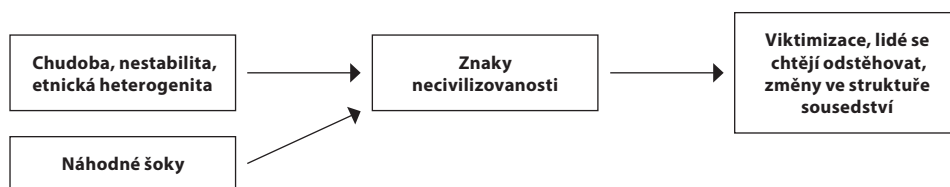
v určité lokalitě, tím více se její obyvatelé obávají toho, že by se mohli stát obětí trestného činu. Pokud se však jeden z faktorů vyskytuje v dané lokalitě v nízké míře, jsou i obavy z kriminality nižší. Je však nutné upozornit na to, že stejně jako nepořádek, resp. necivilizovanost, a další výše zmíněné charakteristiky prostředí mohou negativně ovlivnit obavy z kriminality, mohou také pocity strachu vést ke snížení sociální integrace a koheze, úpatku a dezorganizaci dané lokality (viz například Markowitz, Bellair, Liska, & Liu, 2001). Skogan dále rozšířil své úvahy v tom smyslu, že fyzické a sociální známky nepořádku mají za následek úpadek dané komunity (Taylor, 1999). Lokality se sami o sobě mění velmi pomalu a jsou stabilní do té míry, do které se podobný počet lidí s podobnými charakteristikami stěhuje dovnitř i ven, a pokud se stav bytového fondu v ní nemění natolik, že by se majitelé nemovitostí setkali s problémem jejich byt či dům prodat nebo pronajmout za odpovídající cenu. Stabilita znamená, že „*sousedství jsou jako sociální systémy schopné se reprodukovat*“ (Skogan, 1986: 206).

Proces, který vede k úpadku určité komunity je následující:

pokles investic do bytového fondu komunity,
plánované demolice a výstavba nových komunikací napříč lokalitami,
výskyt dalších strukturálních faktorů a náhlých změn v lokalitě ovlivňujících kvalitu rezidenčních čtvrtí a spokojenost obyvatel, kteří zde žijí.

Úpadek komunity jde dále ruku v ruce s problémy jako jsou vysoká úroveň kriminality či výskyt fyzického nepořádku a sociální dezorganizace, které zvyšují obavy z kriminality jejích členů (Obrázek 3). Obavy z kriminality následně snižují neformální sociální kontrolu, oslabují vztahy mezi členy komunity a omezují tak jejich schopnost čelit zmíněným problémům, které vedou k ještě většímu úpadku dané komunity (Skogan, 1986: 222)

Obrázek 3. Skoganův model nepořádku a úpadku

Zdroj: Volně podle Taylora (1999: 71).

Podobně také Taylor a Covington (1993) uvedli, že lokality, které zažívají náhlé změny ve složení jejich obyvatelstva, se mohou potýkat s vyšší mírou veřejného nepořádku, a tím pádem také s vyššími obavami z kriminality. Farrall et al. (2009) dále ukázali (ačkoli jde o vztah relativně slabý), jak makrosociální, dlouhodobé sociální změny mohou ovlivnit vnímání určité lokality jako necivilizované. Ti, kteří jsou přesvědčeni, že místo, kde žijí, doznalo během let značných negativních změn, respektive úpatku, také spíše než ostatní věří, že je zde větší míra veřejného nepořádku a antisociálního chování.

Koncept, který vychází z teorie sociální dezorganizace a který představuje jakousi alternativu k teorii necivilizovanosti, resp. teorii rozbitých oken, je označován jako tzv. *kollektivní účinnost*. Zabývali se jím především Sampson, Raudenbush a Earls (1997: 918),

kteří testovali souvislost mezi kolektivní účinností a počtem vražd spáchaných v Chicagu v roce 1995. Autoři definují kolektivní účinnost jako sociální kohezi uvnitř komunity, která je vyjádřena tím, do jaké míry spolu lidé v jednom sousedství vycházejí, zda si pomáhají, mají mezi sebou dobré vztahy, vyznávají stejné hodnoty a důvěřují si, a ochotu jejích členů zasahovat do společenského dění. „*Příklady této neformální kontroly zahrnují monitorování vrstevnických skupin mladých členů komunity, snahu omezovat aktivity jako je záškoláctví a potloukání se po ulicích nebo konfrontaci s jedinci, kteří narušují místní pořádek*“. Čím vyšší je sociální koheze a neformální sociální kontrola uvnitř komunity, tím nižší je kriminalita v dané lokalitě.

V návaznosti na původní teorii sociální dezorganizace Shawa a McKaye autoři zmiňují vliv strukturálních proměnných na kolektivní účinnost komunity. Vysoký socioekonomický status a zvýšená mobilita obyvatel negativně ovlivňují sociální kohezi a neformální sociální kontrolu v komunitě. Naopak větší počet vlastníků domů v dané lokalitě tyto znaky kolektivní účinnosti posiluje. Pohlaví a etnicita nehrají podle autorů ve změnách kolektivní účinnosti žádnou roli (Sampson et al., 1997).

Jak jsme již naznačili, kolektivní účinnost bývá někdy označována jako alternativa k teorii rozbitých oken. Zatímco první vyzdvihuje roli sociální koheze, druhá považuje za klíčové v boji proti kriminalitě odstraňování i těch nejmenších známek nepořádku. V této souvislosti stojí za zmínku práce Sampsona a Raudenbushe (1999). Ti se zaměřili na vztah mezi kriminalitou, výskytem různých známek fyzického a sociálního nepořádku v komunitě (nedopalky od cigaret, odpadky, prázdné lahve od alkoholu, graffiti, opuštěná auta, kondomy, injekční stříkačky, bitky, prodej drog, prostitute, pití alkoholu na veřejnosti apod.) a úroveň kolektivní účinnosti. Autoři přitom zjistili, že většina násilných trestných činů spolu se známkami nepořádku v určité lokalitě mohou být vysvětleny na základě podobných charakteristik komunity (např. míry chudoby nebo nezaměstnanosti, úrovně veřejné podpory apod.), mezi nimiž zaujímá důležité místo také kolektivní účinnost. Jinými slovy, data nepodporují teorii rozbitých oken a s ní spojenou tezi, že preventivní udržování pořádku má relativně silný přímý vliv na snížení kriminality v komunitě. Naopak významným faktorem, který ovlivňuje jak výskyt nepořádku, tak kriminalitu v dané lokalitě je právě kolektivní účinnost.

V testování kolektivní účinnosti dále pokračovali například Morenoff, Sampson a Raudenbush (2001), když analyzovali rozdíly v počtu spáchaných vražd v sousedstvích Chicaga v letech 1996-1998. I zde se prokázal vliv této proměnné a dalších socioekonomických faktorů na počet vražd v dané lokalitě. Na další typy kriminality se pak daný koncept pokusili rozšířit Maxwell, Garner a Skogan (2011), jejichž výsledky jsou více méně konzistentní s výše uvedenými studiemi.

III.

Výzkumné lokality

III.1 Metodika výběru výzkumných lokalit

Výzkumy mapující strach z kriminality u občanů a jejich zasažení trestnou činností patří, jak ukázala předchozí kapitola, ke kriminologickým evergreenům. V prostředí České republiky jsou prováděny od poloviny devadesátých let 20. století. Rámcově je můžeme rozdělit do tří skupin: pravidelná omnibusová zkoumání (např. CVVM v rámci projektu Naše společnost), výzkumy pod patronátem Ministerstva vnitra (často prováděné prostřednictvím Institutu pro kriminologii a sociální prevenci²), a v neposlední řadě průzkumy zadávané jednotlivými městy. V prvním případě jsou vzorky respondentů vybírány kvótním způsobem z dospělé populace České republiky s velikostí vzorku cca 1000 respondentů (kvótními znaky jsou pohlaví, vzdělání, případně kraj), ve druhém je výběrová metoda v zásadě stejná, vzorek je však několikanásobně větší. Výzkumy na území obcí jsou samozřejmě zaměřeny na obyvatele konkrétního města, případně lidi, kteří tam dojíždějí za prací a studiem.

Na rozdíl od zahraničních studií, o nichž byla řeč v předchozí kapitole, je evidentní, že výběr respondentů v našem prostředí musí být odlišný. Pokud chceme zkoumat to, jak lidé prožívají ohrožení kriminalitou ve svém bydlišti, jaké zde vidí ohrožující či naopak protektivní momenty, jak jim vyhovuje kvalita mezilidských vztahů v nejbližším sousedství a z ní plynoucí sociální koheze, musíme z makroúrovně celostátních výzkumů veřejného mínění přejít na zcela jinou úroveň zkoumání. Musíme se podívat až tam, kam lidé vidí z okna, na ulice, po nichž chodí jejich děti do školy...

Tím se však dostáváme do metodologicky velice obtížné situace. Je zřejmé, že i v malé zemi, jako je Česká republika, je takových typů sousedství v podstatě nekonečné množství. Nikoli jen města velká, střední a malá, vesnice střediskové či samoty, rodinné domy nebo masová bytová výstavba; pestrost kritérií je nezměrná. Je oblast průmyslová či zemědělská, řídká či hustě obydlená, ve vnitrozemí nebo u hranic, a když, tak u kterých hranic? Hory nebo úrodná nížina, rázovité oblasti s prastarými tradicemi, tak trochu stranou civilizace, nebo moderní obce ve středních Čechách, formované posledními civilizačními trendy? Takto by bylo možno pokračovat ještě dlouho.

V této studii jsme se nicméně rozhodli porovnat charakteristiky formující pocit „bezpečného života“ ve velkém městě, středně velkém městě (dříve nazývaném okresním) a na vesnici. K tomu jsme se po jistém váhání rozhodli přidat i Prahu, která má velmi specifický charakter a žije v ní, ať trvale nebo přechodně, přinejmenším každý osmý obyvatel republiky.

Dalším rozhodnutím bylo realizovat pro každý ze jmenovaných typů sídla výzkum ve dvou lokalitách v různých částech republiky (s výjimkou Prahy) a s poněkud odlišným geografickým charakterem a historicko-kulturním vývojem. Podíváme-li se na některou z map³ zachycujících distribuci sociálně problémových jevů, jako je například nezaměstnanost, podíl občanů pobírajících různé typy sociálních dávek apod., všimneme si známé skutečnosti – tyto fenomény jsou nejsilněji zastoupeny ve více či méně příhraničních

2 Z těch nejstarších jmenujme např. Večerka, Štěchová a Holas (1994) nebo Holas a Večerka (2013).

3 Například na <http://www.prevencekriminality.cz>

regionech západních, severozápadních a severních Čech a severní Moravy, resp. Slezska. Pokud si k této mapě přiložíme mapu tzv. „Sudet“ (tedy oblastí České republiky, které byly až do roku 1945 většinou osídleny německy mluvícím obyvatelstvem), zaujme nás na první pohled velice výrazná shoda (viz Příloha 3). Historie vysídleného pohraničí je dostatečně známá a v posledních letech i odborně zpracovaná⁴. Dosídlení těchto oblastí několika vlnami přistěhovalců, ztráta kontinuity sociálního života, industrializace části regionů a „zapomenutí“ některých dalších; to jsou problémy přesahující značně rámec této kapitoly. Faktem zůstává, že jde v řadě případů o sociálně specifické oblasti, a proto se náš výběr jedné z vesnických lokalit a jednoho okresního města zaměřil právě do „Sudet“.

Významným typem bydlení v České republice jsou panelová sídliště, která byla masově budována od začátku šedesátých do konce osmdesátých let 20. století; v roce 2011 žilo 27 % obyvatel bytových domů v domech ze stěnových panelů⁵. Tyto domy byly budovány ve všech typech sídel, od střediskových obcí až po hlavní město. My jsme se rozhodli zahrnout do výzkumu dva velké sídlištní celky v krajských městech vzniklé přibližně ve stejném období sedmdesátých let.

Volbou těchto základních parametrů se výběr výzkumných lokalit sice zpřehlednil, přesto však zůstalo mnoho otázníků. Jak „narušené“, neboli sociálně zatížené obce vybrat, kolik a z jakých regionů? Jak mají být jednotlivé výzkumné jednotky velké co do lidnatosti? V případě vesnic pak navíc, kolik by jich mělo v dané lokalitě být, a jak velkých, resp. malých? V okresních městech provést dotazování po celé ploše včetně okrajových částí, či pouze v centru? Souhrnně řečeno, vypracovat design výzkumu byla poměrně složitá záležitost.

Jsme si vědomi toho, že záměrný výběr je vždy do značné míry libovůlí výzkumníků, vždy je napadnutelný, vždy je možno položit otázku: „Proč tato obec a nikoli jiná, proč tento okres a ne ten sousední, proč nebyl pokryt tento region?“. Vzhledem k tomu, že prostředky vyčleněné na tuto akci umožnily provést dotazování u zhruba 3500 respondentů, bylo nutno počet výzkumných lokalit omezit. Z důvodu statistického zpracování jsme chtěli dosáhnout počtu minimálně 250 respondentů u každé z vesnických oblastí a cca 450 respondentů u měst, resp. čtvrtí. Proto jsme se rozhodli zahrnout dvě pražské čtvrti, dvě panelová sídliště v krajských městech a centrální oblasti dvou (dříve) okresních měst, vybraných podle statistik kriminality v rámci jejich kraje jako průměrná. A nakonec dvě vesnické oblasti, z nichž každá by měla spadat pod jedno místní oddělení Policie ČR (z důvodu dostupnosti údajů o registrované kriminalitě).

Výsledek výběru byl tedy následující⁶:

V Praze jako typická obytná čtvrť centra vystupuje Praha 3, konkrétně lokality Žižkov a Jarov. Rezidenční bydlení představuje Praha 6 – Břevnov a Veveslavín

4 Pro zájemce o problematiku vysídlení německých obyvatel pohraničí viz např. Von Arburg (2011).

5 Český statistický úřad: Domovní a bytový fond podle výsledků sčítání lidu 2011.

6 Detailní informace o výzkumných lokalitách viz Příloha 1.

V případě velkých sídlišť krajských měst padla volba na Plzeň a Brno. Jako město střední velikosti z oblasti severních Čech, konkrétně Ústeckého kraje, byl vybrán Chomutov, jižní Čechy reprezentoval Písek.

Severomoravskou vesnickou oblast zastupuje v našem výzkumu region Rýmařovska – nezahrnuli jsme ale samotný Rýmařov, který počtem obyvatel výrazně přesahuje zvolenou hranici 5000 obyvatel. Jako druhou venkovskou výzkumnou lokalitu jsme vybrali Polnou a sousedící obce v kraji Vysočina.

Kapitola III.2 přináší podrobný geografický a sociálně-demografický popis výše uvede-
ných lokalit. Není-li uvedeno jinak, veškerá uvedená data k lokalitám pocházejí z databázi
Českého statistického úřadu (viz Použitá literatura – Datové zdroje).

III.2 Popis výzkumných lokalit z pohledu sociální geografie

III.2.1 PRAHA 3 – ŽIŽKOV A JAROV

Žižkov je katastrálním územím Prahy tvořícím městskou část Praha 3 (dále MČ Pra-
ha 3). Leží na východ od historického centra a lze jej označit za součást vnitřního města.
Výraznou vizuální hranicí byla železniční trať oddělující oblast Žižkova (a Jarova) od
původní Prahy. V zastavěné části převažují činžovní domy z přelomu 19. a 20. století. Vý-
znamnými geografickými, ale i zelenými prvky jsou vrch Vítkov, Parukářka či Olšanské
hřbitovy.

Historický vývoj

Žižkov původně patřil pod Královské Vinohrady. V roce 1881, pár let po osamostatnění
se, byl povýšen na město. Součástí Prahy se stal v roce 1922, kdy vznikla tzv. Velká Praha.
Oproti jiným částem vnitřního města, které obklopovalo historické centrum, nepatřil
Žižkov k industriálním oblastem s tovární výrobou, což Hrůza (1989) připisuje zejména
problémům se zásobováním vodou, nerovnému terénu a spekuláční bytové výstavbě.
Žižkov proto sloužil zejména jako ubytovací zázemí dělníků z okolí a i dodnes si zachoval
převážně rezidenční charakter. Ten se ale v různých jeho částech výrazně liší, což je dáno
geografickými podmínkami, dobou výstavby i přestavbami. Například v oblasti kolem
Komenského náměstí a náměstí Barikád je uliční síť velmi pravidelná, naopak oblast
tzv. dolního Žižkova je tvořena poměrně křivolakými uličkami. Tato část patří ke spíše
zanedbanějším částem, kde bydlí nízkopříjmové obyvatelstvo. Zároveň byla považována
za problematickou a i nebezpečnou, a to již v 19. století (viz Šesták, 2006). Negativně zde
byla vnímána vysoká koncentrace barů, heren, zastaváren v okolí Husitské a navazující
Koněvovy ulice. V posledních letech ale i některé zdejší domy prochází revitalizací.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Počet obyvatel v MČ Praha 3 se po roce 1990 snižoval. Pod 80 tisíc klesl v roce 1994, od
roku 2002 se až na mírné zvýšení v letech 2008-2010 drží kolem 71 tisíc obyvatel. Stejně
trendy jsou zřejmé v katastrálním území Žižkov, kde se po roce 2000 počet obyvatel mírně
snižoval až pod hranici 54 tisíc obyvatel. I přes tento trend má MČ Praha 3 společně s MČ
Praha 2 dlouhodobě nejvyšší hustotu obyvatelstva mezi městskými částmi v Praze.

MČ Praha 3 má dlouhodobě přirozený úbytek obyvatelstva, až v roce 2014 byl po dlouhé době přírůstek kladný. Částečně jsou ztráty kompenzovány vyšším počtem přistěhovalých. Průměrný věk je zde vyšší než průměr Prahy (42 let), na druhou stranu se zde oproti roku 2004 snížil o celý rok, v Praze se naopak mírně zvýšil. Podíl obyvatel ve věku 65 a více let činil v roce 2014 přes 18 %, podobně jako v roce 2004, naopak podíl věkové skupiny 0-14 let se naopak zvýšil z 11 % na 12 % v současnosti. Zřejmý je proto mírný nárůst dětské složky obyvatelstva.

Naděje dožití v SO ORP Hlavní město Praha patří k vyšším v Česku. V letech 2010-2014 dosáhla v průměru 77 let u mužů a 82 let u žen, oproti letům 2004-2008 se tak zvýšila o více než 1,6 roku.

Od konce 90. let 20. století je zřejmý mírný pokles hrubé míry sňatečnosti i rozvodovosti. Sňatečnost klesla z 6,9 sňatků na 1000 obyvatel na 5,5 v roce 2014, přesto oproti průměru za Prahu (4,7) je tato úroveň vyšší.

Struktury obyvatelstva

Národnostní struktura Žižkova se příliš nevyvíjí průměru za Prahu, kromě obyvatel české národnosti (62 %) zde v roce 2011 žilo 2,1 % obyvatel slovenské národnosti, 1,9 % ukrajinské, 0,6 % ruské a 0,3 % vietnamské národnosti. Téměř třetina svoji národnost neuvvedla. I přes to, že Žižkov býval poměrně známý vyšším podílem obyvatel romské národnosti, ve sčítání lidu 2011 se jich k této národnosti přihlásilo pouze 22 (0,04 %). Podle analýzy sociálně vyloučených lokalit (Čada, 2015) žilo na Žižkově kolem roku 2006 zhruba 2-2,5 tisíce Romů, přičemž jejich počet stále klesal odchody do mimopražských lokalit (např. severních Čech).

Vzdělanostní struktura je rovněž podobná průměru za Prahu a je tak výrazně lepší než průměr za Česko. Podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním dosahuje téměř 22 %, podíl obyvatel se základním vzděláním (vč. neukončeného) mírně přesahuje 10 %. Průměrný počet let školní docházky byl v roce 2011 podobný jako průměr Prahy, tedy nadprůměrný v rámci Česka. Naprostá většina obyvatel Žižkova pracuje v terciéru, pouze necelých 14 % obyvatel v průmyslu a stavebnictví.

Poměrně značná část bytových domácností je jednočlenná (42 %) či dvoučlenná (31 %), podíl domácností s 5 a více osobami nedosahuje ani 4 %. Zároveň podíl hospodařících rodinných domácností, které jsou neúplné, dosahuje téměř 30 %, což je poměrně vysoký podíl.

Nezaměstnanost zde není vysoká, ale v rámci Prahy patří míra nezaměstnanosti k dlouhodobě vyšším. Podle výsledků sčítání lidu 2011 bylo nezaměstnaných 3,9 % obyvatel. Zároveň na území MČ Praha 3 pobírá nadprůměrný počet obyvatel při porovnání v rámci Prahy řadu příspěvků a doplatků (doplatek i příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí i mimořádnou okamžitou pomoc).

Domovní fond

Domovní fond Žižkova je sice ze dvou třetin tvořen rodinnými domy, ale v počtu bytů jednoznačně dominují bytové domy (97 %), zejména pak domy činžovní. Nachází

se zde poměrně vyšší podíl neobydlených bytů (9 %), zejména v lokalitě dolního Žižkova, konkrétně v základních sídelních jednotkách Kostnické náměstí a Havlíčkovo náměstí. V současné době došlo k proměnám domovního fondu výstavbou nových bytových domů; část tzv. dolního Žižkova prochází rekonstrukcemi a opravami.

III.2.2 PRAHA 6 – BŘEVNOV, VELESLAVÍN, PETŘINY

Území Břevnova, Veveslavína a Petřin tvoří další studovanou lokalitu, která se nachází v severozápadní části hlavního města Prahy. Administrativně ji tvoří katastrální území Břevnova a Veveslavína, převažuje zde zástavba vilová a panelová. V lokalitě či její blízkosti nalezneme řadu parků a zelených ploch, mj. oboru Hvězda, park Ladronku, oblast Skalka, ale i nedaleký Petřín či Divokou Šárku.

Historický vývoj

Veleslavín, Břevnov i Petřiny byly dříve samostatné obce, jejichž existence sahá až do 10. století. Součástí Prahy se staly až v roce 1922, kdy vznikla tzv. Velká Praha. Oblasti prošly poměrně rozličným vývojem a liší se i typem zástavby. Břevnov tvoří celky s převažující zástavbou činžovních domů, ale i vil a sídlišť. Jedním ze sídlišť jsou Petřiny, které se rozkládají i na území Veveslavína. Zdejší panelová zástavba pochází z 60. let 20. století. Byty byly družstevní či státní a jejich významná část byla určena pro státní zaměstnance a vojáky. Toto sídliště je dlouhodobě hodnoceno jako poměrně kvalitní z hlediska architektonického řešení, kladně je hodnocena i blízkost zeleně (obora Hvězda či již vzdálenější Ladronka). Kromě části s převažující panelovou zástavbou je pro Veveslavín typická vilová zástavba, v posledních letech v oblasti vznikají i novostavby.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Počet obyvatel v MČ Praha 6 se významně snížil během první poloviny 90. let 20. století, následně se počet ustálil kolem 100 tisíc obyvatel. Přirozený přírůstek je v MČ dlouhodobě záporný. Kladný je naopak obrat migrace – na Prahu 6 se více lidí přestěhovává, než vystěhovává, což dokazují i průzkumy, ve kterých se Praha 6 objevuje na čelních místech nejpreferovanějších míst pro bydlení v Praze.

Podle sčítání lidu 2011 žilo na území Břevnova a Veveslavína 32,8 tis. obyvatel, přičemž 89 % z nich zde mělo trvalý pobyt. Více než dvě třetiny obyvatel zde žilo i rok před sčítáním a téměř polovina se zde narodila. Pro lokalitu je proto typická starší věková struktura.

Struktury obyvatelstva

Pro studovanou lokalitu je typická vyšší vzdělanost obyvatelstva, než je nejen celorepublikový průměr, ale i průměr za Prahu. Podíl obyvatel se základním vzděláním (vč. neukončeného) je 8 %, naopak podíl vysokoškolsky vzdělaných více než 29 %. Kvůli starší věkové struktuře je zde nižší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, než v průměru v Praze, podíl nezaměstnaných obyvatel je zde rovněž nižší. Ačkoliv lokalita nevykazuje zvýšené problémy v oblasti nezaměstnanosti, tak zde byl v letech 2008-2011 nadprůměrný počet příjemců příspěvku na péči i příspěvku na bydlení.

Domovní fond

Téměř ze tří čtvrtin tvoří domovní fond lokality rodinné domy, naprostá většina domů je obydlená. Výrazná část domovního fondu sice pochází z let 1920-1970 (58 %), ale zároveň více než 10 % domů bylo postaveno či rekonstruováno mezi lety 2001-2011. Na území Břevnova nalezneme oblasti s různým stářím výstavby, od oblasti s typickou zástavbou do roku 1945 v jeho centrální části, přes severní oblast s výstavbou do konce 70. let 20. století, až po jihozápadní části s výrazným podílem zástavby vzniklé po roce 1991. V MČ Praha 6 je jedna z nejvyšších hodnot průměrné obytné plochy na osobu v rámci Prahy. Poměrně značná část bytových domácností je jednočlenná (39 %) či dvoučlenná (33 %), podíl domácností s 5 a více osobami jen mírně přesahuje 4 %.

III.2.3 BRNO – VINOHRADY

V Brně patří ke studovaným lokalitám sídliště Vinohrady⁷, které se nachází v MČ Židenice na východě města. Leží na vyvýšenině, patří proto k dobře viditelným dominantám města, což umocňuje i fakt, že sídliště Vinohrady tvoří do jisté míry samostatný celek asi padesáti panelových domů. Z jihu a jihozápadu je sídliště obklopeno zahrádkářskými osadami, které dále přechází v lesopark Akátky. Zelené plochy se nachází i na severu a západě.

Historický vývoj

Vinohrady, jak už je zřejmé z názvu, byly původně malou vinařskou obcí. Takřka celé území dnešní městské části bylo k Brnu připojeno v roce 1919. Ve čtyřicátých letech 20. století zde stála osada nazývaná Hamburk, která vznikla pro pracovníky brněnské pobočky továrny na letecké motory *Flugmotorenwerke Ostmark*. Po válce, na jejímž konci byla osada zasažena bombardováním a na krátko opuštěna, sem přišlo nové obyvatelstvo. Byli sem nastěhováni lidé postižení okupací a válkou, vězni koncentračních táborů či účastníci domácího odboje.

V 80. letech 20. století se začalo na místě původní osady stavět sídliště, což vyvolalo negativní reakce a protesty místních obyvatel. V roce 1989 bylo sídliště dokončeno (více o průběhu výstavby např. Lesová (2011)). Jako odkaz na původně vinařskou funkci je většina ulic nazvána podle obcí na jižní Moravě. Z počátku patřilo sídliště ke špatně obsluženým lokalitám Brna. Byl zde také nedostatek základních služeb, např. škol či obchodů – ty vznikly až postupně. V současné době lze hodnotit sídliště jako relativně dobře vybavené.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Z vývoje počtu obyvatel městské části Brno-Vinohrady je zřetelný postupný pokles počtu obyvatel. Z 15,8 tis. obyvatel v roce 1991 se snížil až na 13,4 tis. v roce 2011. Věková struktura sídliště je příznivá, v roce 2011 zde žil poměrně nízký podíl obyvatel starších 65 let, pouze necelých 11 %, naopak ekonomicky aktivní obyvatelstvo ve věku 15-64 let tvořilo téměř 78 %.

7 Městská část Brno – Vinohrady. Historie Vinohrad. Dostupné online.

V SO ORP Brno dosahuje naděje dožití velmi vysokých hodnot. V letech 2010-2014 činila u mužů v průměru 77 let a u žen 82, oproti letům 2004-2008 se tak u mužů zvýšila v průměru o 1,7 roku, u žen dokonce o 2,2 roku.

Struktury obyvatelstva

Vzdělanostní struktura obyvatelstva byla v roce 2011 velmi dobrá. Podíl obyvatel se základním vzděláním (a neukončeným) tvořil 12 %, naopak podíl vysokoškolsky vzdělaných 23 %. Zároveň zde byl výrazně vyšší podíl obyvatel s úplným středním vzděláním s maturitou než pouze se středním vzděláním.

Na území Vinohrad je vysoký podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, struktura podle ekonomické činnosti ukazuje, že téměř pětina obyvatel pracuje v průmyslu. Míra nezaměstnanosti se v celém Brně dlouhodobě pohybovala kolem 9 % (porovnáván vždy stav v březnu), nižší úroveň byla pouze v období před ekonomickou krizí v letech 2007-2009 (např. v roce 2008 pouze 5,9). V letech 2014 a 2015 dosáhla až 11 %.

Na základě výsledků sčítání lidu 2001 bylo sídliště Muličkem (2005) zahrnuto do oblasti s průměrnými vzdělanostně-profesními hodnotami. Ve vícedimenzionální analýze prostorové struktury byly Vinohrady zařazeny mezi sídlištní zástavbu s (převážně) kvalifikovanou populací, kde žije silná skupina osob se středoškolským vzděláním (více Burjanek, 2013).

Domovní fond

Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011 se naprostá většina bytů na Vinohradech nachází v bytových domech a je obydlená. V lokalitě nalezneme pouze několik rodinných domů. Jelikož sídliště vzniklo na konci 80. let, odpovídá tomu vysoký podíl bytů (98 %), které byly postaveny či rekonstruovány právě v letech 1980-2000. Oblast Vinohrad patří mezi nejvíce zalidněné lokality v Brně.

III.2.4 PLZEŇ – LOCHOTÍN, BOLEVEC, KOŠUTKA, VINICE

V rámci studie byla v Plzni zkoumána oblast nacházející se v severní části města, v MČ Bolevec a Severní Předměstí. Studovanou lokalitou jsou sídliště Lochotín, Bolevec, Košutka a Vinice, které jsou obklopeny lokalitami s vilovou zástavbou, např. Zavadilka na východě území. MČ vytváří poměrně ucelenou oddělenou jednotku, kterou propojuje s dalšími částmi Plzně zejména hlavní silnice Karlovarská, která dále pokračuje na Karlovy Vary a Most. Ze západu, severu i východu je oblast obklopena zelení a četnými přírodními památkami, na východ se nachází známé Bolevecké rybníky.

Historický vývoj

Plzeň patří mezi historická česká města. První zmínky o ní pochází již z 9. století. Jíjí vývoj ve středověku i novověku byl poměrně dynamický, významně ji ovlivnila i industrializace v 19. a 20. století. Dílčí části studované lokality byly původně samostatné obce postupně připojované k Plzni, např. obec Bolevec se k Plzni připojila až v roce 1942. Studovaná lokalita se významně proměnila zejména v druhé polovině 20. století, a to díky rozsáhlé bytové výstavbě. Zdejší sídlištní zástavba začala vznikat v polovině 70. let 20. století, nejprve na území Lochotína a Bolevce, následně od 80. let v oblasti Vinice. Některá

sídlíště byla dostavěna až na počátku 90. let, na jejichž konci nastal další stavební boom. V oblasti Vinice navázala vilová zástavba a následně bylo postaveno i sídlíště Sylván, zároveň byla zastavěna jihozápadní část Košutky. Lokalitu významně ovlivnily i dopravní stavby, které navazovaly na výstavbu, zanikly proto např. lázně v Lochotíně.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Ve studovaných sídlištních lokalitách Bolevce, Lochotína, Košutky a Vinice žilo v roce 2011 téměř 40 tisíc obyvatel. Oblast lze proto považovat za velmi důležitou i pro samotnou Plzeň. Navíc má oblast velmi příznivou věkovou strukturu, žije zde velmi vysoký podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva ve věku 15-64 let (přes 76 %) a nízký podíl obyvatel starších 65 let (12 %). Naprostá většina obyvatel zde měla trvalý pobyt, přes tři čtvrtiny z nich zde bydlelo i rok před posledním sčítáním lidu a zároveň více než polovina obyvatel se zde (v obci) narodila.

SO ORP Plzeň patří k oblastem s vysokou nadějí dožití, v letech 2010-2014 přesáhla u mužů v průměru 76 let a u žen téměř 82 let. Oproti letům 2004-2008 se tak zvýšila v průměru o více než 1,5 roku.

Struktury obyvatelstva

Vzdělanostní strukturu lokality lze sice vyhodnotit jako lepší než průměr za Česko, ale oproti jiným městským lokalitám je horší. Podíl vysokoškolsky vzdělaných nepřesahuje 16 % (dohromady s nástavbovým a vyšším odborným vzděláním přes 20 %), naopak podíl osob se základním vzděláním (vč. nedokončeného) přesahuje 13 %. Průmysl představuje pro obyvatele sídlišť nejdůležitější odvětví, ve kterém pracuje více než čtvrtina obyvatel.

Domovní fond

Naprostá většina bytů ve studované oblasti se nachází v bytových domech a je obydlena. Stáří bytového fondu rovněž odpovídá již zmíněné informaci o době výstavby. Téměř shodný podíl bytů byl postaven (resp. rekonstruován) v období 1971-1980 (45 %), kdy vznikla sídlíště Lochotín a Bolevec, a 1981-2000 (44 %), kdy vznikla sídlíště Vinice a Košutka. Necelá desetina bytů pak v období 2001-2011. Kromě panelových domů vznikla v blízkém okolí i část s vilovou zástavbou (která však nebyla do našeho výzkumu zahrnuta).

III.2.5 CHOMUTOV

Město Chomutov se nachází ve stejnojmenném okrese v Ústeckém kraji v Mostecké pánvi v podhůří Krušných hor. Na jihozápadě od města se nalézá povrchový důl, další doly leží za městem Jirkov, které přímo na Chomutov navazuje, a do značné míry stavebně splývají.

Historický vývoj

Doly v okolí města Chomutov byly důležitým ekonomickým zdrojem již v době raného novověku. Jejich význam ale narostl především v 19. století v souvislosti se zřízením železáren a dalších podniků zaměřených na zpracování kovů a uhlí. Kvůli své poloze a struktuře obyvatel (s výraznou německou menšinou) bylo město od roku 1938 součástí

Říše a spadalo pod župu Sudety. Po konci druhé světové války se pak obyvatelstvo do značné míry proměnilo – výrazně poklesl nejen podíl obyvatel německé národnosti⁸, ale i židovského vyznání. Další historie je opětovně spojena s důležitou ekonomickou funkcí nedalekých dolů. Do města přicházela řada nových pracovníků, což znamenalo i rozsáhlou výstavbu sídlišť. Po útlumu těžby se ale vývoj proměnil a město v současnosti tíží řada socioekonomických problémů.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Počet obyvatel se v 70. letech a v první polovině 80. let 20. století zvýšil téměř o polovinu na 58,5 tisíce v roce 1985. Následně ale začal opětovně klesat až na 49 tisíc v roce 2014. Na nárůstu v 70. a 80. letech se významně podílel výrazný počet přistěhovalých, zároveň měl v té době Chomutov kladný přirozený přírůstek. Vysoký počet přistěhovalých souvisel s pozicí města v blízkosti uhelných pánví a důležitou ekonomickou funkcí, proto byl preferován jako cíl přistěhování. Naopak v druhé polovině 80. let narostl počet vystěhovalých a zároveň se začal snižovat přirozený přírůstek, zejména vlivem poklesu počtu narozených. Od 90. let se vyrovnal nejen počet narozených a zemřelých, ale i přistěhovalých a vystěhovalých. Po roce 2010 je v Chomutově záporný přírůstek obyvatelstva.

Pro Chomutov je stále typická relativně mladá věková struktura, v 90. letech i v současnosti se drží pod průměrem Česka. Přesto i zde je zřejmé stárnutí populace, podíl věkové skupiny 0-14 let se snížil z 22 % (v roce 1991) na 15 % (v roce 2011), podíl věkové skupiny starších 65 let se ve stejném období zvýšil o 5 procentních bodů. **Naděje dožití** patří v SO ORP Chomutov k **nejnižším** v Česku, v letech 2010-2014 dosáhla u mužů v průměru 73 let, u žen pak 79 let. U obou pohlaví ale došlo k nárůstu oproti průměrným hodnotám v letech 2004-2008, u mužů o téměř dva roky. Kojenecká úmrtnost je na Chomutovsku vyšší než v průměru za Česko. SO ORP Chomutov vykazuje o něco vyšší podíl zemřelých na novotvary a zároveň nižší podíl zemřelých na nemoci oběhové soustavy, než je průměrný podíl v Česku. Vzhledem k věkové struktuře je zde i nižší podíl zemřelých starších 65 let než v Česku. Celý okres Chomutov ovšem vykazuje vyšší index úmrtnosti zejména na nemoci dýchací a trávicí soustavy. Zřetelný pokles nastal v případě potratovosti, z 13,1 potratu na 1000 obyvatel v roce 1992 se úroveň snížila na 5,5 v roce 2014, což je v souladu s celorepublikovým trendem.

Struktury obyvatelstva

Chomutov se příliš neodchyluje od národnostní struktury Česka, zřejmý je pouze o něco vyšší podíl obyvatel slovenské a německé národnosti. Nicméně o něco více obyvatel než v průměru za Česko otázku na národnost nezodpovědělo (28 oproti 26 %), v případě náboženství nevyplnilo 46 % obyvatel. Podíl věřících je zde velmi nízký, pouze 6 %.

Ústecký kraj je dlouhodobě zatížen horší vzdělanostní strukturou, výjimkou není ani město Chomutov. V roce 2011 měla pětina jeho obyvatel základní vzdělání a další třetina střední vzdělání bez maturity (včetně vyučených), pouze 8 % obyvatel vysokoškolské vzdělání. Nižší úroveň zde vykazuje rovněž syntetický ukazatel průměrného počtu let školní docházky (více Puldová 2011). Zároveň Chomutov dlouhodobě patří k oblastem

8 Podle sčítání lidu 1930 zde žilo 33 279 obyvatel. 4 449 obyvatel se hlásilo k československé národnosti a 27 609 k německé.

s **vysokou mírou nezaměstnanosti**, po roce 2000 dosahovala téměř 20 %. Po roce 2005 se začala úroveň nezaměstnanosti snižovat s mírným nárůstem v době ekonomické krize. V současné době se podíl nezaměstnaných osob pohybuje kolem 12 %, míra nezaměstnanosti pak přes 17 %.

Podle **mapy sociálně vyloučených lokalit**⁹ (MVL) jsou ve městě tři takové lokality. Podle odhadů v nich žije asi 3200-4000 osob, podíl Romů kolísá mezi 50 % a 90 %; na území celé obce s rozšířenou působností Chomutov žije v deseti vyloučených lokalitách 5700-7300 osob. Podle odhadů mezi nimi existuje cca 90 % nezaměstnanost.

Zároveň je zde **vysoký podíl domácností pobírajících příspěvek na živobytí** (9 % v roce 2014, lokalizační kvocient 2,3). Podíl domácností pobírajících doplatek na bydlení byl ve stejném roce 4 %, zvýšil se zejména v posledních letech. V rámci Česka lze Chomutov z pohledu socioekonomické situace zařadit k obcím s většími problémy. Zároveň kvůli těžbě patří k oblastem s vyšší ekologickou zátěží a vyšším podílem emisí.

Domovní fond

Intenzita výstavby dokončených bytů je obecně v Ústeckém kraji jedna z nejnižších v Česku, město Chomutov není výjimkou, na rozdíl od svého zázemí, kde byla v prvním desetiletí 21. století intenzita poměrně vysoká (více Temelová & Ouředníček, 2011). Nízká intenzita výstavby je spojena s nízkým počtem přistěhovaných obyvatel a naopak poměrně rozsáhlým bytovým fondem. Jeho významnou část tvoří bytové domy (36 % v roce 2011), největší sídliště Březenecká, Kamenná, Písečná a Zahradní byla postavena v 70. a 80. letech 20. století. Většina sídlišť prošla od roku 1990 rekonstrukcí.

III.2.6 PÍSEK

Město Písek se nachází v severní části Jihočeského kraje. Tato obec s rozšířenou působností leží v Táborské pahorkatině na řece Otavě. Dopravně je dobře dostupná – leží na spojenci mezi Prahou a Českými Budějovicemi, která sice není hlavním tahem spojujícím tato města, ale vede přes Dobříš a nedaleko Příbrami. Městem prochází i železnice, ovšem bez přímého spojení s Prahou. Písek je okresním městem, dostupnost i obslužnost terciérními službami je proto velmi dobrá.

Historický vývoj

První zmínky o městě Písku pochází ze 13. století v souvislosti s rýžováním zlata. Město se rozvíjelo na konci 19. století zejména díky průmyslu, na což navázal i rozvoj po konci druhé světové války. Ve městě a jeho okolí vznikla řada firem, mj. JITEX či Kovošvit, na což navázal i stavební rozvoj. Postupně vznikla řada sídlišť (Jih, Dukla). Od konce 90. let začala vznikat významná průmyslová zóna Písek-Sever, která se zaměřuje převážně na

9 Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR. Tato mapa je jedním z výstupů projektu Ministerstva práce a sociálních věcí – „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“, který byl realizován společností GAC, spol. s r. o. Tento projekt byl financován z prostředků Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. První vlna analýzy proběhla v roce 2006, druhá v roce 2015 viz Čada (2015).

strojírenský průmysl, logistiku a elektro-průmysl. Písek je rovněž dlouhodobě spojován se školstvím. Univerzita se zde sice nenachází, ale nově zde funguje Technologické centrum Písek, které se zaměřuje na vzdělávání a vývoj technologií.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Počet obyvatel v Písku v 70. a 80. letech 20. století stoupal, následně se ustálil pod hranicí 30 tisíc obyvatel. Významný podíl na nárůstu počtu obyvatel má počet přistěhovaných obyvatel. Po roce 1990 se ale počet vystěhovaných a přistěhovaných vyrovnal (od roku 2000 přesto migrační obrat roste), stejně jako počet narozených a zemřelých. Písek patří k poměrně stabilním obcím, podíl rodáků zde v roce 2011 tvořil 50 %, o něco více než je celorepublikový průměr. Naděje dožití patří v SO ORP Písek k vyšším v Česku, v letech 2010-2014 dosáhla u mužů v průměru 75 let a u žen 82 let. Kojenecká úmrtnost je zde velmi nízká.

Struktury obyvatelstva

Národnostní struktura města Písku se, kromě výrazně nižšího podílu obyvatel deklarujících moravskou či slezskou národnost, významně neodchyluje od průměru za Česko. Podíl věřících se blíží republikovému průměru.

Vzdělanostní struktura města je velmi dobrá, výrazně lepší než je průměr Česka. Vykazuje nízký podíl obyvatel s nižším vzděláním a naopak vysoký podíl obyvatel s úplným středním vzděláním s maturitou a s vysokoškolským vzděláním. Syntetický ukazatel průměrného počtu let školní docházky je rovněž nad průměrem Česka. Příznivé ukazatele vzdělanosti doprovází i dobrá ekonomická struktura zaměstnanosti. Úroveň nezaměstnanosti je v Písku v průměru dlouhodobě nižší než v Česku a nezaměstnanost zde nepředstavuje tak výrazný problém jako v jiných částech republiky. Po roce 2000 se úroveň nezaměstnanosti v Písku pohybovala kolem 7 %, těsně před obdobím krize úroveň klesla. V březnu 2015 podíl nezaměstnaných osob tvořil 7 %. Příspěvek na živobytí pobíralo v roce 2014 v Písku 5 % domácností (lokalizační kvocient 1,3), doplatek na bydlení pak 3 % domácností.

Mapa vyloučených lokalit (MVL) identifikovala v Písku dvě taková místa, konkrétně byty pro neplatiče a obecní holobyty. Dohromady v nich žije asi stovka osob, z 90 % Romové.

Domovní fond

V roce 2011 tvořily více než čtvrtinu domovního fondu bytové domy. Téměř 44 % bytů bylo v osobním vlastnictví. Podíl neobydlených domů lze při porovnání s průměrem Česka hodnotit jako nízký. Rovněž intenzita bytové výstavby je v Písku dlouhodobě poměrně nízká. Výjimku představuje závěr prvního desetiletí 21. století, po kterém ale následoval opětovný prudký pokles počtu dokončených bytů.

III.2.7 RÝMAŘOVSKO

Rýmařovskem je ve studii nazývána oblast ležící v Moravskoslezském kraji, nedaleko okresního města Bruntál. Vymezené území se nachází na hranicích se sousedním Olomouckým krajem a tvoří jej obce Břidličná, Dětrichov nad Bystřicí, Horní Město, Jiříkov, Lomnice, Malá Morávka, Malá Štáhle, Ryžoviště, Stará Ves a Tvrdkov. Takřka se překrývá

s vymezením Mikroregionu Rýmařovsko. Převážně se jedná o obce s malým počtem obyvatel, což v kombinaci s perifernější pozicí v rámci Česka silně ovlivňuje možnosti rozvoje samotných obcí i celé lokality. Část Rýmařovska byla mezi lety 1949 a 1960 součástí Olomouckého kraje, od roku 1960 ale definitivně přešla pod okres Bruntál.

Rýmařovsko se nachází v hornaté krajině Hrubého i Nízkého Jeseníku a částečně i Hanušovické vrchoviny. Geografická poloha i terén silně ovlivňuje dostupnost a obslužnost, která patří k horším v Česku, a to jak z pohledu služeb (dostupnost škol, lékařské péče), tak z hlediska dopravní dostupnosti. Oblastí sice prochází hlavní silnice spojující Šumperk a Bruntál (resp. Hradec Králové a Ostravu), ale jinak zde převažují silnice třetí třídy. Stejně tak železniční síť sice propojuje Olomouc a Bruntál, ale většina obcí studované oblasti se buď nachází na vedlejších tratích, nebo zcela mimo ně. Autobusové zastávky se nachází ve všech obcích, ale četnost spojů je nízká.

Historický vývoj

Rýmařovsko se nachází v pohraniční oblasti, vývoj oblasti proto významně ovlivnily události spojené s druhou světovou válkou. Od roku 1938 se oblast stala součástí Říše, po válce pak bylo odsunuto německé obyvatelstvo¹⁰, což se projevilo citelným úbytkem počtu obyvatel, ale i změnou národnostní, sociální a ekonomické struktury. Po válce následovala fáze dosídlování, která ovšem v oblastech Moravy a Slezska probíhala pomaleji než v Čechách. Pozdržel se tak i ekonomický vývoj a hospodářství zde bylo často závislé na pomoci státu (více viz Matuška, 2015). O stěhování do bývalého okresu Rýmařov nebyl příliš velký zájem, oblast tak patřila mezi ty, kde proběhlo tzv. komplexní dosídlování (více např. Mikšíček, 2007). Ani přesto se nepodařilo zcela obnovit průmysl a zemědělské činnosti a situace v regionu se příliš nezlepšila. V současnosti se řada obcí soustředí na rozvoj v oblasti cestovního ruchu, čemuž nahrává poloha v atraktivním prostředí Jeseníků.

Sociodemografický vývoj

Demografický vývoj

Rýmařovsko patří mezi populačně ztrátové oblasti. Počet obyvatel zde mírně klesal již od 70. let 20. století, ale zřetelný pokles nastává od 90. let, kdy se postupně vyrovnává počet zemřelých a narozených a výrazněji se proto projevuje vliv migrace. U menších obcí, náchylnějších k ročním výkyvům bilancí, se záporný přirozený přírůstek objevil již v 80. letech 20. století, u početně větších obcí (Břidličná, Lomnice, Ryžoviště) výrazněji až po roce 2000. Od roku 2010 pak celá oblast vykazuje vyšší počet zemřelých než narozených, což souvisí nejen s klesajícím počtem narozených, ale i s věkovou strukturou oblasti. Ta byla v dřívějších letech mladší oproti průměru za celé Česko, ale postupně stárne a postproduktivní skupina obyvatel narůstá. Naděje dožití dosahuje na Rýmařovsku, resp. v ORP Bruntál poměrně nízkých hodnot. Navíc je v okrese Bruntál i vyšší kojenecká a novorozenecká úmrtnost než v dalších okresech a v průměru za Česko.

Rýmařovsko dlouhodobě vykazuje nižší migrační obrat a obce spíše obyvatelstvo ztrácejí či jsou migračně neutrální. Podíl rodáků je z důvodu historického vývoje na Rýmařovsku v průměru nižší než v Česku, což ovlivňuje velikostní struktura zdejších

10 Z necelých deseti tisíc obyvatel města Rýmařov bylo dle sčítání z roku 1930 pouze 191 Čechoslováků oproti 9510 Němců.

obcí – menší obce vykazují obecně **nižší podíl rodáků**. Na Rýmařovsku v roce 1991 žila v obci od svého narození necelá třetina obyvatel (v Česku téměř 50 %). V roce 2011 se podíl zvýšil na 41 %, přesto je stále pod průměrem za Česko (47 %).

Struktury obyvatelstva

Národnostní i náboženská struktura oblasti se z dat ze sčítání lidu 2011 velmi špatně hodnotí, protože třetina, resp. polovina obyvatel danou informaci neuvedla. Ze zbylých dat je zřejmý vyšší podíl obyvatel slovenské národnosti. V roce 1991 se k české národnosti hlásilo přes 66 % obyvatel, téměř 20 % obyvatel pak k moravské národnosti, což odpovídá výraznému nárůstu podílu v celé Moravě spojenému s novou možností tuto národnost uvést. Ke konkrétní církvi či náboženské společnosti se v roce 2011 přihlásilo 11 % obyvatel, více než 7 % se hlásí mezi věřící, ale bez konkrétní uvedené víry. Rýmařovsko je zatíženo nižší úrovní vzdělanosti, což ukazuje syntetický ukazatel o počtu let školní docházky (více viz Puldová 2011) i výsledky sčítání lidu.

Ekonomická struktura obyvatelstva v roce 2011 se významně v obcích lišila. Celkově v oblasti pracuje 36 % zaměstnaného obyvatelstva v průmyslu a necelých 8 % v zemědělství, lesnictví a rybářství (primér) a rovněž ve stavebnictví. Nejen oblast Rýmařovska ale řada obcí v Moravskoslezském kraji se dlouhodobě potýká s vyšší úrovní registrované nezaměstnanosti. Tato situace je výrazně ovlivněna strukturou pracovních příležitostí i socioekonomickou strukturou obyvatelstva. Vysoká míra registrované nezaměstnanosti v letech 2004-2011 je zřejmá zejména u obcí Dětrichov nad Bystřicí, Horní město, Jiříkov, Lomnice a Tvrdkov, kde přesáhla 20 %. V ostatních obcích klesla pod 10 % jen v roce 2008 před krizí. V současnosti je místo registrované nezaměstnanosti sledován podíl nezaměstnaných v produktivním věku. Nejvyšších podílů dosahují obdobné obce, 20 % ale přesahuje pouze Dětrichov nad Bystřicí a Jiříkov. Průměr za Moravskoslezský kraj je 12,9 %. Téměř třetina neumístěných uchazečů o zaměstnání byla v roce 2013 evidována déle než rok. Problémy najít zaměstnání mají zejména lidé vyučení, ale i lidé se středoškolským vzděláním s odborným zaměřením.

V porovnání s Českem pobíral v okrese Bruntál v roce 2013 nadprůměrný počet osob předčasné starobní důchod. Údaje o sociálních dávkách z let 2004-2006 ukazují, že v porovnání s průměrem Česka je ve zdejších obcích pobíral nadprůměrný podíl domácností (více viz Feřtřová, 2011). Také **příspěvek na živobytí** v roce 2014 pobíral v oblasti nadprůměrný podíl domácností – v Jiříkově téměř čtvrtina domácností (lokalizační kvocient 6,3), v Břidličné či Lomnici kolem 10 % (lokalizační kvocient ve výzkumné oblasti činí v průměru 1,8). V případě doplatku na bydlení jsou podíly oprávněných domácností nižší, ale přesto ho pobírá v Jiříkově přes 10 % domácností, v Břidličné přes 6 % (více viz Čada, 2015).

MVL uvádí na území ORP Rýmařov tři vyloučené lokality se zhruba stovkou obyvatel celkem.

Domovní fond

Intenzita bytové výstavby v oblasti je obecně nízká (více viz Temelová & Ouředníček, 2011). Souvislost lze vidět i s horší ekonomickou situací v regionu a převažující negativní migrační bilancí. Zatímco v roce 1991 bylo na Rýmařovsku přes 90 % domů trvale obydlených, v roce 2011 činil jejich podíl dvě třetiny. Většina v současnosti trvale neobydlených

domů představuje rodinné domy, z nichž polovina je neobydlená z důvodu rekreace. Počty dokončených domů v letech 2009-2013 patří v obcích nejen k nejnižším v celém kraji, ale i v celém Česku.

III.2.8 POLNÁ A OKOLÍ

Oblast Polné a jejího okolí se nachází v okrese Jihlava, severovýchodně od krajského města. Oblast tvoří obce Brzkov, Jamné, Jersín, Kamenice, Kozlov, Polná, Strítěž, Zhoř a Ždírec, z nichž většina spadá do Mikroregionu Polensko. Oblast se nachází v hornatější a lesnatější krajině Českomoravské vrchoviny. Je poměrně dobře silničně dostupná, její jižní částí prochází dálnice D1. Silniční síť je hustší zejména v okolí Polné, do které vede i železniční odbočka z trasy mezi Jihlavou a Havlíčkovým Brodem. Zbylé obce jsou bez železničního spojení. Vzhledem k blízkosti krajského města Jihlavy je dobrá dostupnost řady služeb, včetně lékařské péče.

Historický vývoj

Během druhé světové války sice Jihlava a její okolí zůstaly součástí Protektorátu Čechy a Morava, tato oblast ale patřila k největším německým jazykovým enklávám v Česku. Z obcí studované lokality k tomuto jazykovému ostrovu patřila jen Strítěž a Ždírec. Po druhé světové válce ale došlo k výrazným národnostním proměnám, opuštěná obydlí pak byla nabízena českým občanům. V oblasti Polné a okolí vznikly v následujících letech různé velkokapacitní podniky. Významný byl např. státní statek v Polné. V této obci se rovněž do značné míry rozvinula bytová výstavba – na počátku 70. let 20. století zde byly dokončeny první panelové domy. V současnosti patří oblast díky své dobré poloze na rozmezí Čech a Moravy a atraktivnímu přírodnímu prostředí k zajímavým lokalitám cestovního ruchu.

Sociodemografický vývoj

Demografické procesy

Počet obyvatel se od 70. let 20. století v oblasti Polné a jejího okolí mírně zvyšuje. V roce 2014 činil 9836 obyvatel oproti 8401 v roce 1971. Ze sčítání lidu 2011 je v oblasti zřejmý vyšší podíl obyvatel ve věku 0-14 let oproti průměru Česka (17 oproti 15 %), od roku 1991 se tento podíl dokonce zvýšil (tehdy byl 15 %). Podíl obyvatel starších 65 let je podobný jako průměr Česka. Polná a okolí tak vykazuje mladší strukturu a nižší index stáří než Česko. Naděje dožití je v SO ORP Jihlava vysoká, v letech 2010-2014 dosáhl u mužů v průměru 76 let, u žen 82 let. Kojenecká úmrtnost je na Jihlavsku velmi nízká.

Většina obcí studované oblasti vykazuje vyšší počet vystěhovalých než přistěhovalých, nebo jen mírný přírůstek stěhování. Výjimkou je zejména obec Ždírec, převážně pozitivní migrační přírůstek v posledních letech mají i obce Jamné, Strítěž či Kamenice. V roce 2011 zde žil **vyšší podíl rodáků** (59 %) a oblast lze proto považovat za poměrně stabilní.

Pro Polnou a okolí je typická **nízká úroveň rozvodovosti**, která se pohybovala od 90. let 20. století pod průměrem Česka. Na druhou stranu zde úroveň sňatečnosti byla převážně vyšší.

Struktury obyvatelstva

Z hlediska národnostní struktury je oblast Polné a jejího okolí poměrně homogenní. Je zde nižší podíl obyvatel s jinou než českou národností než v průměru za Česko. Žije zde ale **vysoký podíl věřícího obyvatelstva** oproti průměru Česka (24 oproti 14 %), převažují zde věřící římskokatolického vyznání.

Vzdělanostní úroveň Polné a okolí lze hodnotit jako **horší** než průměr Česka. Zatímco podíl vysokoškolsky vzdělaných dosahuje pouze 7 %, podíl osob se základním a středním vzděláním bez maturity přesahuje 62 %. Na druhou stranu se úroveň nezaměstnanosti v oblasti pohybovala spíše pod průměrem Česka, zvýšila se pouze v období krize. V současné době je zde **podíl nezaměstnaných** znovu **nižší** než průměr v Česku. Doplatek na bydlení pobírá pouze nízký podíl domácností (lokalizační kvocient příspěvku na živobytí měl v roce 2014 hodnotu 0,6).

Struktura zaměstnanosti se od 90. let 20. století do současnosti výrazně proměnila. Zatímco v roce 1991 byl podíl lidí pracujících v zemědělství, lesnictví a vodohospodářství přes 25 %, o 20 let později již pouze 6 %.

Domovní fond

Intenzita výstavby v oblasti Polné a jejího okolí byla v letech 1997-2006 vyšší než v průměru za Česko, pokračovala v ještě vyšší intenzitě i následně. Domovní fond tvoří převážně rodinné domy, stojí zde pouze 4 % bytových domů. V roce 2011 zde bylo 18 % domů neobydlených, většinou se jednalo o rodinné domy, z nichž téměř polovina sloužila k rekreaci.

Obrázek 4: Mapa výzkumných lokalit

IV.

Metodologie a vzorek

IV.1 Metoda sběru dat

Provedením výzkumné akce byla pověřena specializovaná agentura s dlouhou praxí v oboru výzkumů veřejného mínění a výzkumů v sociální oblasti realizovaných pro státní instituce. Agentura byla vybrána na základě výběrového řízení, kde základním kritériem, při splnění všech dalších definovaných požadavků, byla velikost výběrového souboru za předem daného finančního rozpočtu. Základním nárokem bylo, aby šlo o výzkum realizovaný metodou face to face.

Samotný sběr dat byl prováděn ve vybraných lokalitách (viz předcházející kapitola) kombinací metod CAPI (osobní dotazování s notebookem), PAPI (osobní dotazování s papírovým dotazníkem) a SAPI (osobní dotazování se smartphonem).

IV.2 Cílová skupina a metodika výběru respondentů

Cílovou skupinou byli obyvatelé vybraných lokalit starší 15 let. Jednalo se o kvótní výběr s územním omezením, kdy kvótními kategoriemi bylo pohlaví, věk, vzdělání a oblast a sektor dotazování. Samotný výběr vzorku probíhal **metodou náhodné procházky** se zadáním startovní adresy a krokového čísla pro výběr domácností.

Velikost vzorku

Celkový činil počet rozhovorů 3523, z toho 1057 bylo realizováno metodou CAPI, 1831 metodou PAPI, 616 metodou SAPI. Data byla vážená na sociodemografickou strukturu obecné populace České republiky žijící v jednotlivých lokalitách.

Z různých důvodů bylo zpracovatelskou agenturou vyřazeno 162 rozhovorů – do finálního zpracování tak bylo použito **3361 rozhovorů**.

Organizační zajištění, školení tazatelů

Vzhledem k ne zcela běžné metodě sběru dat tzv. „náhodnou procházkou“ bylo před výzkumem provedeno důkladné proškolení regionálních koordinátorů projektu, kteří zodpovídali za dodržení rozdělených míst a sektorů dotazování, kontrolu zadaných kvót a metodiky náhodné procházky. Všichni pracující tazatelé byli jejich prostřednictvím telefonicky vyškoleni a probíhal i monitoring průběhu dotazování. Tazatelé byli samozřejmě vybaveni podrobnými mapovými podklady se zanesením jejich zájmové oblasti. Pro zamezení případných komplikací při pohybu tazatelů v terénu (je třeba si uvědomit, že dotazování probíhalo také ve velmi malých sídlech, kde by přítomnost cizích osob mohla vzbudit negativní pozornost), jsme předem naformulovali informační dopis pro starosty dotčených obcí. V dopise jsme vysvětlili podstatu a smysl výzkumné akce, jakož i základní informace o IKSP. Každý z tazatelů měl u sebe, kromě své průkazky tazatele od výzkumné agentury, také kopii tohoto dopisu. Metodiku náhodné procházky podrobně popisuje Příloha 2.

Dotazník

Při výzkumné akci jsme použili speciálně vytvořený dotazník. Při jeho tvorbě jsme navázali na některé otázky ze starších výzkumných akcí IKSP. Podobně jako zahraniční

výzkumy jsme se snažili zaměřit také na oblast kolektivní účinnosti a lokální koheze. Jádrem dotazování je viktimizace respondenta nebo člena jeho domácnosti, pocit bezpečí a obavy z možného kriminálního napadení. Dotazník je v plné verzi obsahem Přílohy 4. Lokalitu, v níž dotázaní bydlí, nazýváme ve shodě se zavedeným názvoslovím sousedstvím¹¹. Hned v úvodu dotazníku bylo přitom specifikováno, že je tím míněna oblast, ve které respondent bydlí, v dosahu několika minut chůze od jeho domu.

IV.3 Charakteristiky výběrového souboru

Tabulka 1 ukazuje rozložení respondentů z hlediska výzkumných lokalit. Zadáním pro agenturu bylo zkontaktovat 450 až 500 respondentů v městských oblastech, v případě vesnic pak byla zvolena hranice 250 respondentů, kterou se v podstatě podařilo naplnit.

Tabulka 1: Počty respondentů v jednotlivých výzkumných lokalitách

Lokalita	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Praha 3	503	15,0
Praha 6	505	15,0
Brno	481	14,3
Plzeň	448	13,3
Chomutov	501	14,9
Písek	452	13,4
Rýmařovsko (okres Bruntál)	230	6,8
Polná a okolí (okres Jihlava).	241	7,2
celkem	3361	100

11 V anglosaské literatuře je nejčastěji použit termín „neighbourhood“.

Tabulka 2: Sociodemografické znaky

		Abs. četnost	%
Pohlaví	muž	1614	48,0
	žena	1747	52,0
Věk	15-29 let	813	24,2
	30-44 let	894	26,6
	45-59 let	808	24,0
	60 let a více	846	25,2
Vzdělání	ZŠ a vyučen	1506	44,8
	Maturita	1218	36,2
	VŠ	637	19,0
Sociální postavení	Student, učeň	325	9,7
	Důchodce – pracující	136	4,0
	Důchodce – nepracující	688	20,5
	Nezaměstnaný	226	6,7
	V domácnosti (vč. MD)	213	6,3
	Zaměstnanec bez podřízených	1196	35,6
	Zaměstnanec s podřízenými, řídící prac.	305	9,1
	Živnostník, soukromý zemědělec	104	3,1
	Soukromý podnikatel	164	4,9
	nezjištěno	4	0,1

Před sběrem dat metodou náhodné procházky byly stanoveny kvótní kategorie: pohlaví, věk, vzdělání a oblast a sektor dotazování. Podíly respondentů podle pohlaví, věku, vzdělání a sociálního postavení jsou prezentovány v Tabulce 2. Tak například výzkumný vzorek zahrnoval 52 % žen. Téměř jedna pětina respondentů (19 %) dosáhla vysokoškolského vzdělání a více jak jedna třetina z nich (36 %) jsou zaměstnanci bez podřízených.

IV.3.1 Typ a délka bydlení v dané lokalitě, rodina a přátelé v sousedství

Podle očekávání k největší fluktuaci obyvatel dochází na sídlištích (Tabulka 3). V lokalitách Brno a Plzeň žije od narození jen čtvrtina dotázaných (27 a 25 %) a lidé zde bydlí průměrně téměř 15, resp. 17 let, podobně je na tom lokalita Praha 3. Naopak nejvíce starousedlíků žije v malých obcích v lokalitách Rýmařovska a Polné a okolí, kde více než polovina obyvatel (55 a 62 %) bydlí už od narození. V průměru zde lidé žijí 26, resp. 22 let.

Tabulka 3: Podíl respondentů žijících v lokalitě od narození a v průběhu života přistěhovaných podle lokalit (v %) a průměrná délka bydlení v lokalitě (průměrný počet let)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Píseň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Od narození	36,4	32,2	39,5	26,5	24,6	36,1	37,0	54,6***	62,3***
0-9 let	23,3	29,4***	23,9	27,5	28,6	22,8	17,6	16,6	9,5
10-19 let	13,7	14,7	15,6	16,9	17,2	12,1	14,6	1,3	8,3
20-29 let	12,3	10,3	6,9	24,3***	13,6	10,8	13,5	7,4	6,6
30-39 let	7,2	6,8	6,6	4,0	10,3	9,4	6,7	7,4	6,7
40 let a více	7,1	6,6	7,5	0,8	5,7	8,8	10,6	12,7***	6,6
Průměrně let v lokalitě	18,0	15,8	17,0	15,0	16,5	19,7	20,9	25,6	22,3

***p < 0,001

Tabulka 4: Typ bydlení podle lokalit (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Píseň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Ve vlastním domě	23,8	6,6	41,0	4,6	5,9	12,7	30,3	50,0	80,9
Ve vlastním bytě	46,2	43,3	30,8	60,8	75,8	51,2	44,2	29,6	9,1
V pronajatém bytě/domě	27,8	46,9	23,8	34,0	17,7	33,9	23,5	19,6	7,1
Na ubytovně	1,2	1,8	2,4	0,2	0,4	1,8	1,1	0,0	0,4
Jiné	1,0	1,4	2,0	0,4	0,2	0,4	0,9	0,8	2,5

Mezi lokalitami nacházíme také rozdíly v typu bydlení (Tabulka 4). Ve venkovských regionech převažuje bydlení ve vlastním domě – v Polné a okolí je to 81 %, na Rýmařovsku 50 %. Rovněž v Praze Břevnově žijí lidé nejčastěji ve svém domě (41 %). V ostatních městských lokalitách bydlí největší podíl obyvatel ve vlastním bytě. Výjimku tvoří Praha 3, kde téměř polovina respondentů (47 %) žije v pronajatém bytě.

Respondenti ve venkovských lokalitách častěji uvádějí, že v jejich sousedství žije někdo z **rodiny** (Tabulka 5). Příbuzné má ve svém blízkém okolí polovina dotázaných na Rýmařovsku (50 %) a v Polné a okolí (52 %). V městských lokalitách je bydlení příbuzných v blízkém sousedství méně časté. Příbuzné v sousedství mají nejméně často respondenti v obou pražských lokalitách – na Praze 3 28 %, na Praze 6 dokonce jen 25 %. Naopak v Chomutově mají příbuzné ve svém sousedství více jak dvě pětiny (43 %) respondentů. V ostatních lokalitách jde asi o jednu třetinu respondentů.

Tabulka 5: Bydlení příbuzných a přátel v sousedství podle lokalit (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Příbuzní v sousedství	35,7	28,4	25,0	37,4	32,4	43,3	32,7	49,6	52,3
Přátelé v sousedství									
Žádný	19,4	28,6	19,4	15,0	22,1	18,0	17,5	21,6	8,3
Několik	53,6	52,7	46,1	55,0	59,6	51,1	61,2	53,2	47,9
Asi polovina	13,5	10,9	22,4	15,6	6,9	15,1	10,0	10,4	14,6
Většina	11,7	6,4	10,1	12,7	10,7	14,0	10,4	11,3	24,2
Všichni	1,8	1,4	2,0	1,7	0,7	1,8	0,9	3,5	5,0

Většinu nebo všechny přátele má podle svého vyjádření ve svém sousedství nejvíce respondentů z Polné a okolí, kde jednu z těchto možností vybrala téměř třetina respondentů (29 %). Nejméně tyto možnosti odpovědi volili respondenti žijící na Praze 3.

Tabulka 6: Aktivní zapojení do lokálního dění podle lokalit (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Aktivně zapojení	14,2	14,7	11,3	11,3	16,1	9,6	14,7	21,0	23,8
Bez aktivního zapojení	85,8	85,3	88,7	88,7	83,9	90,4	85,3	79,0	76,2

Aktivní zapojení do nějakého místního spolku, sdružení či organizace není příliš časté, pohybuje se obvykle kolem 14 % (Tabulka 6). Neaktivnější jsou lidé na Rýmařovsku a v Polné a okolí, kde se angažuje více jak jedna pětina (20 %) místních, nejméně naopak v Chomutově, kde je do lokálního dění zapojena pouhá desetina respondentů.

IV.3.2 Výběrový soubor podle socioekonomických charakteristik

Nejchudším regionem je Rýmařovsko, kde více než polovina respondentů (51 %) deklaruje příjem domácnosti do 20 tisíc korun měsíčně (a v kategorii nad 40 tisíc jsou pouze čtyři respondenti). Největší rozptyl signalizují chomutovští respondenti. Na jedné straně je zde druhý nejvyšší podíl nízkopříjmových domácností, na druhé téměř devítiprocentní podíl v příjmech domácností nad 40 tisíc, což je nejvíce po Praze. Za pozornost v této lokalitě také stojí nápadně nízké zastoupení odmítnutí odpovědi.

Tabulka 7: Příjmy domácností podle lokalit (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Do 20 tis.	31,4	26,9	18,1	31,3	25,0	45,0	34,7	51,3	27,3
20 až 40 tis.	31,4	30,5	33,1	29,5	31,0	31,4	29,9	27,4	40,3
Nad 40 tis.	9,1	15,5	15,1	7,7	7,4	8,8	5,1	1,7	3,8
Odmítli, neví	28,1	27,1	33,7	31,5	36,6	14,8	30,3	19,6	28,6

Vzdělání bylo ve výběru respondentů kvótním znakem. Nejvíce respondentů s vysokoškolským vzděláním žije ve dvou pražských lokalitách – třetina respondentů žijících v Praze 6 (32 %) a čtvrtina respondentů žijících v Praze 3 (25 %) jsou vysokoškoláci (Tabulka 8). Nejnížší vzdělání pak vykazují lidé v Polné a okolí, na Rýmařovsku a v Chomutově, kde téměř dvě třetiny respondentů (60 %) uvedly pouze základní vzdělání nebo vyučení.

Tabulka 8: Vzdělání podle lokalit (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
ZŠ a vyučen	44,8	35,2	26,9	39,3	44,0	60,1	46,7	60,9	64,7
Maturita	36,2	39,6	40,8	38,0	38,4	31,3	37,1	29,1	27,0
VŠ	19,0	25,2	32,3	22,7	17,6	8,6	16,2	10,0	8,3

Se vzdělanostní strukturou koresponduje také deklarované sociální postavení respondentů (Tabulka 9). Výrazný je především podíl nezaměstnaných v Chomutově, který je téměř dvojnásobně vyšší než v lokalitě s druhým největším podílem (což je překvapivě Brno) a dokonce více než pětinasobně vyšší než v Praze Břevnově. Nejčtenější kategorií jsou zaměstnanci, kterých je kolem 40 % ve všech lokalitách kromě Chomutova, kde je z důvodu již zmíněné vysoké nezaměstnanosti tato kategorie významně podhodnocená, a Plzně, kde je zase ve srovnání s ostatními lokalitami podíl zaměstnanců výrazně vyšší. Samostatné podnikání deklarují lidé častěji v Praze. Ve větších městech (Praha, Brno, Plzeň) je typické dojíždění za prací mimo samotné sousedství. V Písku, na Rýmařovsku a v Chomutově respondenti častěji uváděli, že pracují v místě svého bydliště.

Tabulka 9: Sociální postavení podle lokalit (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Student	9,7	9,3	11,5	12,3	10,6	9,0	5,8	5,2	12,9
Důchodce	24,5	21,5	25,6	18,5	21,4	27,1	28,3	30,9	27,8
Nezaměstnaný	6,8	5,4	2,8	8,2	3,6	15,2	6,4	7,0	4,2
V domácnosti (MD)	6,4	8,5	6,3	7,1	4,2	5,6	6,2	6,4	6,2
Zaměstnanec	44,6	44,7	42,7	46,4	54,6	38,9	44,5	43,5	40,2
Podnikatel, živnostník	8,0	10,6	11,1	7,5	5,6	4,2	8,8	7,0	8,7

Tabulka 10: Podíl věřících, lidí navštěvujících kostel/modlitebnu v lokalitě a pracujících přímo v lokalitě (v %)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Věřící	23,0	22,9	24,6	21,8	17,0	16,6	25,9	28,3	36,5
Navštěvuje kostel v lokalitě	10,0	10,9	9,5	7,1	3,6	6,6	11,9	16,5	23,8
Vykonává profesi v lokalitě	43,1	34,9	26,9	31,0	30,9	55,0	73,1	67,5	46,9

Konečně respondenti z venkovských lokalit častěji uváděli, že jsou věřící a také častěji navštěvují kostel přímo v místě bydliště (Tabulka 10). Nejméně věřících i lidí navštěvujících kostel v lokalitě bylo mezi respondenty v Plzni a v Chomutově. Zajímavé je, že podobné výsledky ve zmíněných lokalitách jsme zaznamenali i u aktivního zapojení respondentů do lokálního spolkového dění, respektive do života místních sdružení a organizací.

v.

Sociálně–psychologické charakteristiky lokalit

V.1 Sociální dezorganizace

V souladu s respektovanými kriminologickými teoriemi (viz kap II.) jsme se u každého ze zkoumaných sousedství zaměřili na **tři základní skupiny charakteristik**. V prvním případě jsme se respondentů ptali, zda v sousedství dochází k rušivým, obtížným nebo přímo ohrožujícím jevům nebo zda může dotyčná lokalita důvodně vzbuzovat svojí fyzickou tvářností pocit zanedbanosti. Tuto charakteristiku jsme nazvali **míra sociální dezorganizace** a měřili jsme jí pomocí baterie 13 otázek (viz Tabulka 11), kdy ke každé z nich respondenti na šestibodové škále vyjadřovali svůj souhlas či nesouhlas.

Tabulka 11: Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky o vašem sousedství?
(1... rozhodně nesouhlasím, 6... rozhodně souhlasím)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Píseň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Na ulici je hodně odpadků	2,91	3,63	2,65	2,97	2,91	3,78	2,49	1,90	1,72
Vyskytuje se tu hodně graffiti	2,47	3,45	2,21	2,97	2,27	3,11	1,72	1,38	1,41
Nachází se zde opuštěné a zničené budovy	2,10	2,71	2,10	1,87	1,63	2,59	1,64	2,29	1,86
Ulice jsou nedostatečně osvětleny	2,55	2,92	2,62	2,97	2,22	3,06	1,86	2,34	1,89
Party dětí se bez dozoru potloukají po ulicích	2,95	3,12	2,19	3,47	2,84	4,04	2,61	2,62	1,90
Je zde vysoká zločinnost	2,58	3,27	2,26	2,78	2,59	3,57	1,93	1,77	1,41
Dochází zde často k hádkám mezi sousedy	2,27	2,42	1,93	2,59	2,23	2,98	1,88	1,82	1,77
Dochází zde často k výtržnostem rušení nočního klidu	2,73	3,33	2,31	3,16	2,48	3,45	2,50	2,00	1,62
Pohybuje se zde hodně narkomanů	2,61	3,47	2,03	3,04	2,45	3,48	2,15	1,72	1,24
Pohybuje se zde hodně bezdomovců, žebráků apod.	2,84	3,96	2,50	3,04	3,16	3,49	2,12	1,68	1,34
Pohybuje se zde hodně lidí, které jsem nikdy předtím neviděl(a)	3,23	4,01	3,23	3,75	3,22	3,66	2,65	2,17	1,97
Vyskytuje se zde hodně heren s hracími automaty	2,67	3,66	1,98	3,42	2,54	2,97	2,38	1,97	1,37
Policie zde nedostatečně kontroluje dodržování pořádku	3,08	3,46	2,88	3,54	3,29	3,27	2,58	3,01	2,01

Pozn.: ■ Tmavě šedě zvýrazněná pole označují průměry signifikantně nižší na hladině 0,001 (tedy příznivější hodnocení sociální dezorganizace v sousedství); ■ světle šedě zvýrazněná pole označují průměry signifikantně vyšší na hladině 0,001 (horší hodnocení sociální dezorganizace).

Nejpalčivěji (a posuzováno prostým průměrem dokonce zcela shodně) vnímají zkoumané faktory rezidenti z Prahy 3 a z Chomutova. Nacházíme samozřejmě dílčí rozdíly: na Praze 3 je podle jeho obyvatel více graffiti, bezdomovců a žebráků, cizích lidí a heren; Chomutov se zase vyznačuje odpadky na ulicích, partami potulujícími se děti, vysokou kriminalitou a sousedskými hádkami. Jako třetí lokalita s nejvyšší mírou sociální dezorga-

nizace se jeví Brno-Vinohrady, a to především v položkách graffiti, party dětí bez dozoru, cizí lidé a sousedské hádky. Na opačném pólu nalézáme obě vesnické lokality, dále Písek a ve většině faktorů i pražský Břevnov.

Tato otázka do značné míry zmapovala, co respondentům v jednotlivých lokalitách vadí. Aby se ale mohli k této problematice podrobněji a konkrétněji vyjádřit, dostali možnost vyjmenovat další, maximálně tři **sociální jevy, které považují za obtěžující**¹².

Více než polovina respondentů z celkového výběru této možnosti využila. V míře kritičnosti ke svému bydlišti se ovšem mezi jednotlivými lokalitami objevily významné rozdíly. Zatímco většina respondentů na Rýmařovsku (54 %) a v Polné a okolí (64 %) nemá ke svému bydlišti žádné výhrady, v ostatních lokalitách se podíl nekritických respondentů pohybuje kolem jedné třetiny.

Respondentům nejčastěji v jejich sousedství vadí okolní prostředí, problémovi spoluobčané, nepořádek a nedostatečná občanská vybavenost.

Na **okolní prostředí** si stěžovalo přes 17 % respondentů z celého výběrového souboru. Jde ovšem o specificky městský problém, neboť významně častěji tyto problematické charakteristiky lokality zmiňovali obyvatelé Plzně, Prahy 3 i 6 a Brna. Jako nejvíce obtěžující je uváděn nedostatek parkovacích míst, případně zpoplatnění parkování v místě bydliště (nejvíce v Brně a v Plzni), následuje hlučnost a rušnost lokality (na které si stěžují nejvíce v Písku a v Chomutově), velké množství aut a špatná dopravní situace (Praha 6), špatný stav komunikací, rozkopané ulice (Praha 3), málo zeleně či absence parku (Praha 3) a také špatné ovzduší a prašnost v okolí (Praha 6).

Další skupina problémů, kterou respondenti v souvislosti se svým sousedstvím nejčastěji zmiňovali, se týkala **problémových spoluobčanů**, kteří s nimi lokalitu sdílejí. Na tuto okolnost si stěžovalo 15 % respondentů. Nejvíce pak tento problém pocítují v Chomutově, v Brně a v Písku. Jako nejproblematictější z hlediska sousedských vztahů jsou vnímáni především Romové, menšiny obecně, nepřizpůsobiví a sociálně slabí sousedé, přičemž nejvýrazněji se tyto výhrady objevovaly právě v Chomutově. Respondenti z Prahy 3 upozorňují na problém s bezdomovci, v Brně zase významně častěji poukazují na problematickou přítomnost narkomanů a Romů.

Zastavme se na okamžik u romské problematiky. Celkově zhruba 170 respondentů, tedy 5 % vzorku, explicitně označilo Romy za faktor, který jim v sousedství vadí. „Zhruba“ proto, že kromě obvyklých výrazů „romové“, „cikáni“, „cigáni“ apod. se objevovaly i další, opisné výrazy, jako „snědí spoluobčané“ atd. Do zmíněných pěti procent však nebyly započteny výroky o „nepřizpůsobivých“ (nejčastější zástupný termín pro Romy) – výsledné číslo by bylo ještě o něco vyšší.

12 Respondentům nebyl předkládán seznam možných odpovědí – odpovídali spontánně a až ex post bylo jejich vyjádření podřazeno pod některou z kategorií.

Nepořádek v ulicích nejčastěji vadil lidem v Plzni a v Praze 3. Tuto výhradu mělo ke svému okolí celkem 10 % respondentů. Nejčastěji lidem vadí psi, kteří volně pobíhají, a přítomnost psích exkrementů, nepořádek a odpadky či málo kontejnerů.

Občanskou vybavenost ve svém sousedství považuje za nedostatečnou 8 % respondentů. Poněkud překvapivé je, že nespokojenost s občanskou vybaveností projevili významně častěji obyvatelé velkých měst (Brno, ale také Praha 3 a 6) a naopak lidé z venkova tento nedostatek nepocítují. Tento zdánlivý paradox je zřejmě vyvolán rozdílným očekáváním lidí žijících ve městě a na venkově. Lidé ve městě tak spíše vyjadřují názor: „na to, že žijeme ve městě, mohla by být lepší... dopravní dostupnost, možnost volnočasového kulturního a sportovního vyžití, více obchodů, lepší služby...“. K tomuto vysvětlení přispívá i fakt, že v totožných lokalitách patří občanská vybavenost k nejčastěji zmiňovaným pozitivům sousedství.

Kriminalitu, absenci či nedostatek policejních hlídek, přítomnost heren a barů, rušení nočního klidu, vandalismus či výtržnictví mělo zapotřebí zdůraznit jako problematický aspekt sousedství 7 % respondentů. Šlo ovšem o doplňující otázku ke skupině výroků ohledně výskytu kriminality, nebezpečnosti a nepořádku v sousedství, proto lze předpokládat, že řada lidí měla za to, že eventuálně pociťovaná negativa již zmínila, a těchto 7 % respondentů – zejména z Brna, Prahy Žižkova a z Chomutova – je považuje v dané lokalitě za skutečně palčivý problém.

Nebylo by však vhodné ptát se občanů pouze na negativa, která jejich život v daném sousedství provázejí. Volnou formou jsme se tedy dotázali i na věci, které vnímají jako příjemné a pozitivní.

Lidé na svém sousedství nejčastěji oceňují **okolí, lokalitu a prostředí**, ve kterém žijí. Ve městech chválí přítomnost zeleně, parků a místa pro oddech (Brno, Praha Břevnov). Dále vysoce hodnotí klidnou lokalitu (Praha Břevnov, Písek, Rýmařovsko, Polná a okolí). V Písku lidé oceňují blízkost přírody na jedné straně a dostupnost centra na straně druhé. Jak již bylo zmíněno, lidé v městských lokalitách jsou většinou spokojeni s kvalitou občanské vybavenosti – podíl těch, kteří ji v Brně a v Praze 3 uvádějí jako pozitivum života ve své lokalitě, je vyšší než těch, kterým připadá nedostatečná. Dobré sousedské vztahy pak chválili zejména respondenti z Polné a okolí.

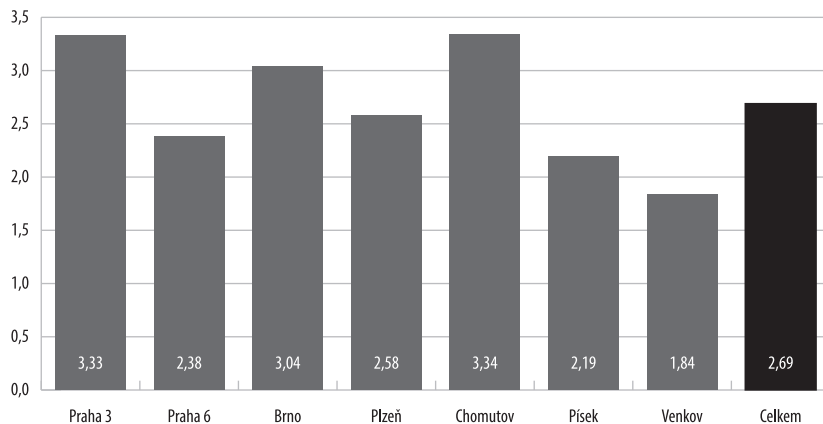
Jak již jsme uvedli, výše uvedených třináct jevů měří míru vnímané sociální dezorganizace lokality, v níž respondent žije. Nabízí se tedy vytvoření souhrnného indexu, který zachycuje tento fakt jedinou veličinou.¹³

Graf 1 zobrazuje sociální dezorganizaci celkem a pro jednotlivé lokality. Vzhledem k nižšímu počtu respondentů jsme venkovské lokality „Rýmařovsko“ a „Polná a okolí“ sloučili do souhrnné kategorie „venkov“. Sloučení přitom nahrává i fakt, že zmíněné lokality jsou si v základních charakteristikách velmi podobné.

13 Index „dezorganizace sousedství“ vznikl jako průměr z alespoň 8 platných odpovědí z baterie. Cronbach alfa = 0,911.

Nepřekvapí, že poměrně silná sociální dezorganizace byla zaznamenána na Praze 3 a v Chomutově (3,3). Naopak obyvatelé venkovských lokalit hodnotí dezorganizaci sousedství, ve kterém žijí, jako relativně slabou (1,8).

Graf 1: Vnímaná dezorganizace sousedství – průměry (1 = slabá, 6 = silná)

A jak vnímají stav sociálního ne/pořádku různé skupiny dotázaných?

Sociální dezorganizaci vnímají podobně (tedy bez signifikantního rozdílu), lidé bez ohledu na pohlaví, vzdělání i vztah k náboženství. Jde o jisté překvapení, neboť by se dalo předpokládat, že ženy nebo věřící budou tyto jevy vnímat citlivěji. Jistá závislost panuje u věku, kdy nejstarší respondenti (nad 60 let) hodnotí stav dezorganizace přísněji. Sociální skupina „nepracující důchodci“ dokonce posuzují dezorganizaci jako méně závažnou oproti celku. Naopak skupina „nezaměstnaný / v domácnosti“ je mnohem kritičtější, a to téměř ke všem projevům nepořádku. Pokud si všímáme rodinného stavu, najdeme kritičtější pohled mezi rozvedenými. Zaměříme-li se na jednotlivé indikátory, jsou citlivější především na především na míru zločinnosti, přítomnost odpadků, narkomanů a heren. Mírně kritičtější v některých položkách jsou i lidé z domácností s nejvyššími příjmy, kteří se ale zčásti kryjí s obyvateli Prahy 3.

V.2 Neformální kontrola

Druhou zásadní okolností, která podle zahraničních výzkumů vzbuzuje pocit bezpečného sousedství, je přítomnost **neformální sociální kontroly**. Formální kontrola, tedy činnost policie, strážníků nebo jiných oficiálních strážců pořádku, nemůže být v obci zastoupena nepřetržitě; koneckonců, v takovém prostředí bychom si možná připadali spíše jako ve válečné zóně. Předvídatelným a „přátelským“ dělá sousedství skutečnost, že v případě nějakého ohrožení (ať už zdraví, majetku nebo veřejného pořádku) se s vysokou pravděpodobností vyskytne někdo, kdo na tuto situaci okamžitě reaguje. Takové oblasti pak nejsou pro narušitele pořádku atraktivní, neboť jim permanentní bdělost obyvatel ubírá anonymitu a prostor pro závadové aktivity.

Baterie sedmi otázek, měřících míru sociální kontroly v lokalitě, ukázala, že názory na to, zda by přihlízející zasáhl při konkrétním asociálním ději, jsou rovnoměrně zastoupeny v populaci. Věk, pohlaví ani další sociálně demografické faktory nemají významný vliv.

Tabulka 12: Jak je pravděpodobné, že by lidé ve vašem sousedství nějak zasáhli, jestliže by zpozorovali
(1... vysoce nepravděpodobné, 6... vysoce pravděpodobné)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Děti ze sousedství, jak se potulují po ulici v době školního vyučování	2,81	2,50	2,84	2,76	2,78	2,77	2,79	2,91	3,57
Nějaké lidi, jak se perou	3,47	3,33	3,36	3,16	3,57	3,17	4,24	3,21	3,88
Někoho, kdo poškozuje budovy, osvětlení, zastávky	3,95	3,50	3,86	3,68	4,01	3,78	4,61	3,92	4,68
Někoho, kdo se snaží vykrást auto	4,30	3,90	4,38	4,01	4,52	4,15	4,76	4,09	4,75
Cizího člověka obhlížet sousedův dům nebo byt	3,63	3,40	3,47	3,49	3,70	3,71	3,54	3,81	4,31
Někoho, jak ruší noční klid	4,11	3,88	4,13	3,87	4,18	4,08	4,76	3,55	4,29
Někoho, jak volá o pomoc	4,63	4,19	4,78	4,25	4,98	4,40	5,14	4,41	5,03

Pozn.: ■ Tmavě šedě zvýrazněná pole označují průměry signifikantně nižší na hladině 0,001 (tedy horší hodnocení neformální kontroly v sousedství); ■ světle šedě zvýrazněná pole označují průměry signifikantně vyšší na hladině 0,001 (lepší hodnocení neformální kontroly).

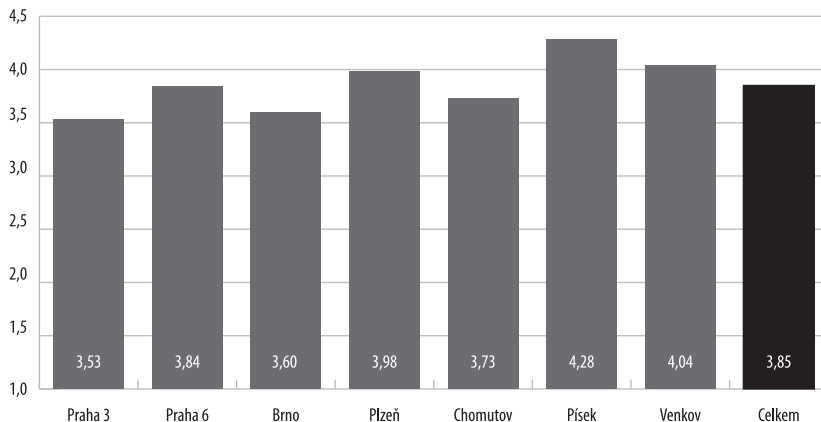
Obecně lze říci, že zatímco v Polné a okolí (u všech faktorů) a v Písku (u pěti) vidíme signifikantně vyšší přesvědčení o existující neformální sociální kontrole, opačná situace panuje na Praze 3 a na brněnském sídlišti Vinohrady (zde stojí za povšimnutí i dosti odlišné názory na sídlištech v Brně a Plzni). V jiných ohledech dosti „pesimistický“ Chomutov vykazuje průměrné přesvědčení o sociální kontrole, zatímco ve vesnicích Rýmařovska jí signifikantně vyšší počet dotázaných považuje za spíše slabou. V této položce se tedy vzájemně dosti podstatně liší obě venkovské výzkumné oblasti (Tabulka 12).

Zaměříme-li se na **jednotlivé posuzované jevy**, je zřejmé, že největší reakci by (dle názoru dotázaných) vzbudilo volání o pomoc a snaha vykrást auto. Naopak potloukající se děti by nikdo příliš „neřešil“, s výjimkou Polné a okolních vesnic, kde je vzhledem k malému počtu obyvatel sociální kontrola nejvyšší. V Chomutově vzbudí nejmenší pozornost (spolu s brněnskými sídlišti) fakt, že se někdo pere na veřejnosti.

Z hlediska socioekonomických znaků lze konstatovat, že hodnocení neformální sociální není příliš diferencujícím znakem. Věk, sociální postavení, vzdělání ani víra nehrají žádnou roli; pouze respondenti žijící v manželství považují neformální kontrolu v sousedství za silnější.

Opět jsme zde zkonstruovali souhrnný index ukazující míru sociální kontroly v sousedství.¹⁴ Při sloučení obou vesnických lokalit se na první místo ve vnímané sousedské kontrole dostává Písek. Druhá vesnická oblast, Rýmařovsko, se totiž, jak již bylo naznačeno, nijak nevymyká průměru, kromě rušení nočního klidu – toto jednání by zde dokonce vzbudilo nejmenší reakci ze všech výzkumných lokalit.

Graf 2: Vnímaná neformální kontrola – průměry (1 = slabá, 6 = silná)

V.3 Sousedské vztahy

V návaznosti na teorii sociální koheze, která je představena v kapitole II.2, jsme zkoumali rovněž **kvalitu sousedských vztahů** v místě bydliště. Předmětem našeho zájmu bylo to, jak si lidé v sousedství vzájemně důvěřují, pomáhají si a celkově mají pocit, že jsou s lidmi ve svém okolí více či méně „na stejné vlně“.

Situace ve výzkumných lokalitách se do značné míry podobá předchozím zjištěním o sociální dezorganizaci a neformální kontrole (viz Tabulka 13). Sousedské vztahy jsou nejužší, což asi není překvapením, v malých vesnicích na Vysočině. Lidé v druhé vesnické oblasti, na Rýmařovsku, sice nadprůměrně často uvádějí, že se sousedy něco podnikají a mají blízké vztahy, sousedská důvěra a kvalita vztahů se však jeví pouze jako průměrná. V otázce důvěry naopak vyniká Písek a Praha 6; tato oblast Prahy celkově prezentuje kvalitní sousedské vztahy.

Na druhou stranu se zdá, že obvyklé soudy o vlnných sousedských vztazích na sídlištích mají své opodstatnění. Podobné hodnoty kvality sousedských vztahů vykazuje i Praha 3; roli zde jistě hraje nízký podíl rodáků, vyšší fluktuace obyvatel a vyšší zastoupení cizinců.

14 Index „vnímaná neformální kontrola“ vznikl jako průměr z alespoň 4 platných odpovědí z baterie. Cronbach alfa = 0,883.

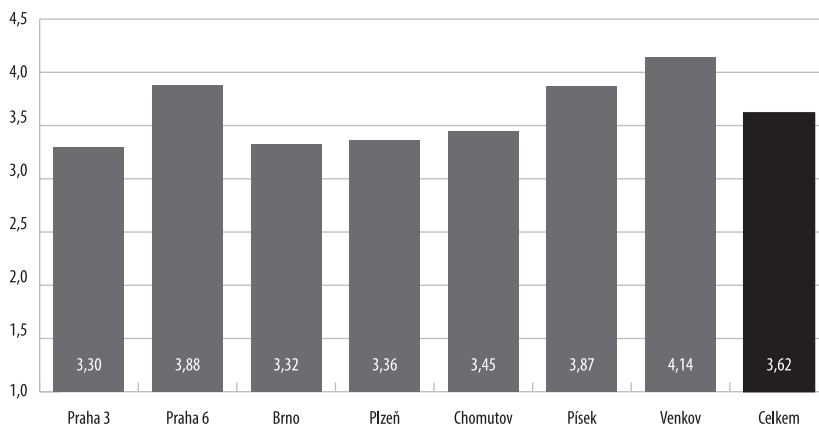
Tabulka 13: Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky o vašem sousedství?
(1... rozhodně nesouhlasím, 6... rozhodně souhlasím)

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polhá a okolí
Lidé v sousedství jsou ochotni pomoci sousedům	4,36	4,14	4,65	3,96	4,12	4,12	4,74	4,63	4,96
Vztahy v sousedství jsou velmi blízké	3,75	3,26	4,04	3,47	3,44	3,62	4,08	4,15	4,57
Lidé v sousedství často společně něco podnikají	2,64	2,19	2,77	2,62	2,17	2,56	2,64	3,38	3,63
Lidé v sousedství mají vesměs stejný pohled na svět	3,36	3,20	3,59	3,09	3,08	3,37	3,52	3,31	3,91
Lidem v sousedství se dá důvěřovat	4,09	3,77	4,49	3,69	4,07	3,77	4,46	4,09	4,80
Lidé v sousedství spolu dobře vycházejí	4,42	4,25	4,69	4,10	4,24	4,15	4,78	4,52	4,89
Lidé v sousedství často společně upravují nebo zvelebují okolí	2,75	2,36	2,88	2,35	2,52	2,64	2,88	3,29	3,85

Pozn.: ■ Tmavě šedě zvýrazněná pole označují průměry signifikantně nižší na hladině 0,001 (tedy horší hodnocení vztahů v sousedství); ■ světle šed zvýrazněná pole označují průměry signifikantně vyšší na hladině 0,001 (lepší hodnocení vztahů).

Celkovou charakteristiku sousedských vztahů očima jejich aktérů a pro jednotlivé lokality, opět pomocí složeného indexu¹⁵, zobrazuje Graf 3. Největší distance v sousedských vztazích je patrná na sídlištích (Brno = 3,3; Plzeň = 3,4), kde lidé žijí v průměru nejkratší dobu – v obou sídlištních lokalitách žije od narození jen čtvrtina respondentů. Stejnou průměrnou hodnotu vykazuje i Praha 3. Sousedské vztahy jsou nejsilnější především ve vesnických regionech¹⁶, v Praze 6 a Písku.

Graf 3: Vnímání vztahů v sousedství – průměry (1 = slabé, 6 = silné)

15 Index „vnímání vztahů v sousedství“ vznikl jako průměr z alespoň 4 platných odpovědí z baterie. Cronbach alfa = 0,853.

16 Na Rýmařovsku se ale položky „vzájemného dobrého vycházení“, „ochoty k pomoci“ a „důvěry“ pohybují pouze v pásmu průměru.

Jako spíše lepší, tedy silnější, hodnotí sousedské vztahy lidé nad šedesát let věku (z hlediska sociálního postavení důchodci). V lokalitách žijí nejdéle a mají zde nejhustší síť sousedských vazeb. Také lze předpokládat, že vzhledem k věku a zdravotnímu stavu jsou na sousedské výpomoci více závislí. Opačný názor, tedy že sousedské vztahy jsou spíše slabé, převažuje u osob nezaměstnaných, s příjmem do 15 tisíc, a rozvedených. Můžeme se domnívat, že tyto charakteristiky respondenta do jisté míry vyčleňují ze sousedské komunity.

V závěru této kapitoly se ještě podíváme na to, jak vypadají všechny zkoumané sociálně-psychologické charakteristiky lokalit ve vazbě na fakt, zda žije respondent v sousedství od narození (Tabulka 14). Data ukazují, že hodnocení dezorganizace a sousedských vztahů skutečně koreluje se „starousedlictvím“ dotázaného (které je nejvyšší na venkově); vnímaná neformální kontrola však s tímto faktem statisticky nesoúvisí.

Tabulka 14: Sociálně-psychologické charakteristiky lokalit

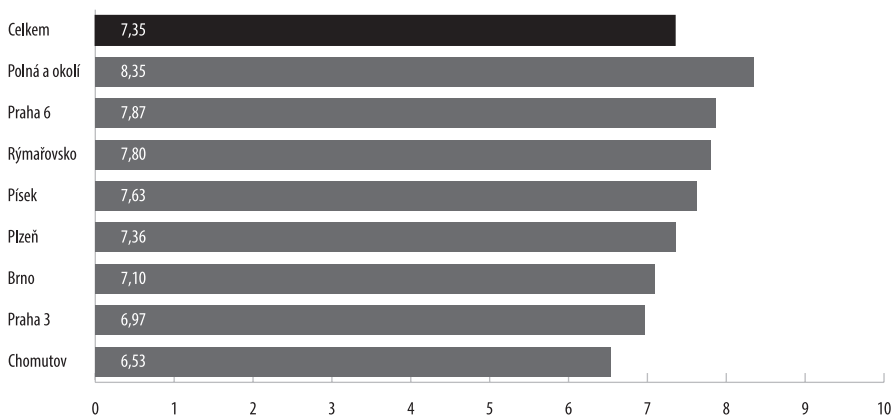
	Žijete zde (na tomto místě / v tomto sousedství) od narození?	Průměr
vnímaná dezorganizace sousedství	Ano	2,61**
	Ne	2,73**
vnímané vztahy v sousedství	Ano	3,76***
	Ne	3,53***
vnímaná neformální kontrola	Ano	3,86
	Ne	3,85

Pozn.: Dezorganizace sousedství (1 = slabá, 6 = silná), vztahy v sousedství (1 = slabé, 6 = silné), neformální kontrola (1 = slabá, 6 = silná); t-test (**p < 0,01; ***p < 0,001)

V.4 Kvalita života v sousedství

Respondentů jsme se dále ptali, jak hodnotí – po zvážení všech okolností – **kvalitu života ve svém sousedství**¹⁷.

Graf 4: Kvalita života v sousedství (průměr na škále 0-10)

Nepřekvapí (vzhledem k míře sociální dezorganizace), že se jako nejpříjemnější sousedství jeví vesnice v lokalitě Polná a okolí, klidné rezidenční čtvrti na Praze 6 a vesnice na Rýmařovsku. Na druhém konci nalézáme Prahu 3 a především severočeský Chomutov.

V.4.1 Úvahy o odstěhování

O odstěhování ze současného bydliště uvažuje desetina dotázaných. K tomuto údaji jsme došli po sloučení kategorií „Vážně o tom uvažuji“ (8 %) a „Podnikám již konkrétní kroky“ (1,9 %). Mezi jednotlivými lokalitami nejsou příliš významné rozdíly, co se tendencí k odstěhování týče. Lze nicméně pozorovat, že nejčastěji o odstěhování uvažují lidé na Praze 3 a v Chomutově (13 %), nejméně pak v Písku a v Polné a okolí. V těchto obcích, spolu s Prahou 6, žije také nejvíce těch, kdo nikdy o takovém kroku ani neuvažovali.

Obecně jsou nejčastějším důvodem (respondenti mohli uvést maximálně 3 důvody) pro případné stěhování **rodinné nebo osobní důvody** (Tabulka 15), které uvedla třetina z těchto respondentů (33 %). Další důvody jsou pak rozdílné podle jednotlivých lokalit. V Praze 3 například téměř polovina (48 %) respondentů, kteří deklarovali úmysl přestěhovat se, zmínila **drahý nájem** nebo jinak nevyhovující byt, třetina (31 %) pak osobní důvody a třetím nejčtetnějším argumentem zde byla vysoká kriminalita a nedostatečná **bezpečnost** lokality (21 %). Drahý nájem či nevyhovující byt následovaly po nejčtetnějších osobních a rodinných důvodech také v dalších městských lokalitách – v Praze 6, Brně, Plzni a také v Písku. V Chomutově a na Rýmařovsku je silným motivem k přestěhování špatná situace na trhu práce a nezaměstnanost – v druhé zmíněné lokalitě byl tento důvod zmiňován vůbec nejčastěji (68 %), v Chomutově jej předstihl pouze argument vysoké kriminality

¹⁷ „Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jak dobře se vám žije ve vašem sousedství?“ (0 = velmi špatně, 10 = velmi dobře)

v lokalitě (43 %). Není bez zajímavosti, že v Chomutově a také v Písku se na třetím místě nejčastějších důvodů k případnému přestěhování objevilo příliš vysoké zastoupení **národnostních a etnických menšin** – v Chomutově zvolilo tuto odpověď 32 % z těch, kdo o stěhování přemýšlejí.

Tabulka 15: Důvody pro odstěhování (v %)

rodinné nebo osobní důvody	33,4
drahý nájem nebo nevyhovující byt, v dané lokalitě vhodnější nesežene	26,0
špatná situace na trhu práce, nezaměstnanost	19,2
vysoká kriminalita, nebezpečnost	15,7
špatné mezilidské vztahy	15,6
příliš vysoké zastoupení národnostních a etnických menšin	15,2

Ačkoli jsou hlavními důvody pro stěhování rodinné nebo ekonomické faktory, lze předpokládat, že existuje i souvislost mezi **hodnocením bydliště z hlediska jeho sociálních kvalit a úvahami o tom, zda jej opustit**. Jestliže index sociální dezorganizace v lokalitě sloučíme pro přehlednost do tří kategorií (slabá, střední a silná), ukazuje se relativně silná závislost těchto proměnných (Tabulka 16). Tři čtvrtiny respondentů (75 %), kteří vnímají nepořádek ve svém bydlišti jako zanedbatelný, o stěhování nikdy neuvažovaly, naopak z těch, kteří vnímají dezorganizaci jako významnou, respektive silnou, bezmála čtvrtina o stěhování buď vážně uvažuje (19 %), nebo ho již započala (4 %).

Tabulka 16: Uvažoval(a) jste někdy o odstěhování? (v %)

Dezorganizace v sousedství	Nikdy neuvažoval/a	Napadlo mě to	Vážně o tom uvažuji	Podnikám již konkrétní kroky
slabá	75,2	20,1	3,6	1,1
střední	57,4	32,6	8,2	1,8
silná	36,6	40,6	18,5	4,2
celkem	60,6	29,5	8,0	1,9

Pozn.: $p < 0,05$

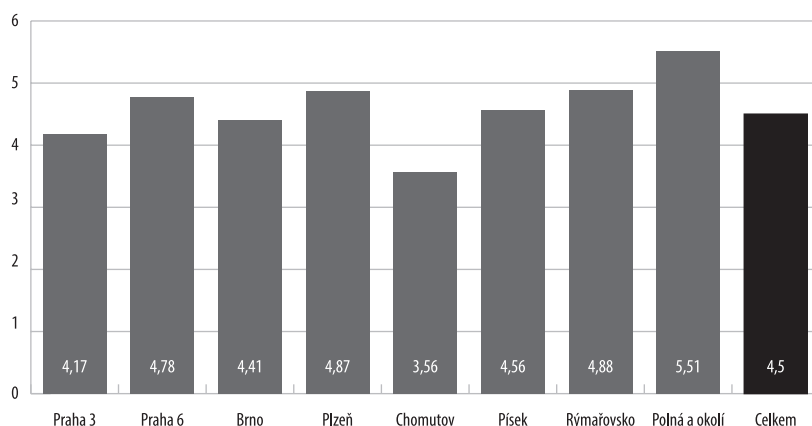
V.4. 2. Interpersonální důvěra

Důvěra v ostatní lidi je veličinou, která je primárně založena na osobnostním založení člověka. Nepochybně ovlivňuje vnímání řady životních okolností, především pak kvalitu mezilidských vztahů a spokojenost se sociálním životem. V našem dotazníku byla tato důvěra sledována prostřednictvím baterie tří souvisejících otázek¹⁸, každá z nich na jednácti stupňové škále¹⁹; z toho byl následně vytvořen souhrnný index důvěry v ostatní lidi.

18 „Obecně vzato, řekl(a) byste, že: a) člověk nemůže být nikdy dost opatrný, nebo že se většinu lidí dá důvěřovat? b) většina lidí by se vás snažila podvést, pokud by měla tu možnost, nebo by se snažila být poctivá? c) lidé se většinou starají jen o sebe, nebo že se většinou snaží pomáhat druhým?“

19 Tyto otázky měřící interpersonální důvěru, stejně jako otázka na pocit štěstí (viz níže), jsou běžně používány také v zahraničních výzkumech, viz např. European Social Survey.

Graf 5: Důvěra v ostatní lidi celkem a podle lokality – (průměr na škále 0 = nízká - 10 = vysoká)

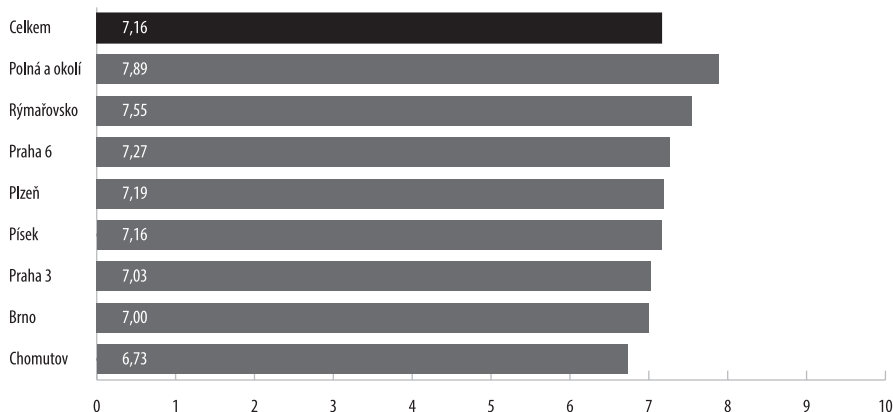
Ukazuje se, že u důvěry v ostatní lidi platí podobné zákonitosti ve vztahu k místu bydliště, jako u předchozích položek. Jinými slovy to, do jaké míry člověk důvěřuje ostatním lidem je dáno také tím, kde žije. Nejvyšší důvěru deklarují obyvatelé Polenska, s odstupem pak rezidenti Rýmařovska, ale také plzeňských sídlišť a Prahy 6. Tím do jisté míry padá nevysslovená domněnka, že důvěra v lidi je vyšší u těch respondentů, kteří žijí ve své lokalitě od narození – při pohledu na Tabulku 3 zjistíme, že ve zkoumaných plzeňských čtvrtích žije od narození nejméně lidí, zatímco Chomutov, pohybující se v počtu rodáků v pásmu průměru, je co do důvěry v ostatní lidi s velkým odstupem poslední.

V.4. 3. Pocit štěstí

Mohlo by se zdát zvláštní, ptát se respondentů v „seriózním“ sociologickém výzkumu na to, zda jsou šťastní. Je však nutno brát v úvahu, že tento bazální pocit, toto nastavení jedince, silně formuje jeho prožívání kvality života, a to i v oblasti bezpečí a důvěry v ostatní lidi (jak uvidíme v následujících kapitolách). Proto jsme položili i tuto otázku²⁰. Vliv místa bydliště je opět poměrně značný. Nepřekvapí, že nejšťastnější se cítí být obyvatelé venkova, následuje klidná Praha 6 a těsně před okresním městem Písek (na průměrné úrovni) se umístila plzeňská sídliště. Naopak centrální oblast Chomutova vychází jako místo, kde lidé pocity štěstí prožívají relativně nejslaběji.

²⁰ „Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, řekl(a) byste, že jste: 0 = zcela šťastný(á) - 10 = zcela nešťastný(á)“

Graf 6: Pocit štěstí celkem a podle lokality (průměr na škále 0 = zcela šťastný(á) – 10 = zcela nešťastný(á))

Vcelku dle očekávání²¹ není pocit štěstí závislý na pohlaví respondenta. Na rozdíl od dat z výzkumu ESS 2008, kde lidé s vyšším vzděláním deklarovali vyšší pocit štěstí (Bučková 2010), se v našem případě vztah pocitu štěstí a vzdělání nepotvrdil. Závislost se objevuje u věku, kdy se mladší respondenti cítí šťastněji než vyšší věkové kategorie; tomu odpovídá i zjištěná silná závislost ($Eta = 0,235$) mezi štěstím a subjektivním hodnocením zdravotního stavu. Svou roli hraje i příjem domácnosti, který ovšem souvisí s nízkými příjmy jednočlenných domácností seniorů.

Co se sociálního postavení týče ($Eta = 0,184$), u studentů i důchodců je jejich subjektivní pocit štěstí opět determinován věkem (bez zajímavosti není, že šťastněji se cítí pracující důchodci). Za nejvíce šťastné se (nepočítáme-li studenty a učně) prohlašují živnostníci a soukromí zemědělci, za nimi pak zaměstnanci s podřízenými. Vzhledem ke známým účinkům nezaměstnanosti na kvalitu života není překvapením, že nejméně šťastni se cítí být právě lidé bez práce.

Doplňme ještě, že lidé, kteří se cítí šťastnější, mají také signifikantně **vyšší důvěru v lidi** kolem sebe ($Eta=0,273$).

Spíše ze zvědavosti jsme rovněž otestovali myšlenku, že se šťastněji cítí věřící lidé – alespoň takový názor o nich mezi „nevěřícími“ někdy panuje. Zjistili jsme však, že víra nesouvisí ani s vyšším pocitem štěstí, ani s důvěrou v ostatní lidi. Tyto závěry jsou v souladu s poznatky, které pro Českou republiku přinesl Evropský výzkum hodnot (EVS ČR 2008) – viz Janigová (2011).

21 Viz např. Hamplová (2004) nebo Bučková (2010).

VI.

Viktimize

Důležitou charakteristikou sledovaných lokalit byla nejen data o policíí evidované trestné činnosti, ale zajímala nás také bezprostřední zkušenost obyvatel dané lokality s kriminalitou. Viktimologické výzkumy nám přinášejí informace o latentní kriminalitě, tedy kriminalitě nehlášené a policíí neevidované a představují tak důležitý doplněk oficiálních statistických údajů. Bylo pro nás nejen zajímavé, nakolik se námi vybraná místa budou v této charakteristice lišit, nakolik budou zjištěné údaje odpovídat „realitě“ policejních statistik, jak bude deklarovaná viktimizační zkušenost souviset s charakteristikami respondenta, ale také jak se případná viktimizační zkušenost projeví například v hodnocení lokality a jejích charakteristik, v pocitu bezpečí či jak se promítne do pocíťovaných obav z kriminality.

Viktimizace není v populaci rozložena rovnoměrně. Klasické teorie viktimizace vysvětlují zvýšené riziko viktimizace životním stylem a s tím spojenou expozicí rizikovým situacím a identifikují tak charakteristiky vázané na vyšší riziko viktimizace (lifestyle-exposure theory (Hindelang, Gottfredson, & Garofalo, 1978)), případně v kontextu každodenních rutinních aktivit jednotlivců definují podmínky spáchání zločinu, kdy se ve stejném čase a prostoru musí setkat motivovaný pachatel s vhodným cílem a zároveň není přítomen „schopný ochránce“ (teorie rutinních aktivit (Cohen & Felson, 1979)). Nerovnoměrné rozložení viktimizace platí nejen, co se týče sociodemografických charakteristik, ale také z hlediska prostorového, geografického. Mnozí autoři potvrzují, že pravděpodobnost viktimizace spíše než na individuálních charakteristikách závisí na sociálním a ekonomickém uspořádání sousedství, ve kterém (potenciální) oběti žijí (Evans & Fraser, 2003). Vzhledem k tematickému zaměření celé této studie nás spíše než individuální charakteristiky zajímala právě lokální specifika, a tomu jsme přizpůsobili také naši operacionalizaci viktimizace. Abychom co nejdůležitěji charakterizovali sledované lokality, zkušenost s viktimizací jsme definovali širěji a zahrnuli do ní nejen osobní zkušenost respondenta, ale také člena respondentovy domácnosti. Pracujeme tedy také s nepřímou viktimizací. Z důvodů statistického zpracování jsme však v našich analýzách mezi přímou a nepřímou viktimizací nerozlišovali. Respondentů jsme se tedy ptali, zda se sami osobně nebo někdo z jejich domácnosti během posledních pěti let stali obětí nějakého trestného činu, případně pokusu o něj. Nejprve respondenti odpovídali na to, zda se tak vůbec stalo – kdekoliv v České republice nebo i v zahraničí, a dále jsme chtěli upřesnit, jaký podíl respondentů se v takto vymezeném období bezprostředně setkal s kriminalitou ve svém bydlišti nebo v jeho okolí.²² Zajímalo nás také, o jaké kriminální jednání konkrétně šlo. Takto operacionalizovanou viktimizací jsme se do určité míry omezili v interpretacích sledujících individuální charakteristiky obětí, nicméně získali jsme cenná data vázaná na konkrétní lokalitu.

VI.1 Viktimizace podle lokalit

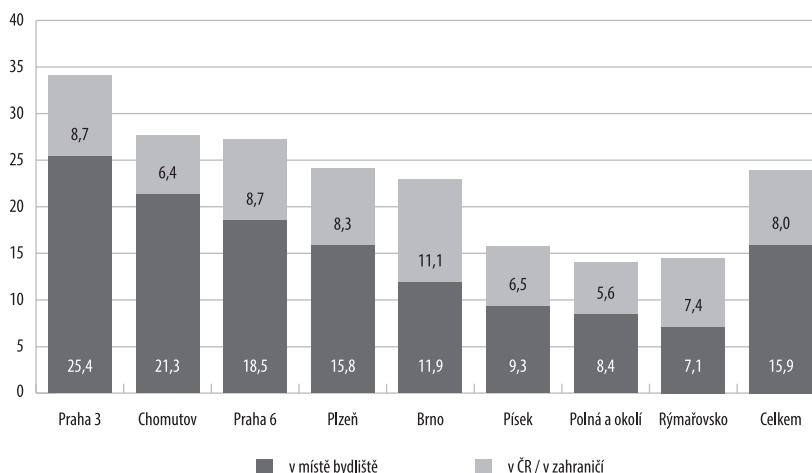
Jak se přesvědčíme v kapitole VIII., námi vybrané lokality se významným způsobem liší v indexu kriminality, počítaném jako počet policíí evidovaných trestných činů na počet obyvatel daného policejního okrsku. Kriminalita není rovnoměrně distribuována

22 Přesné znění otázek: „Stal(a) jste se vy osobně nebo člen vaší domácnosti během posledních pěti let obětí nějakého trestného činu (nebo pokusu o trestný čin), kdekoliv v ČR nebo i v zahraničí? Ano – Ne
A stal(a) jste se vy osobně nebo člen vaší domácnosti během posledních pěti let obětí nějakého trestného činu (nebo pokusu o trestný čin) ve vašem bydlišti nebo v jeho okolí? Ano - Ne“

a zkušenost rezidentů s kriminalitou souvisí s typem lokality, ve které lidé žijí. Analýzou vztahu mezi výskytem kriminality a konkrétními oblastmi s jejich specifickými charakteristikami se začali důkladněji zabývat především představitelé chicagské školy a jejich následovníci rozvíjející koncept sociální dezorganizace, který je podrobněji probírán v podkapitole II.1. Shaw a McKay (Shaw & McKay, 1942) ve čtyřicátých letech dvacátého století představili mapování „delikventních oblastí“ v Chicagu a ukázali, že pachatelé se koncentrují v určitých lokalitách. Byly to oblasti v blízkosti centrální obchodní čtvrti charakterizované chudým obyvatelstvem a vysokým podílem čerstvě přistěhovaných lidí, bez kořenů a sociálních kontaktů. Také další sociologové chicagské školy zaměřovali svoji pozornost na odhalení toho, proč se pachatelé koncentrují v určitých oblastech a hledali faktory přítomné v těchto typech sousedství, které mohou přispívat k páchání kriminality. Jako hlavní faktor ovlivňující míru kriminality byla identifikována právě „sociální dezorganizace“ lokalit. Tito autoři měli společné zaměření na pachatele a na sociální vztahy v sousedství podporující jeho potenciální zapojení do páchání kriminality. Teprve od osmdesátých let dvacátého století se zájem přenesl také na oběti kriminality a rozsáhlé viktimologické studie v Americe a později i v Evropě umožnily zkoumat také vztah míry viktimizace a charakteristik lokalit/sousedství. Již první studie ukazují, že oblasti s vysokým výskytem obětí kriminality jsou především nízkostatusové, městské lokality s chudou zástavbou, s nadprůměrnou koncentrací dětí, mládeže a mladých dospělých a s převahou jednočlenných domácností (Evans & Fraser, 2003). Právě domácnosti žijící v sociálně slabších, marginalizovaných, vyloučených lokalitách deklarují ve viktimologických výzkumech větší zkušenost s kriminalitou a antisociálním chováním než ty z bohatších a méně problematických oblastí (např. Walker, Kershaw, & Nicholas, 2006; Hope, 2006; Croall, 2007; Spalek, 2006).

Námi zkoumané lokality jsou různorodé co do velikosti, charakteru zástavby i skladby obyvatel, a proto jsme také očekávali rozdíly v míře deklarované viktimizace u respondentů z odlišných lokalit. Téměř jedna čtvrtina respondentů (24 %) z celkového výběrového souboru uvedla, že kdekoli v České republice nebo i v zahraničí se oni sami nebo člen jejich domácnosti stali v posledních pěti letech obětí nějakého trestného činu nebo pokusu o něj (Graf 7). Ze sledovaných lokalit tuto skutečnost častěji uváděli obyvatelé Žižkova, kde byla viktimizována přibližně jedna třetina (34 %) respondentů. Také v dalších městských lokalitách – Chomutově a v Praze 6 je podíl těch, kteří uvedli, že se buď oni sami, nebo někdo z jejich domácnosti stali obětí trestného činu, téměř třetinový (28 %, resp. 27 %). Naopak méně uvádějí zkušenost s kriminalitou obyvatelé menšího města a vesnických lokalit – Písku (16 %), Rýmařovska (15 %) a Polné a okolí (14 %).

Graf 7: Podíly respondentů se zkušeností s viktimizací - v posledních pěti letech se stal obětí trestného činu respondent osobně nebo člen jeho domácnosti (v %)

Pozn.: pro viktimizaci celkem Cramerovo V = 0,151; pro viktimizaci v místě bydliště Cramerovo V = 0,166

Respondentů, kteří se s kriminalitou setkali v bezprostředním okolí svého bydliště, je v celém souboru necelých 16 %. Podíváme-li se na jejich podíly v jednotlivých lokalitách, své bydliště mají více spojené s viktimizačním zážitkem respondenti z Prahy 3 a z Chomutova. V těchto lokalitách se v posledních pěti letech stala obětí trestného činu (nebo pokusu o něj) v okolí svého domova čtvrtina dotázaných či jejich blízkých. Nejmenší je tento podíl na Rýmařovsku, Polné a okolí a Písku, kde má tuto nepříjemnou zkušenost ze svého bydliště pouhá necelá desetina oslovených rezidentů. Sídlištní lokality – Plzeň a Brno – jsou, co se týče viktimizační zkušenosti, na pomyslném středu mezi městskými a venkovskými lokalitami.

Vezmeme-li v úvahu skupinu respondentů, kteří se stali v poslední době obětí trestného činu (nebo pokusu o něj), vidíme, že v nadpoloviční většině uvádějí, že k události došlo v místě jejich bydliště. Dvě třetiny (66 %) viktimizovaných respondentů se s kriminalitou setkala přímo v bezprostředním okolí svého domova. Největší podíl viktimizace přímo v místě bydliště nebo jeho okolí uváděli lidé z Chomutova (77 %), dále z Prahy 3 (74 %); nejmenší pak na Rýmařovsku (49 %). Relativně nízký je také podíl viktimizace v místě bydliště uváděný respondenty z Brna (52 %), což může být v případě velkého města poněkud překvapivé, nicméně vzhledem k tomu, že v Brně jsme se dotazovali respondentů ze sídlištní lokality na okraji města, můžeme se domnívat, že lidé se zde s kriminalitou spíše než v místě bydliště setkávají například během dojíždění do centra města za prací, studiem či jinými aktivitami. To odpovídá klasickým kriminologickým teoriím viktimizace, které označují životní styl a každodenní rutinní aktivity jedince, ať už volnočasové nebo spojené s prací, za základní charakteristiky, jež ovlivňují jeho vystavení rizikovým situacím a tedy i pravděpodobnost viktimizace a jimiž je determinováno i místo, kde k této události může s větší pravděpodobností dojít (Hindelang, Gottfredson, & Garofalo, 1978; Cohen & Felson, 1979).

Za pozornost stojí specifický charakter sídlištních lokalit (Plzně a Brna) v našem výběru. Zatímco v míře deklarované viktimizace v místě bydliště zaujímají pozici mezi městskými

a venkovskými lokalitami, index kriminality vykazuje jiné pořadí (viz kapitola VIII.). Řadí brněnskou sídlištní lokalitu svou hodnotou spíše k typicky městským lokalitám, zatímco index kriminality plzeňského sídliště je spíše na úrovni venkovských lokalit a malých měst, přičemž Písek a Rýmařov jej dokonce mírně převyšují.

VI.2 Viktimizace podle základních sociodemografických charakteristik

Literatura věnující se viktimizaci i výsledky mezinárodních a národních výzkumů obětí trestné činnosti poukazují na skutečnost, že riziko viktimizace není ve společnosti rovnoměrně distribuováno. Je uváděna řada faktorů, které s viktimností, tedy náchylností či zvýšené dispozicí k viktimizaci, úzce souvisejí. Kromě individuálních dispozic, kdy větší pravděpodobnost stát se obětí mají lidé vyhledávající rizikové situace, lidé lehkovážní či důvěřiví, záleží samozřejmě také na sociodemografických charakteristikách – pohlaví, věku, příslušnosti k sociální třídě, zaměstnání a celkovém životním stylu, s čímž úzce souvisí skutečnost, nakolik se lidé pohybují na rizikových místech a v rizikových situacích (např. Walklate, 2007). Z výsledků předchzích výzkumů víme, že častěji bývají viktimizováni muži, mladší lidé, lidé s nižším socioekonomickým statusem, s nižším příjmem (např. Dixon, Reed, Rogers, & Stone, 2006; Davies, Francis, & Greer, 2007; Carrabine, Cox, Lee, Plummer, & South, 2009).

Studie též specifikují zranitelnost či náchylnost k viktimizaci určitého typu u různých skupin osob. Viktimologické výzkumy například ukazují, že mladí jedinci se častěji než příslušníci střední a starší generace stávají obětmi především násilné kriminality (Newburn, 2007; Carrabine, Cox, Lee, Plummer, & South, 2009). U jednočlenných domácností je zase pravděpodobnější, že se stanou terčem majetkové kriminality, částečně zřejmě proto, že jejich majetek je častěji zanecháván nestřežený (Evans & Fraser, 2003). Bohatší lidé se více setkávají třeba s trestnou činností v dopravě, chudší se častěji stávají obětmi závažné násilné kriminality, například loupežných přepadení (Dixon, Reed, Rogers, & Stone, 2006). Autoři pak uvádějí také další specifické charakteristiky, které zvyšují pravděpodobnost viktimizace – například příslušnost k marginalizované skupině ve společnosti, k rasové či etnické menšině, menšinovou sexuální orientaci, duševní chorobu, drogovou závislost apod. (Wallace, 2007; Newburn, 2007; Francis, 2007).

Vzhledem k tomu, že jsme se neptali pouze na viktimizaci respondentů samotných, ale také na viktimizaci členů jejich domácnosti, nelze naše data srovnávat s viktimologickými výzkumy, které sledují individuální data. Podíváme-li se ovšem na souvislost se sociodemografickými proměnnými, také naše data prokázala určitou souvislost s věkem (i když poměrně slabou, Cramerovo $V = 0,072$ pro celkovou viktimizaci; Cramerovo $V = 0,071$ pro viktimizaci v místě bydliště) – častěji viktimizaci svou nebo osoby ze společné domácnosti deklarují respondenti ve vyšším středním věku 45-59 let, méně často pak lidé nad 60 let nebo z nejmladší oslovené kategorie (viz Tabulka 17). Z hlediska socioprofesioního zařazení osobní zkušenost s viktimizací více uvádějí soukromí podnikatelé/živnostníci a nezaměstnaní, méně ji deklarují studenti a důchodci. Vzhledem k tomu, že jsme se ptali nejen na viktimizaci respondentů, ale také osob ze společné domácnosti, byl tento výsledek podobně jako v případě věku očekávatelný. Lidé starší/důchodci žijí častěji v domácnostech s menším počtem členů (podle dat Českého statistického úřadu tvoří téměř polovinu jednočlenných domácností domácnosti důchodců, především žen, nejčastěji ovdovělých

(Škrabal, 2013)) než lidé středního věku, u kterých je pravděpodobnost takto definované zkušenosti s kriminalitou menší. Podobně je třeba interpretovat také slabou souvislost mezi příjmem a viktimizací. Studie uvádějí silný vztah právě mezi sociálním postavením a viktimizací jedince (např. Croall, 2007) a ekonomické indikátory bývají označovány jako charakteristiky, které nejvíce prohlubují rozdíly mezi sociálními skupinami v úrovni rizika viktimizace (Nilsson & Estrada, 2006). Naše data ukazují největší podíl viktimizovaných v kategorii charakterizované nejvyšším příjmem domácnosti (nad 40 tisíc). Jak uvidíme v části této kapitoly, která se věnuje zvláště viktimizaci majetkovou a násilnou kriminalitou, potvrzují se zde poznatky, že různé sociální skupiny jsou náchylné k viktimizaci určitého typu. Vztah nižšího sociálního postavení a vyšší pravděpodobnosti viktimizace pak platí především pro násilnou trestnou činnost, zatímco lidé z vyšších příjmových skupin deklarují vyšší zkušenost s majetkovou kriminalitou (krádeže na ulici, krádeže auta apod.). Také zahraniční studie vycházející z dat viktimologických výzkumů potvrzují negativní relaci příjmu a násilné viktimizace a naopak pozitivní relaci příjmu a krádeží (Bunch, Clay-Warner, & Lei, 2015).

Dalším vztahem, na který naše data ukazují, je také souvislost viktimizace se vzděláním respondenta (i když opět relativně slabá, Cramerovo V pro celkovou viktimizaci = 0,077; Cramerovo V = 0,062 pro viktimizaci v místě bydliště). Méně uvádějí viktimizaci lidé se základním vzděláním a vyučením (21 %), více vysokoškoláci (30 %). V našich datech se naopak neukázal vztah mezi deklarovanou viktimizací a pohlavím, což zřejmě souvisí s naší definicí viktimizace, která zahrnuje také další členy domácnosti, rozdíly se zde při zahrnutí dalších osob stírají.

Tabulka 17: Viktimizace celková a v místě bydliště za posledních 5 let podle věku, vzdělání, rodinného stavu a sociálního postavení respondentů (v %)

	Viktimizace v ČR i zahraničí			Viktimizace v místě bydliště ²³		
	Ano	Ne	Celkem	Ano	Ne	Celkem
Věk						
15-29 let	21,5	78,5	100,0	12,1	87,9	100,0
30-44 let	25,7	74,3	100,0	16,6	83,4	100,0
45-59 let	28,1	71,9	100,0	19,4	80,6	100,0
60 let a více	20,4	79,6	100,0	15,6	84,4	100,0
Cramerovo V	0,072***			0,071***		
Vzdělání						
ZŠ a vyučen(a)	20,8	79,2	100,0	13,8	86,2	100,0
maturita	24,8	75,2	100,0	16,3	83,7	100,0
vysokoškolské	29,7	70,3	100,0	19,9	80,1	100,0
Cramerovo V	0,077***			0,062**		
Rodinný stav						
svobodný(á)	20,5	79,5	100,0	11,4	88,6	100,0
ženatý(á) / v partnerském vztahu	25,4	74,6	100,0	17,1	82,9	100,0
rozvedený(á)	27,5	72,5	100,0	19,9	80,1	100,0
Vdovec / vdova	19,5	80,5	100,0	15,9	84,1	100,0
Cramerovo V	0,063**			0,075***		
Příjem domácnosti						
Do 20 tis.	21,6	78,4	100,0	14,9	85,1	100,0
20 až 40 tis.	24,5	75,5	100,0	16,0	84,0	100,0
Nad 40 tis.	32,1	67,9	100,0	24,3	75,7	100,0
Odmítli, neví	23,4	76,6	100,0	14,2	85,8	100,0
Cramerovo V	0,067**			0,075***		
Sociální postavení						
student	19,4	80,6	100,0	8,9	91,1	100,0
důchodce	20,1	79,9	100,0	15,4	84,6	100,0
nezaměstnaný	30,5	69,5	100,0	22,1	77,9	100,0
v domácnosti (MD)	26,8	73,2	100,0	18,8	81,2	100,0
zaměstnanec	24,2	75,8	100,0	15,1	84,9	100,0
podnikatel, živnostník	31,0	69,0	100,0	22,5	77,5	100,0
Cramerovo V	0,084***			0,093***		

Pozn.: ** p < 0,01, *** p < 0,001

Podíváme-li se pouze na skupinu viktimizovaných respondentů, vidíme u konkrétních sociodemografických kategorií zajímavé souvislosti (Tabulka 18). S kriminalitou se spíše ve svém sousedství setkávají lidé starší než šedesát let, důchodci a nezaměstnaní (ale také třeba

23 Z celkového počtu respondentů.

podnikatelé a živnostníci) a z hlediska rodinného stavu ovdovělí. Také výsledky zahraničních studií potvrzují, že starší lidé bývají pravděpodobněji viktimizováni právě ve svých domovech (Wahidin & Powell, 2007). Méně pak se s kriminalitou přímo v místě bydliště setkali lidé nejmladší věkové kategorie, studenti a svobodní. Viktimizace v sousedství se tedy podle očekávání týká především těch skupin, u kterých můžeme předpokládat, že zde tráví více času a mimo sousedství se vypravují méně často než jiné skupiny rezidentů.

Tabulka 18: Viktimizovaní respondenti: v místě bydliště a jinde v ČR nebo v zahraničí podle věku, rodinného stavu a sociálního postavení (v %)

	V místě bydliště	Jinde v ČR nebo v zahraničí	Celkem
Věk			
15-29 let	56,0	44,0	100,0
30-44 let	64,3	35,7	100,0
45-59 let	68,9	31,1	100,0
60 let a více	76,3	23,7	100,0
Cramerovo V	0,146***		
Rodinný stav			
svobodný(á)	56,1	43,9	100,0
ženatý(á) / v partnerském vztahu	67,1	32,9	100,0
rozvedený(á)	72,5	27,5	100,0
Vdovec / vdova	81,8	18,2	100,0
Cramerovo V	0,141***		
Sociální postavení			
student	46,0	54,0	100,0
důchodce	76,5	23,5	100,0
nezaměstnaný	72,5	27,5	100,0
v domácnosti (MD)	70,2	29,8	100,0
zaměstnanec	62,5	37,5	100,0
podnikatel, živnost.	73,2	26,8	100,0
Cramerovo V	0,177***		

Pozn.: *** p < 0,001

VI.3 Zkušenost s konkrétními kriminálními skutky

Srovnání výsledků viktimologických výzkumů a oficiálních statistik jako dvou odlišných zdrojů informací o kriminalitě má svá omezení. Jak uvádí v britském kontextu Kershaw et al. (2001), pouze asi tři čtvrtiny skutků, o nichž vypovídá British Crime Survey, odpovídají kategoriím oficiálních statistik. A podobně viktimologické studie nezachytí například krádeže z obchodů, krádeže z komerčních prostor a některou „kriminalitu bez obětí“. Je proto třeba s údaji o viktimizaci pracovat jako s alternativním zdrojem informací o kriminalitě, spíše než s jejím celkovým obrazem přímo srovnatelným s oficiálními daty (Maguire, 2002).

Jak ukazuje Tabulka 19, nejfrekventovanějším kriminálním skutkem, se kterým se v místě svého bydliště respondenti dle svého prohlášení setkali jako oběti nejčastěji, bylo vykradení auta (25 %); vloupání do sklepa, kůlny nebo garáže (24 %) a krádeže na ulici, v obchodě či v restauraci (19 %).

Tabulka 19: Nejčastěji uváděné kriminální skutky, s nimiž se respondenti jako oběti setkali (podíl z respondentů viktimizovaných v místě bydliště; N=534)

Trestný čin	Celkem (%)	N
Vykradení auta	25,1	134
Vloupání do sklepa, kůlny, garáže apod.	24,1	129
Krádeže na ulici, v obchodě, v restauraci apod.	18,7	100
Poškození majetku vandalismem	14,7	79
Vloupání do domácnosti	12,0	64
Krádež kola	11,9	63
Ublížení na zdraví	10,6	57
Loupežné přepadení	10,1	54
Krádež auta nebo motorky	6,0	32
Podvod	0,9	5
Vydírání, vyhrožování	0,6	3
Sexuální napadení	0,6	3
Jiný trestný čin	4,2	22

Pozn.: Respondenti mohli uvést více možností.

Může být zajímavé zaměřit se na lokální specifika a sledovat pořadí kriminálního jednání, s nímž se podle svého vyjádření respondenti setkali v jednotlivých lokalitách (viz též Tabulka 20). Zejména u menších lokalit je ovšem potřeba interpretovat výsledky obezřetně, protože se zde pohybujeme v malých číslech – na Rýmařovsku bylo viktimizováno 16 respondentů, v Polné a okolí 20. Ve většině lokalit se mezi první tři nejčastěji zmiňované trestné činy zařadila majetková trestná činnost – tři již zmíněná, v celkovém souboru nejfrekventovanější kriminální jednání (vykradení auta; vloupání do sklepa, kůlny nebo garáže a krádež na ulici, v obchodě či v restauraci). V Praze 3 se lidé častěji než jinde setkávají s krádežemi na ulici (29 %, celek 19 %), v Chomutově s ublížením na zdraví (22 %, celek 11 %), respondenti z Plzně pak častěji uváděli zkušenost s vloupáním do sklepa, kůlny, garáže apod. (42 %, celek 24 %). Za pozornost stojí skutečnost, že v některých lokalitách se mezi nejčastěji uváděnými objevily závažné násilné trestné činy, např. loupežné přepadení (na třetím místě v Brně, na druhém v Polné a okolí) nebo ublížení na zdraví (první místo v Chomutově, druhé místo v Písku).

Tabulka 20: Nejčastější kriminální skutky deklarované viktimizovanými respondenty v jednotlivých lokalitách

Lokalita	Trestný čin	Podíl v lokalitě (%)
Praha 3 (N=128)	1. Vykradení auta	34,5
	2. Krádeže na ulici, v obchodě, v restauraci apod.	28,8
	3. Vloupaní do sklepa, kůlny, garáže apod.	24,1
Praha 6 (N=93)	1. Vloupaní do sklepa, kůlny, garáže apod.	34,6
	2. Vykradení auta	29,4
	3. Krádeže na ulici, v obchodě, v restauraci apod.	16,9
Brno (N=57)	1. Vykradení auta	25,9
	2. Krádeže na ulici, v obchodě, v restauraci apod.	23,2
	3. Loupežné přepadení	16,7
Plzeň (N=71)	1. Vloupaní do sklepa, kůlny, garáže apod.	41,5
	2. Poškození majetku vandalismem	26,8
	3. Krádež kola	20,3
Chomutov (N=107)	1. Ublížení na zdraví	22,4
	2. Vykradení auta	21,3
	3. Vloupaní do sklepa, kůlny, garáže apod.	17,6
Písek (N=42)	1. Vykradení auta	22,4
	2. Ublížení na zdraví	17,3
	3. Vloupaní do domácnosti	13,9
Rýmařovsko (N=16)	1. Krádeže na ulici, v obchodě, v restauraci apod.	20,6
	2. Vloupaní do sklepa, kůlny, garáže apod.	19,0
	3. Vykradení auta	18,5
Polná a okolí (N=20)	1. Vloupaní do domácnosti	15,6
	2. Loupežné přepadení	14,7
	3. Ublížení na zdraví	11,0

Struktura trestné činnosti, se kterou se respondenti podle svých vyjádření setkali, odpovídá struktuře policíj evidované kriminality²⁴, ale i výsledkům předchozích viktimologických výzkumů, kde vždy dominuje majetková kriminalita. Například reprezentativní výzkum z roku 2006 zaměřený na viktimizaci obyvatel České republiky vybranými druhy deliktů potvrzuje, že nejčastěji se lidé setkávají právě s kriminalitou proti majetku (odcizení osobních věcí, věcí z automobilu, vloupání do chaty apod.) (Martinková, 2007).

VI.4 Majetková a násilná viktimizace

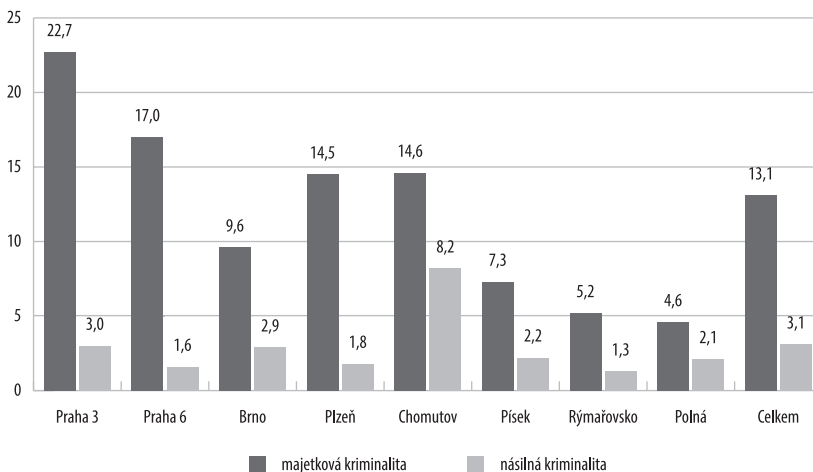
Vztahem druhu rezidenčního prostředí a mírou a typem kriminality, ke které v rozdílných druzích lokalit dochází, se zabývá řada studií, podobně jako vztahem druhu lokality a mírou a typem zkušenosti s kriminalitou jejich rezidentů. Významné rozdíly ve výskytu kriminality jsou mezi městskými a venkovskými oblastmi, zejména násilná

24 Např. : policejní statistiky evidované kriminality za rok 2014 přístupné na internetové adrese: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2014.aspx>.

kriminalita se v městských lokalitách vyskytuje výrazně častěji (např. Wells & Weisheit, 2004). V městských oblastech a lokalitách s nízkopříjmovým obyvatelstvem se lidé častěji setkají s vandalismem – poškozením domu nebo auta, oblasti s vysokou mírou vnímaného antisociálního chování jsou spojené s vyšší mírou krádeží a krádeží vozidel apod. (Dodd, Nicholas, Povey, & Walker, 2004).

Z konkrétních kriminálních skutků, se kterými se respondenti nebo členové jejich domácnosti v místě svého bydliště setkali, jsme odvozovali jejich zkušenost s majetkovou či násilnou kriminalitou (viz Graf 8). V našem výběrovém souboru uvedlo zkušenost (svou nebo osoby ze své domácnosti) s majetkovou kriminalitou přímo v místě bydliště 13 % respondentů, u násilné kriminality to byla 3 %. Byl prokázán vztah mezi lokalitou a deklarovanou zkušeností s majetkovou (Cramerovo $V = 0,169$) i násilnou kriminalitou (Cramerovo $V = 0,127$). Podíváme-li se na lokální rozdíly, opět se výrazně liší městské lokality (Praha 3 i 6, Plzeň, Chomutov) s vyšší deklarovanou zkušeností s majetkovou kriminalitou v místě bydliště a venkovské lokality, resp. menší město Písek, kde se v sousedství s majetkovou kriminalitou setkali výrazně méně. Na městskou lokalitu relativně nízká deklarovaná zkušenost s majetkovou kriminalitou v Brně pravděpodobně souvisí s již dříve diskutovanými specifiky sídlištní lokality na okraji velkého města. Za pozornost stojí výrazně vyšší deklarovaná zkušenost s násilnou kriminalitou v sousedství u respondentů z „problematické“ lokality – Chomutova (která se odráží i v oficiálních statistikách, jak ukážeme v kapitole VIII.)

Graf 8: Deklarovaná zkušenost s majetkovou a násilnou kriminalitou v místě bydliště podle lokalit (v %; podíl z celku)

Bývají sledovány také individuální sociodemografické charakteristiky, které se váží na viktimizaci určitého typu. Násilná viktimizace je spojena s mladými svobodnými muži, zkušenost s osobními krádežemi se zase typicky týká žen, svobodných, ovdovělých či rozvedených (Dodd, Nicholas, Povey, & Walker, 2004). Přestože námi zvolená nepřímá viktimizace poskytuje omezenou interpretaci vzhledem k individuálním charakteristikám, můžeme se zaměřit na charakteristiky domácností, jejichž člen o viktimizační zkušenosti své nebo jiného člena domácnosti vypovídal. Jak vidíme v Tabulce 21, pro majetkovou kriminalitu platí podobné souvislosti jako pro viktimizaci obecně – o něco častěji ji deklarovali lidé z domácností nejvyšší příjmové kategorie, lidé vzdělanější – vysokoškoláci

a podnikatelé či živnostníci. Oproti tomu s násilnou kriminalitou se častěji setkali lidé z nízkopříjmových domácností do 20 tisíc Kč, lidé méně vzdělaní – se základním vzděláním a vyučením a výrazně více lidé nezaměstnaní. Jak již bylo uvedeno v části kapitoly, zabývající se souhrnnými daty, násilná kriminalita ohrožuje především lidi s nižším socioekonomickým statusem, zatímco majetkovou kriminalitou – krádeží na ulici nebo v obchodě, krádeží auta nebo jeho vykradením bývají ohroženi lidé z vyšších příjmových skupin jako atraktivnější cíle pachatelů (Bunch, Clay-Warner, & Lei, 2015).

Tabulka 21: Deklarovaná zkušenost s majetkovou a násilnou kriminalitou podle vzdělání, příjmu domácnosti a sociálního postavení (v %; podíl z celku)

	Majetková kriminalita			Násilná kriminalita		
	Ano	Ne	Celkem	Ano	Ne	Celkem
Vzdělání						
ZŠ a vyučen(a)	10,0	90,0	100,0	4,2	95,8	100,0
maturita	14,0	86,0	100,0	2,5	97,5	100,0
vysokoškolské	18,4	81,6	100,0	1,6	98,4	100,0
Cramerovo V	0,093**			0,063***		
Příjem domácnosti						
Do 20 tis.	11,1	88,9	100,0	4,1	95,9	100,0
20 až 40 tis.	13,9	86,1	100,0	3,0	97,0	100,0
Nad 40 tis.	20,1	79,9	100,0	3,6	96,4	100,0
Odmítli, neví	12,2	87,8	100,0	1,9	98,1	100,0
Cramerovo V	0,073***			0,049*		
Sociální postavení						
student	6,8	93,2	100,0	2,5	97,5	100,0
důchodce	13,0	87,0	100,0	2,8	97,2	100,0
nezaměstnaný	12,9	87,1	100,0	8,8	91,2	100,0
v domácnosti (MD)	16,9	83,1	100,0	1,4	98,6	100,0
zaměstnanec	12,7	87,3	100,0	2,7	97,3	100,0
podnikatel, živnost.	19,5	80,5	100,0	4,1	95,9	100,0
Cramerovo V	0,085***			0,093**		

Pozn.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

VI.5 Viktimizace a hodnocení charakteristik lokality

Je známou skutečností, že bezprostřední zkušenost s viktimizací může mít pro oběť i její okolí psychologické a emocionální následky a může potenciálně krátkodobě či dlouhodobě formovat pohled na okolní svět (např. Spalek, 2006). Současná viktimologie vychází z koncepce narušení životní rovnováhy, kdy zločin z pohledu oběti více či méně narušuje a na různě dlouhou dobu poškozuje kvalitu jejího života a vnáší disbalanci do jejích jednotlivých dimenzí (sociální vztahy, finanční jistota, představa osobní budoucnosti, iluze dobrého světa a iluze kontroly) (Válková & Kuchta, 2012). Studie věnující se následkům viktimizace potvrzují negativní vliv viktimizační zkušenosti na spokojenost se životem

i pocit štěstí, což platí zejména pro trestné činy proti osobě (životu a zdraví) - sexuální trestné činy, loupežná přepadení apod., v menší míře ovšem i pro majetkové trestné činy (např. Staubli, Killias, & Frey, 2014). Také naše data ukazují, že lidé, kteří mají s viktimizací osobní zkušenost, vykazují nižší úroveň důvěry v druhé lidi a cítí se subjektivně méně šťastní než lidé bez této zkušenosti (Tabulka 22).

Tabulka 22: Viktimizace (v ČR i zahraničí), důvěra v druhé lidi a subjektivně vnímané štěstí (průměry)

	Viktimizace	
	ano	ne
důvěra v druhé lidi***	3,91	4,60
subjektivně vnímané štěstí***	6,33	6,94

Pozn.: Důvěra v druhé lidi (0 = nízká důvěra; 10 = vysoká důvěra), subjektivně vnímané štěstí (0 = zcela nešťastný(á); 10 = zcela šťastný(á)); t-test, Mann-Whitney test (***) $p < 0,001$

Mohli bychom předpokládat, že lidé, kteří mají bezprostřední zkušenost jako oběti trestného činu přímo v místě svého bydliště, budou touto skutečností ovlivněni ve vnímání své lokality, budou ve svém náhledu na ni **kritičtější** a budou mít spíše tendenci lokalitu opustit. Tato statistická souvislost ovšem nebyla prokázána pouze pro viktimizaci v sousedství, ale také pro viktimizaci obecně bez ohledu na místo. Jak je patrné z následující Tabulky 22, viktimizační zkušenost významně ovlivňuje vztah respondentů k jejich bydlišti, k jejich sousedství. Respondentů jsme se přímo zeptali, jak se jim, po zhodnocení všech okolností, v jejich sousedství žije (odpovídali na škále 0 = velmi špatně až 10 = velmi dobře). Ti, kteří se osobně v posledních pěti letech setkali s kriminalitou, deklarují nižší spokojenost s bydlením ve svém sousedství, hodnotí vztahy v sousedství jako slabší a častěji uvažují o přestěhování nebo již dokonce v této věci podnikají konkrétní kroky. Lidé, kteří se s kriminalitou osobně nesetkali, naopak častěji uváděli, že o odstěhování nikdy neuvažovali. Jak již bylo uvedeno, vztah platí nejen v případě, že se respondenti setkali s kriminálním jednáním přímo v sousedství, ale také obecně, i pro viktimizaci kdekoli na území České republiky nebo i v zahraničí. Vztah viktimizace a úvah o odstěhování i viktimizace a hodnocení kvality života v sousedství tedy není vázán pouze na zkušenost s kriminalitou přímo v lokalitě.

Tabulka 23: Viktimizace, úvahy o odstěhování (v %), jak se žije v sousedství, dezorganizace v sousedství, vnímané vztahy a neformální kontrola (průměry)

	Viktimizace v ČR i zahraničí		Viktimizace v místě bydliště ²⁵	
	Ano	Ne	Ano	Ne
Úvahy o odstěhování				
Nikdy neuvažoval/a	49,9	64,0	48,5	62,8
Napadlo mě to	35,0	27,8	35,6	28,4
Vážně o tom uvažuji	12,3	6,6	13,1	7,0
Podnikám již kroky	2,9	1,6	2,8	1,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0
Cramerovo V	0,134***		0,118***	
Dezorganizace v sousedství***	3,04	2,58	3,19	2,59
Vztahy v sousedství***	3,40	3,68	3,42	3,65
Neformální kontrola	3,81	3,87	3,79	3,86
Jak se žije v sousedství***	6,90	7,50	6,81	7,49

Pozn.: Dezorganizace sousedství (1 = slabá, 6 = silná); vztahy v sousedství (1 = slabé, 6 = silné); neformální kontrola (1=slabá, 6=silná); jak se žije v sousedství (0 = velmi špatně, 10 = velmi dobře); t-test, Mann-Whitney test (***p < 0,001)

Vztah, který se ukázal jako silnější v případech viktimizace v místě bydliště, je intenzivnější vnímání projevů dezorganizace v sousedství. Respondenti, kteří se s kriminalitou setkali přímo v okolí svého bydliště, jsou kritičtější ke své lokalitě a více deklarují přítomnost problematických lidí, graffiti, množství odpadků, nedostatečné osvětlení ulic, zločinnost apod. a další projevy dezorganizace než lidé, kteří nebyli viktimizováni vůbec, anebo se s kriminalitou setkali mimo sousedství. Souvislost mezi viktimizační zkušeností respondentů a jejich vnímáním neformální sociální kontroly se neprokázala. Kapitola VII. se dále podrobně zabývá dalšími souvislostmi, vztahem mezi viktimizační zkušeností respondenta, pocitem bezpečí a obavami z kriminality a potvrzuje, že viktimizace také vede k větším pocitům nebezpečí a vyšším obavám z kriminality.

25 Z celkového počtu respondentů.

VII.

Pocit bezpečí a obavy z kriminality

Kromě viktimizace, tedy faktu, že se respondent stal v minulosti obětí trestného činu, jsme se zaměřili také na pocit bezpečí a obavy z kriminality, o jejichž hodnotách předpokládáme, že by se mohly v rámci jednotlivých lokalit významně lišit. Subjektivně vnímaný pocit bezpečí stejně jako obavy z kriminality jsou totiž v úzké souvislosti nejen s viktimizační zkušeností či individuálními charakteristikami jedince, ale také s místem bydliště, resp. prostředím, ve kterém se jedinec pravidelně pohybuje.

Zatímco v některých lokalitách se lidé cítí bezpečně a kriminalita jejich život ovlivňuje pouze minimálně, v jiných dokáže spolu s dalšími faktory navodit pocity strachu, které jsou častou příčinou tzv. vyhýbavého chování (Ferraro, 1995; Liska, Sanchirico, & Reed, 1988) a s tím souvisejícím zhoršením kvality života.

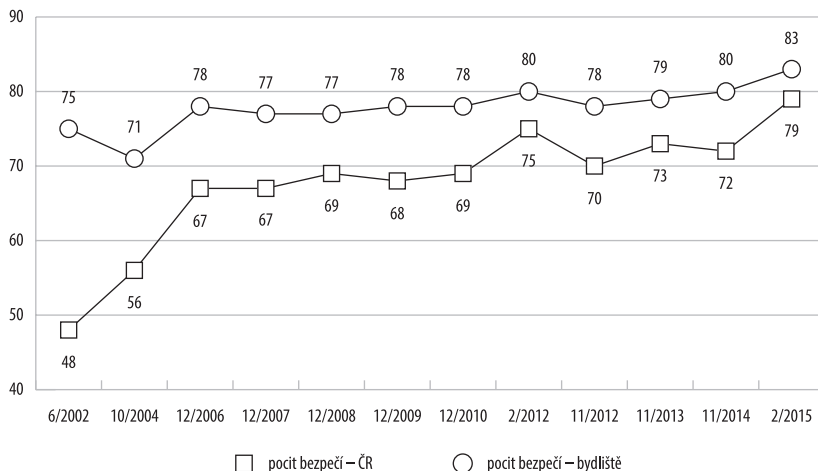
Odborná literatura (Ferraro, 1995; LaGrange, Ferraro, & Supancic, 1992; Lewis & Salem, 1986; Skogan & Maxfield, 1981; Taylor, 1999) sleduje zejména tři důležité faktory spojené s lokalitou: již zmíněnou úroveň kriminality, fyzický stav lokality a míru sociální koheze jejich obyvatel (viz též teorie necivilizovanosti a kolektivní účinnosti, kap. II.). Předpokládá se přitom, že v metropolích, velkých městech a rizikových lokalitách s vysokým výskytem kriminální činnosti, známkami nepořádku (opuštěnými a chátrajícími budovami, vysokou úrovní vandalismu, apod.) a slabými vazbami mezi lidmi, kteří zde žijí, najdeme největší podíl těch, kteří se cítí v nebezpečí a kteří mají strach z případné viktimizace. Naopak v klidných venkovských oblastech a rezidenčních čtvrtích se budou lidé pravděpodobně cítit v bezpečí a nebudou mít strach, že by se mohli stát obětí majtkového nebo násilného trestného činu.

V této kapitole nás proto bude zajímat, zda existuje vztah mezi kriminalitou, viktimizací, fyzickými a sociálními charakteristikami lokality a pocitem bezpečí, resp. obavami z kriminality. Mimo jiné budeme také kontrolovat vliv pohlaví, věku nebo vzdělání respondenta a dalších individuálních nebo sociálních faktorů. Nejprve se však podívejme na to, jak byly pocit bezpečí a obavy z kriminality v naší studii operacionalizovány a jaká je jejich úroveň pro celý výběrový soubor i ve sledovaných lokalitách.

VII.1 Indikátory pocitu bezpečí a obav z kriminality

Fenomén pocitu bezpečí je pravidelně sledován kriminologickými a sociologickými výzkumy již od počátku 60. let 20. století. V České republice jsou dostupná data Centra pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM), které mapuje pocit bezpečí občanů v České republice celkově i v místě respondentova bydliště od roku 2002. Ta naznačují, že vývoj pocitu bezpečí v České republice je dlouhodobě příznivý (Graf 9). Zatímco v roce 2002 se cítila bezpečně (spojení kategorií „rozhodně ano“ a „spíše ano“) méně jak polovina dotázaných (48 %), v roce 2015 deklarovaly pocit bezpečí již čtyři pětiny obyvatel (79 %). Pociť bezpečí v místě bydliště se v průběhu let také zvyšuje, i když pouze mírně (v roce 2002 75 %, v roce 2015 pak 83 %).

Graf 9: Vývoj pocitu bezpečí v České republice a v místě bydliště (%)

Pozn.: vlastní výpočty; otázky „Řekněte mi, prosím, cítíte se bezpečně v naší republice celkově?“ a „Řekněte mi, prosím, cítíte se bezpečně v místě Vašeho bydliště?“²⁶; platná procenta; spojení kategorií „rozhodně ano“ a „spíše ano“

Zdroj: CVVM; data pořízena z Českého sociálněvědního datového archivu.

Podobné výsledky najdeme například i v pracích Buriánka (2001, 2009, 2014), který se pocitem bezpečí dlouhodobě zabývá a který rovněž poukázal na možnou souvislost mezi vývojem této proměnné a počtem trestných činů. Zatímco na konci roku 2000 Policie ČR (Policie České republiky, 2000-2014) evidovala 391 469 spáchaných trestných činů, na konci roku 2014 to bylo 288 660.²⁷

K měření pocitu bezpečí byly v naší studii využity tzv. obecné otázky²⁸ „*Jak bezpečně se cítíte, když procházíte po setmění sám(a) v okolí vašeho bydliště?*“ a „*A jak bezpečně se cítíte, když procházíte ve dne, za světla, sám(a) v okolí vašeho bydliště?*“ s kategoriemi odpovědí „bezpečně“, „spíše bezpečně“, „spíše v nebezpečí“ a „v nebezpečí“. Ty byly v minulosti běžně používány jako indikátory obav z kriminality. Někteří autoři jsou ale přesvědčeni (Ferraro & LaGrange, 1987; Gainey, Alper, & Chappell, 2011), že tyto indikátory měří spíše subjektivně vnímanou pravděpodobnost nebo riziko viktimizace a že obavy z kriminality jsou spíše než s rizikem samotným spjatý s emocionální reakcí na toto riziko (Ferraro, 1995).

Nepřekvapí proto, že diskuse ohledně definice a způsobu měření obav z kriminality je charakteristická problémy daný koncept jednoznačně vymezit. Dosáhnout v tomto směru nějakého konsenzu je přinejmenším problematické. Nejde přitom pouze o vymezení obav jako emocionálního prožitku, ale také o podobu indikátorů určených k jejich měření. Zatímco někteří autoři (Akers, La Greca, Sellers, & Cochran, 1987; Ferraro & LaGrange,

26 Znění otázek se v průběhu let nepatrně měnilo.

27 Je třeba upozornit, že lze najít i jiná vysvětlení vzrůstajícího pocitu bezpečí a klesající (majetkové) kriminality v České republice (např. zlepšující se životní úroveň obyvatel, vývoj sofistikovanějších bezpečnostních zařízení apod.).

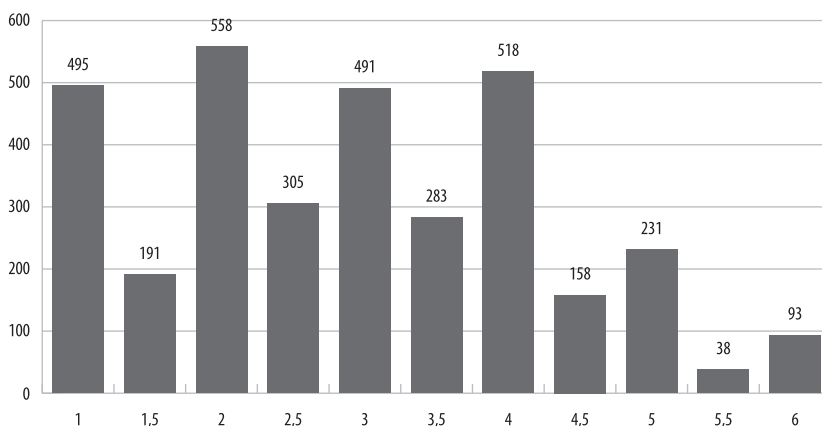
28 Více viz Garofalo (1979) nebo Moravcová (2014a).

1987; srovnej s Garofalo, 1981; Liska et al., 1988) měří obavy z kriminality jedinou otázkou, jiní využívají baterie mapující odlišné druhy trestné činnosti, aby později vytvořili souhrnný index obav z kriminality (Callanan, 2012; LaGrange & Ferraro, 1989). Farrall et al. (Farrall & Gadd, 2004; Farrall, Jackson, & Gray, 2009) navíc upozornili na to, že jednotlivé prožitky strachu nemusí být až tak časté a že je důležité rozlišovat mezi indikátory měřícími intenzitu a frekvenci obav z kriminality (více viz Moravcová, 2014a).

My jsme obavy z kriminality měřili na šestibodové škále, kde 1 = velmi a 6 = vůbec ne²⁹, a to pomocí dvou otázek rozlišujících mezi majetkovou a násilnou trestnou činností. „Do jaké míry se obáváte, že se stanete obětí majetkového trestného činu ve vašem bydlišti nebo v jeho okolí?“ a „Do jaké míry se obáváte, že se stanete obětí násilného trestného činu ve vašem bydlišti nebo v jeho okolí?“.

Abychom mohli sledovat úroveň obav z kriminality celkem, hodnoty obou otázek jsme zprůměrovali. Reliabilita této škály se ukázala jako vyhovující (Cronbachovo $\alpha = 0,833$). Rozložení nově vzniklé proměnné zobrazuje Graf 10.

Graf 10: Obavy z kriminality - histogram

Pozn.: průměr = 2,92; (1 = vůbec ne, 6 = velmi)

VII.2 Pocit bezpečí a obavy z kriminality podle lokalit

Tabulka 24 ukazuje základní hodnoty subjektivně vnímaného pocitu bezpečí a obav z kriminality pro celkový soubor a sledované lokality. Pocit bezpečí ve dne deklarovaly téměř tři čtvrtiny dotázaných (71 %) z celkového souboru (kategorie „bezpečně“). A zatímco v Chomutově se cítí bezpečně pouze polovina dotázaných (53 %), ve venkovských oblastech jde o naprostou většinu z nich (91 %). Podíl těch, kteří se cítí bezpečně, se samozřejmě snížil adekvátně k tomu, na jakou denní dobu se ptáme. Rozložení odpovědí však zůstává v podstatě stejné. Po setmění se necítí bezpečně především obyvatelé Chomutova (12 %), naopak ve venkovských oblastech se přibližně polovina respondentů cítí bezpečně i v tuto denní dobu (45 % pro Rýmařovsko; 52 % pro obyvatele Polné a okolí). Zajímavá je také

29 Pro snazší interpretaci jsme škálu obrátili, tedy 6 = velmi.

kategorie „po setmění nevycházm“, ze které můžeme vyčíst, že tzv. vyhýbavé chování³⁰ praktikují především obyvatelé Chomutova (16 %), ale také Pražané (14 % pro Žižkov a Jarov, 11 % pro Břevnov, Petřiny a Veleslavín).

Porovnáním průměrných obav z kriminality dále zjišťujeme, že obavy z kriminality jsou nejnižší ve venkovských oblastech (průměr = 2,2). Nepatrně větší obavy pociťují lidé ve vztahu k majetkové kriminalitě (průměr = 3,0), což může být dáno tím, že majetková trestná činnost je čtenějším druhem kriminality a lidé s ní mají častější osobní zkušenost než s násilnou kriminalitou (průměr = 2,9). Rozdíl však není nijak dramatický. Výrazné obavy (kategorie 5 a 6 šestibodové škály) vyjádřilo 16 % respondentů u majetkové kriminality a 14 % u kriminality násilné; neutrální postoj (kategorie 3 a 4) zaujímá 42 % u majetkové kriminality a 40 % u kriminality násilné; žádné obavy nepociťuje 42 %, resp. 47 % respondentů.

Pokud se zaměříme na obavy z majetkové kriminality z pohledu jednotlivých lokalit, zjistíme, že jsou to především obyvatelé větších měst (Praha, sídliště v Brně a Plzni) a problémových lokalit (Chomutov)³¹, kteří mají strach z případné viktimizace. Menší obavy v porovnání s ostatními lokalitami zařazenými do výzkumu deklarují lidé žijící ve venkovských oblastech, resp. malých obcích (Rýmařovsko, Polná a okolí).

V případě násilné kriminality jsou to opět venkovské oblasti, které se řadí mezi lokality s nejmenším podílem obyvatel deklarujících obavy z kriminality, avšak situace je příznivější také v pražských čtvrtích Břevnov, Petřiny a Veleslavín nebo na sídlištích. Obavy z násilné kriminality jsou tedy vyšší u obyvatel Prahy 3 a v Chomutově.

30 Chování, u kterého lze předpokládat, že snižuje pravděpodobnost viktimizace (viz např. Ferraro, 1995).

31 Problémové lokality – oblasti s relativně vysokým nápadem trestné činnosti a vysokou mírou viktimizace viz kapitola VI. a VIII.

Tabulka 24: Obavy z kriminality a pocit bezpečí

	Celkem	Praha 3	Praha 6	Brno	Plzeň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
Pocit bezpečí po setmění (%)									
bezpečně	25,9	20,3	26,3	20,1	25,0	15,1	27,0	45,4	51,7
spíše bezpečně	41,3	33,3	46,3	47,9	53,3	32,0	43,6	30,6	37,3
spíše v nebezpečí	17,3	26,2	13,5	19,6	15,4	24,5	13,9	9,4	3,7
v nebezpečí	5,6	6,7	2,5	4,6	1,4	12,4	7,6	4,6	2,2
po setmění nevycházím	10,0	13,5	11,4	7,8	4,9	15,9	7,9	9,9	5,1
Pocit bezpečí za světla (%)									
bezpečně	70,7	62,3	70,9	69,5	66,6	53,4	83,0	91,4	91,3
spíše bezpečně	25,9	33,1	27,1	28,4	31,6	36,0	15,2	8,2	8,3
spíše v nebezpečí	3,0	3,4	1,8	2,1	1,8	9,2	1,6	0,4	0,4
v nebezpečí	0,4	1,2	0,2	0,0	0,0	1,4	0,2	0,0	0,0
Obavy z majetkové kriminality (průměr)	2,99	3,32	3,20	3,09	3,16	3,21	2,68	2,19	2,25
Obavy z násilné kriminality (průměr)	2,85	3,15	2,81	2,86	2,94	3,28	2,67	2,23	2,20
Obavy z kriminality celkem (průměr)	2,92	3,23	3,00	2,97	3,05	3,24	2,67	2,21	2,23

Pozn.: Obavy z kriminality (1 = vůbec ne, 6 = velmi)

VII.3 Pocit bezpečí a obavy z kriminality podle vybraných korelátů

Mezi nejběžnější koreláty, které v souvislosti s pocitem bezpečí a obavami z kriminality sledujeme, patří pohlaví respondenta, jeho věk a vzdělání. Dosažené vzdělání je navíc často spojováno s celkovým socio-ekonomickým statusem člověka, tj. postavením, které ve společnosti zaujímá, či finančními prostředky, které má k dispozici a které mohou ovlivnit například i to, jaké bydlení si může dovolit, jakou škodu případnou viktimizací utrpí či zda je schopen se se způsobenou újmou rychle vyrovnat. Všechny zmíněné proměnné zohledňuje teorie vulnerability, která předpokládá, že menší pocit bezpečí a větší obavy z kriminality budou zažívat ti, kteří jsou spíše než jiné skupiny obyvatel vystaveni určitému riziku viktimizace a nejsou schopni se případnému útoku ubránit nebo alespoň zmírnit jeho dopady (Killias, 1990).

Většina dosavadních studií ukazuje, že ženy a senioři se obávají častěji než muži a mladí (Jackson & Stafford, 2009; Russo, Roccato, & Vieno, 2013; Smith & Hill, 1991; Tseloni & Zarafonitou, 2008). Zatímco náchylnost k obavám u žen je vysvětlována jako citlivost k rizikům (Warr, 1984, 1985), výsledek procesu socializace, v průběhu kterého jsou ženy upozorňovány na svoji zranitelnost (Sacco, 1990) nebo zdráhavostí mužů přiznat obavy (Sutton & Farrall, 2005), u seniorů hraje důležitou roli jejich fyzická kondice, zvyšující se sociální izolace a zhoršující se ekonomická situace, které limitují jejich schopnost ubránit se případné viktimizaci (Jackson & Stafford, 2009).

V souvislosti s těmito výsledky byly obavy z kriminality často označovány jako **paradoxní**, protože oficiální policejní statistiky ukazují, že jsou to především muži a mladší generace, kteří se nejčastěji stávají oběťmi trestného činu. Některé studie (Gainey et al., 2011; Pechačová, Hraba, Bao, & Lorenz, 1998) také docházejí k závěru, že vysokoškoláci se viktimizace obávají více než ostatní skupiny lidí, i když bychom mohli předpokládat, že právě pro ně může být v mnoha ohledech snazší vypořádat se s jejími následky.

V našem výzkumu jsme kromě již zmíněných proměnných sledovali například také to, zda je dotyčný věřící, jaký je jeho rodinný stav, nakolik důvěřuje druhým lidem a jestli je v životě šťastný. Předpokládáme totiž, že i tyto faktory jsou v úzké souvislosti s pocitem bezpečí a obavami z kriminality respondentů.

Tak například data Matthewse, Johnsona a Jenkové (2011) poukazují na negativní vztah mezi účastí na bohoslužbách a obavami z majetkové kriminality. Ti, kteří častěji navštěvují bohoslužby, se obávají méně. V případě vyznání se však poněkud překvapivě ukazuje, že protestanti a katolíci deklarují vyšší obavy než nevěřící.

Autoři zohledňují také vliv důvěry k druhým lidem. Menší obavy, a to jak z majetkové, tak násilné kriminality, deklarují ti, kteří vkládají důvěru ve své okolí. Podobné výsledky přináší studie Andreescuové (2010), která rovněž eviduje negativní vztah mezi důvěrou a obavami z kriminality, ale také mezi touto proměnnou a deklarovaným štěstím. Respondenti, kteří se cítí šťastně, mají menší strach z případné viktimizace.

Konečně důležitým faktorem souvisejícím s obavami by mohl být i rodinný stav. Braungart, Braungart a Hoyer (1980), kteří považují rodinný stav za indikátor sociální izolace, zjistili, že starší respondenti, kteří nebyli nikdy ve svazku manželském, deklarují větší obavy z kriminality než ostatní zkoumané skupiny a že také starší rozvedené a odděleně žijící ženy nebo vdovy se obávají více než ty, které mají manžela. Mawby (2007) zase zmiňuje vyšší obavy u vdov a vdovců oproti těm, kteří vždy žili sami.

Tabulka 25: Pocit bezpečí po setmění v okolí bydliště podle pohlaví, věku, vzdělání, víry, rodinného stavu a subjektivního zdraví (%)

	Bezpečně	Spíše bezpečně	Spíše v nebezpečí	V nebezpečí	Celkem
Pohlaví					
muž	38,6	44,2	13,9	3,3	100,0
žena	18,8	47,5	24,5	9,2	100,0
Cramerovo V	0,25***				
Věk					
15-29 let	31,2	46,8	16,4	5,6	100,0
30-44 let	29,7	45,1	18,6	6,6	100,0
45-59 let	26,5	48,9	18,3	6,3	100,0
60 let a více	27,2	42,3	24,3	6,2	100,0
Gamma	0,07**				
Vzdělání					
ZŠ a vyučen(a)	32,7	41,4	18,8	7,1	100,0
maturita	26,1	47,6	19,8	6,5	100,0
vysokoškolské	24,8	52,9	18,5	3,8	100,0
Gamma	0,04				
Víra					
ano	28,1	42,8	22,9	6,2	100,0
ne	28,9	46,7	18,2	6,2	100,0
Cramerovo V	0,05*				
Rodinný stav					
svobodný(á)	33,8	44,4	15,2	6,6	100,0
ženatý(á) / v partnerském vztahu	27,2	48,0	19,3	5,5	100,0
rozvedený(á)	28,2	39,8	25,0	7,0	100,0
Vdovec / vdova	21,4	44,4	24,1	10,1	100,0
Cramerovo V	0,07***				
Subjektivní zdraví					
dobrý	31,7	46,9	16,1	5,3	100,0
uspokojivý	21,0	45,4	25,4	8,2	100,0
špatný	22,5	35,0	32,5	10,0	100,0
Gamma	0,25***				

Pozn.: * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001; Odpovědi „ženatý/vdaná poprvé“, „ženatý/vdaná opětovně“ a „v partnerském soužití“ u proměnné Rodinný stav sloučeny do jedné kategorie. Subjektivní zdraví překódováno do tří kategorií tak, že odpovědi „velmi dobrý“ a „dobrý“, stejně jako „špatný“ a „velmi špatný“, byly sloučeny.

Pocit bezpečí po setmění v okolí bydliště podle pohlaví, věku, vzdělání, víry, rodinného stavu a subjektivního zdraví prezentuje Tabulka 25. Záměrně jsme do analýzy nezařadili respondenty, kteří po setmění ven nevycházejí (tj. 335 respondentů). Jde především o ženy, jedinice je věku 60 a více let, věřící, vdovy a vdovce nebo ty, kteří deklarují špatný zdravotní

stav. Poslední tři zmíněné proměnné jsou navíc v úzkém vztahu s věkem, protože jsou to především senioři, kteří se hlásí k nějaké víře, netěší se dobrému zdraví a mezi kterými najdeme nejvíce vdov a vdovců.

Na problém obecných otázek, které tuto možnost odpovědi často nezohledňují, upozornili Ferraro a LaGrange (1987). Autoři jsou přesvědčeni, že pokud nemá respondent možnost odpovědět, že po setmění ven nechodí, pravděpodobně zhodnotí (hypoteticky), že by se cítil v nebezpečí. Podle nich mohou nereálné situace obavy ještě více vyhrotit (LaGrange & Ferraro, 1989).

Vztah mezi pohlavím a pocitem bezpečí po setmění se ukazuje jako relativně silný (Cramerovo $V = 0,25$). V nebezpečí se cítí především ženy, což koresponduje s výsledky dosavadních výzkumů. Významnou asociaci nacházíme také u subjektivně vnímaného zdraví (Gamma = 0,25)³². Ti, kteří zhodnotili svůj zdravotní stav jako špatný, se častěji cítí v nebezpečí než ti, kteří se podle svého názoru těší dobrému zdraví. Ve větším nebezpečí se také cítí starší lidé, věřící a ti, kteří jsou rozvedení nebo kterým jejich partner (manžel / manželka) zemřel. Jde však o relativně slabé vztahy.

Za zmínku stojí i **souvislost mezi pocitem bezpečí a subjektivně vnímaným štěstím**, které bylo měřeno na 11 bodové škále (0 = zcela šťastný(á); 10 = zcela nešťastný(á))³³, nebo důvěrou v druhé lidi. Ta byla měřena jako průměr alespoň dvou ze tří otázek s 11 bodovou škálou (0 = nízká důvěra; 10 = vysoká důvěra):

„Obecně vzato, řekl(a) byste, že: Že člověk nemůže být nikdy dost opatrný, nebo že většinou lidí se dá důvěřovat? Většina lidí by se vás snažila podvést, pokud by měli tu možnost, nebo by se snažili být poctiví? Lidé se většinou starají jen o sebe, nebo že se většinou snaží pomáhat druhým?“

Tabulka 26 dokládá existenci vztahu mezi pocitem bezpečí po setmění v okolí bydliště, subjektivně vnímaným štěstím a důvěrou v druhé lidi. Ti, kteří pokládají svůj život za šťastný a jsou přesvědčeni, že většině lidí se dá důvěřovat, tedy že jsou poctiví a pomáhají druhým, se cítí ve větším bezpečí než ti, kteří jsou nešťastní a lidem nevěří.

Tabulka 26: Pocit bezpečí po setmění v okolí bydliště, důvěra v druhé lidi a subjektivně vnímané štěstí (průměry)

	Bezpečně	Spíše bezpečně	Spíše v nebezpečí	V nebezpečí
důvěra v druhé lidi***	5,17	4,69	3,80	3,18
subjektivně vnímané štěstí***	8,40	7,95	7,32	6,97

Pozn.: Pozn.: Důvěra v druhé lidi (0 = nízká důvěra; 10 = vysoká důvěra), subjektivně vnímané štěstí (0 = zcela nešťastný(á); 10 = zcela šťastný(á)); ANOVA, Kruskal Wallis test (**p < 0,001)

Konečně zmiňme také výsledky pro druhou otázku, a to na **pocit bezpečí za světla**. Relativně silnou souvislost nacházíme se subjektivně vnímaným zdravím. Respondenti, kteří deklarují špatný zdravotní stav, se cítí v nebezpečí i za světla. Statisticky významnou,

32 Při současné kontrole věku respondenta.

33 Škála byla z důvodu snadnější interpretace obrácena, tj. hodnota 10 = zcela šťastný.

ačkoli ne tak silnou souvislost nacházíme také pro pohlaví, věk nebo rodinný stav. Jsou to opět ženy, starší a ti, kteří se rozvedli nebo přišli o partnera, kteří se necítí v bezpečí. Vzdělání a víra nehraje u pocitu bezpečí za světla žádnou roli.

Vztah mezi pocitem bezpečí za světla, důvěrou v druhé lidi a subjektivně vnímaným štěstím se projevuje podobně jako v případě pocitu bezpečí po setmění. Ti, kteří lidem důvěřují a cítí se šťastně, deklarují větší pocit bezpečí.

Stejně jako pocit bezpečí, také obavy z kriminality jsou ovlivněny pohlavím jedince (Tabulka 27). Případné viktimizace se obávají především ženy, a to jak pro majetkovou (průměr = 3,1), tak násilnou (3,0) kriminalitu. Věk respondenta hraje důležitou roli, nicméně rozdíly v průměrech nejsou až tak výrazné. Majetkové kriminality se obávají především vysokoškoláci (3,2). Naopak vztah mezi vzděláním a obavami z násilné kriminality, resp. obavami celkem, je statisticky nevýznamný. Ani to, zda je člověk věřící nemá na obavy z kriminality žádný vliv. Zohledníme-li rodinný stav a zdraví respondenta, obávají se především vdovy a vdovci nebo ti, kteří vnímají svůj zdravotní stav jako špatný.

Tabulka 27: Obavy z kriminality podle pohlaví, věku, vzdělání, víry, rodinného stavu a subjektivního zdraví (průměry)

	Obavy z majetkové kriminality	Obavy z násilné kriminality	Obavy z kriminality celkem
Pohlaví			
muž	2,85	2,65	2,75
žena	3,12	3,04	3,08
sign.	***	***	***
Věk			
15-29 let	2,72	2,69	2,70
30-44 let	3,07	2,83	2,95
45-59 let	3,08	2,91	2,99
60 let a více	3,08	2,97	3,03
sign.	***	***	***
Vzdělání			
ZŠ a vyučen(a)	2,83	2,80	2,81
maturita	3,09	2,90	2,99
vysokoškolské	3,19	2,89	3,04
sign.	***	ns.	***
Víra			
ano	2,94	2,85	2,89
ne	3,00	2,86	2,93
sign.	ns.	ns.	ns.
Rodinný stav			
svobodný(á)	2,67	2,64	2,66
ženateý(á) / v partnerském vztahu	3,11	2,89	3,00
rozvedený(á)	2,97	2,91	2,94
Vdovec / vdova	3,16	3,16	3,16
sign.	***	***	***
Subjektivní zdraví			
dobrý	2,87	2,70	2,79
uspokojivý	3,21	3,08	3,15
špatný	3,36	3,49	3,42
sign.	***	***	***

Pozn.: Obavy z kriminality (1 = vůbec ne, 6 = velmi); t-test a ANOVA, ns. = nesignifikantní, *** pro $p < 0,001$

Poměrně silný vztah existuje i mezi obavami z kriminality, **důvěrou v druhé lidi** a subjektivně vnímaným štěstím (Tabulka 28). Nejsilnější korelaci nacházíme mezi celkovými obavami z kriminality a důvěrou v druhé lidi (Spearman = -0,267). Respondenti, kteří věří druhým lidem, se obávají méně. Podobně také ti, kteří svůj život považují za šťastný (-0,216), mají menší strach, že by se mohli stát obětí trestného činu.

Tabulka 28: Obavy z majetkové, násilné kriminality a celkem, důvěra v druhé lidi a subjektivně vnímané štěstí

	obavy z majetkové kriminality	obavy z násilné kriminality	obavy z kriminality celkem	důvěra v druhé lidi	subjektivně vnímané štěstí
obavy z majetkové kriminality	1	0,717***	0,929***	-0,238***	-0,194***
obavy z násilné kriminality		1	0,920***	-0,251***	-0,205***
obavy z kriminality celkem			1	-0,267***	-0,216***
důvěra v druhé lidi				1	0,261***
subjektivně vnímané štěstí					1

Pozn.: Obavy z kriminality (1 = vůbec ne, 6 = velmi), důvěra v druhé lidi (0 = nízká důvěra; 10 = vysoká důvěra), subjektivně vnímané štěstí (0 = zcela nešťastný(á); 10 = zcela šťastný(á)); korelační koeficient Spearman, *** pro $p < 0,001$

Rozdíly v důvěře a štěstí existují také na úrovni lokalit. Nepřekvapí, že mezi nejméně důvěřivé a šťastné se řadí obyvatelé Chomutova, a dále pak také ti, kteří bydlí na Praze 3 nebo na brněnském sídlišti. Důvěru v druhé lidi a šťastný život deklarují především obyvatelé venkovských oblastí, tedy Rýmařovska nebo Polné a okolí.

VII.4 Vliv úrovně registrované kriminality a viktimizace

V souvislosti s pocitem bezpečí a obavami z kriminality se často sleduje úroveň kriminality v dané oblasti, resp. míra viktimizace. Jedním z logických předpokladů totiž je, že ti, kteří se v minulosti stali obětmi trestného činu, se budou cítit více ohroženi a budou mít strach z toho, aby se nepříjemná životní zkušenost neopakovala (Hale, 1996) Řada studií tuto hypotézu potvrzuje (Andreescu, 2010; Hanslmaier, 2013; Tseloni&Zarafonitou, 2008). Kromě, tzv. přímé viktimizace však obvykle sledujeme také viktimizaci nepřímou, kterou je člověk zasažen mimo jiné³⁴ tehdy, pokud se obětí trestného činu stane někdo z jeho blízkého okolí (člen rodiny, soused apod.). Odborníci se shodují, že tento druh viktimizace je mnohem častější než přímá viktimizace (Skogan & Maxfield, 1981), a že také může hrát ve vysvětlení pocitu bezpečí a obav z kriminality důležitější roli (Ferraro, 1995). V naší studii nicméně nerozlišujeme ani mezi přímou a nepřímou viktimizací, ani mezi viktimizací majetkovou a násilnou trestnou činností, a to především z důvodů statistických. Četnosti přímých obětí bývají ve výzkumných vzorcích velmi malé.

V kapitole VI., která se věnovala viktimizaci, jsme se mimo jiné dozvěděli, že nejvyšší podíl respondentů, kteří se během posledních pěti let stali obětmi trestného činu (a to v rámci celé ČR i v zahraničí nebo v místě bydliště), najdeme v Praze a Chomutově. Nejlépe

34 Odborná literatura se zabývá také viktimizací prostřednictvím médií (více viz např. Doran & Burgess, 2012). V této studii však vliv médií nezohledňujeme.

si opět vedou venkovské oblasti. Tyto výsledky přitom korespondují s oficiálními policejními statistikami za dané lokality (viz kapitola VIII.). Největší počet trestných činů za období listopad 2013 – říjen 2014 evidujeme v Praze 3 a Chomutově, nejmenší pak v Polné a okolí.

Tabulka 29: Pocit bezpečí, obavy z kriminality a viktimizace za posledních 5 let

	v ČR i zahraničí		v místě bydliště ³⁵	
	ano	ne	ano	ne
Pocit bezpečí po setmění (%)				
bezpečně	21,9	30,9	18,8	30,6
spíše bezpečně	43,8	46,5	40,6	46,8
spíše v nebezpečí	25,8	17,1	28,8	17,4
v nebezpečí	8,5	5,5	11,8	5,2
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0
Cramerovo V	0,12***		0,16***	
Pocit bezpečí za světla (%)				
bezpečně	62,8	73,2	58,1	73,1
spíše bezpečně	30,0	24,6	32,6	24,6
spíše v nebezpečí	6,2	1,9	8,2	2,0
v nebezpečí	1,0	0,3	1,1	0,3
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0
Cramerovo V	0,14***		0,17***	
Obavy z majetkové kriminality (průměr)***	3,70	2,77	3,94	2,81
Obavy z násilné kriminality (průměr)***	3,35	2,70	3,54	2,72
Obavy z kriminality celkem (průměr)***	3,52	2,73	3,74	2,77

Pozn.: Obavy z kriminality (1 = vůbec ne, 6 = velmi); t-test, *** pro $p < 0,001$

Výše prezentovaná Tabulka 29 poukazuje na vztah mezi viktimizační zkušeností respondenta, pocitem bezpečí a obavami z kriminality. Vztah mezi těmito proměnnými existuje bez ohledu na to, zda máme na mysli celkovou viktimizační zkušenost nebo jen v místě bydliště, na jakou denní dobu se ptáme (pocit bezpečí po setmění nebo za světla) a jaký druh trestné činnosti bereme v úvahu (obavy z majetkové versus násilné kriminality). Data ukazují, že viktimizace vede k větším pocitům nebezpečí a vyšším obavám z kriminality.

Zaměřme se ale také na to, jak se vztah mezi viktimizací (v ČR i v zahraničí), pocitem bezpečí a obavami z kriminality realizuje na úrovni jednotlivých lokalit. Nepřekvapí, že **vztah mezi viktimizací a obavami z kriminality** je statisticky významný ve všech zkoumaných lokalitách. Ti, kteří byli dříve viktimizováni deklarují vyšší obavy z kriminality, a to jak celkově, tak v případě majetkové a násilné trestné činnosti.

35 Z celkového počtu respondentů.

Pokud se však soustředíme na **pocit bezpečí po setmění** v místě bydliště³⁶, zjistíme, že viktimitizační zkušenost ovlivňuje tuto závisle proměnnou především v pražských čtvrtích a v Chomutově. Obyvatelé těchto lokalit, kteří se v minulosti stali obětmi trestného činu, se cítí méně bezpečně. V ostatních lokalitách se vztah mezi těmito proměnnými neprokázal. Jinými slovy, jejich obyvatelé se cítí v bezpečí, resp. v nebezpečí, bez ohledu na to, zda byli v minulosti viktimitizováni.

Jednou z možných interpretací je, a potvrzují to i naše data, že lidé žijící na venkově nejsou tak často viktimitizováni v místě svého bydliště jako lidé žijící ve větších městech. Je však také možné, že vztah mezi danými proměnnými posilují nebo naopak utlumují specifické charakteristiky zkoumaných lokalit. Jistou roli může hrát například fyzický stav prostředí, ve kterém lidé žijí, nebo povaha vztahů, které mezi nimi panují. Pojďme se proto podívat, jak jsou na tom zkoumané lokality z hlediska míry dezorganizace, resp. známek necivilizovanosti, sousedských vztahů a neformální sociální kontroly a jak tyto proměnné ovlivňují pocit bezpečí a obavy z kriminality jejich obyvatel.

VII.5 Fyzické a sociální charakteristiky lokality

Každá ze zkoumaných lokalit je jiná co do svého urbanistického řešení, typu bytové zástavby, občanské vybavenosti, lidí, kteří zde žijí, a vztahů mezi nimi. Předpokládá se, že venkovské oblasti jsou typické nízkou mírou dezorganizace, relativně silnými vazbami mezi obyvateli a neformální sociální kontrolou, která vedle té formální (policie) vede k zajištění veřejného pořádku a prevenci kriminality. Naopak ve velkých městech a sídlišťích se často vyskytují známky vandalismu či opuštěné a poničené budovy. Velikost města dále zabraňuje lidem navazovat kontakty a sledovat, co se v jejich okolí děje.

Naše data tomu nasvědčují (viz kapitola V.). Mezi relativně málo dezorganizované lokality s relativně silnými vazbami mezi sousedy se řadí Písek, Polná a okolí nebo Rýmařovsko a příznivě v tomto případě vychází také hodnocení Prahy 6, tj. Břevnova, Petřín a Veleslavína. Neformální sociální kontrola je podle respondentů na relativně dobré úrovni v prvních dvou výše zmíněných lokalitách. S veřejným pořádkem nejsou spokojeni především obyvatelé Prahy 3 (Žižkova, Jarova) a Chomutova. Tyto lokality se také spolu s anonymizovanými sídlišti vyznačují špatnými vztahy mezi jejich obyvateli.

Jak ale tyto charakteristiky ovlivňují pocit bezpečí a obavy z kriminality? Tabulka 30 znázorňuje průměrné hodnoty sledovaných proměnných – **sociální dezorganizace, vztahů v sousedství a neformální sociální kontroly**³⁷ – ve vztahu k pocitu bezpečí po setmění v okolí bydliště. Respondentů jsme se ptali také na to, jak dobře se jim žije v jejich sousedství a zda někdy uvažovali o odstěhování. Bezpečně se cítí ti, kteří hodnotí své okolí jako málo dezorganizované, vztahy mezi sousedy jako relativně silné a kde si lidé pomáhají, vzájemně dohlížejí na majetek sousedů a udržují pořádek v dané lokalitě. V lokalitách, ve kterých se cítí bezpečně, se jim také dobře žije a většinou neuvažují o tom, že by se odstěhovali. Podobně je tomu také u pocitu bezpečí za světla.

36 Vztah viktimitizace a pocitu bezpečí za světla nebylo možné vzhledem k nízkým četnostem v jednotlivých lokalitách zhodnotit.

37 Jedná se o subjektivně vnímané charakteristiky lokality respondenty, kteří zde žijí.

Tabulka 30: Pocit bezpečí po setmění v okolí bydliště, vnímaná dezorganizace sousedství, sousedské vztahy a neformální sociální kontrola (průměry)

	Bezpečně	Spíše bezpečně	Spíše v nebezpečí	V nebezpečí
dezorganizace sousedství***	2,15	2,56	3,36	3,68
vztahy v sousedství***	3,89	3,66	3,35	3,14
neformální kontrola***	3,97	3,91	3,63	3,67
jak se žije v sousedství***	8,10	7,46	6,48	5,93

Pozn.: Dezorganizace sousedství (1 = slabá, 6 = silná), vztahy v sousedství (1 = slabé, 6 = silné), neformální kontrola (1 = slabá, 6 = silná), jak se žije v sousedství (0 = velmi špatně, 10 = velmi dobře); ANOVA, Kruskal Wallis test (***) $p < 0,001$

V souvislosti s výše uvedenými výsledky nepřekvapí, že i **vyšší obavy z kriminality** deklarují ti, kteří hodnotí dezorganizaci lokality jako vysokou, a vztahy v sousedství a neformální sociální kontrolu jako slabé. Z Tabulky 31 je však také patrné, že charakteristiky lokality neovlivňují pouze obavy z kriminality, ale že také ony samy jsou ve vzájemném vztahu. Silnější vazby mezi sousedy a intenzivnější sociální kontrola je spojena s nízkou mírou dezorganizace sousedství. Jinými slovy, pokud spolu lidé dobře vycházejí, střeží navzájem svůj majetek a dohlížejí na místní pořádek, výskyt známek necivilizovanosti (vandalismu, odpadků, poničených budov, bezdomovců apod.) v dané lokalitě je minimální. Konečně obavy z kriminality ovlivňují také to, jak se lidem v sousedství žije a zda uvažují o **odstěhování** z dané lokality. Hůře se žije těm, kteří se obávají, že by se mohli stát obětí trestného činu, což je vede k úvahám o možném odstěhování z místa bydliště.

Tabulka 31: Obavy z majetkové, násilné kriminality a celkem, vnímaná dezorganizace sousedství, sousedské vztahy a neformální sociální kontrola

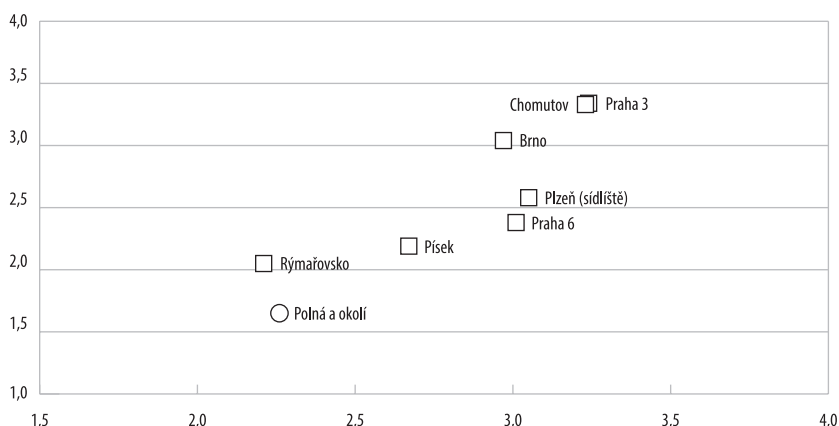
	obavy z majetkové kriminality	obavy z násilné kriminality	obavy z kriminality celkem	dezorganizace sousedství	vztahy v sousedství	neformální kontrola	jak se žije v sousedství
obavy z majetkové kriminality	1	0,717***	0,929***	0,343***	-0,157***	-0,087***	-0,258***
obavy z násilné kriminality		1	0,920***	0,373***	-0,182***	-0,096***	-0,292***
obavy z kriminality celkem			1	0,392***	-0,182***	-0,100***	-0,296***
dezorganizace sousedství				1	-0,290***	-0,199***	-0,450***
vztahy v sousedství					1	0,312***	0,363***
neformální kontrola						1	0,248***
jak se žije v sousedství							1

Pozn.: Obavy z kriminality (1 = vůbec ne, 6 = velmi), dezorganizace sousedství (1 = slabá, 6 = silná), vztahy v sousedství (1 = slabé, 6 = silné), neformální kontrola (1 = slabá, 6 = silná), jak se žije v sousedství (0 = velmi špatně, 10 = velmi dobře); korelační koeficient Spearman, *** pro $p < 0,001$

Nejsilnější vztah nacházíme mezi celkovými obavami z kriminality a dezorganizací sousedství (0,392) a proto v Grafu 11 znázorňujeme jejich průměrné hodnoty pro každou z lokalit. Jak ukazují data, největší hodnoty obav z kriminality a sociální dezorganizace nacházíme v Chomutově a Praze 3, nejnižší pak na venkově. Vztah těchto proměnných v jednotlivých lokalitách je s výjimkou Polné a okolí statisticky významný.

Celkově lze tedy shrnout, že pocit bezpečí i obavy z kriminality jsou alespoň částečně podmíněny charakteristikami místa, ve kterém člověk žije. Klidné prostředí bez známek nepořádku, dobré vztahy se sousedy a fungující neformální sociální kontrola zvyšují pocit bezpečí a snižují obavy z kriminality. Fyzické a sociální charakteristiky prostředí se navíc vzájemně ovlivňují. Tam, kde je silná sociální dezorganizace, pravděpodobně najdeme oslabené vazby mezi lidmi a malou snahu kontrolovat pořádek v dané lokalitě.

Graf 11: Průměrné hodnoty obav z kriminality celkem a dezorganizace sousedství

Pozn.: korelační koeficient Spearman v daných lokalitách – čtvercová značka $p < 0,001$; kruhová značka (Polná a okolí) = nesign.

VII.6 Faktory ovlivňující pocit bezpečí a obavy z kriminality

V závěru této kapitoly bychom se rádi podívali na to, které z výše uvedených faktorů ovlivňují pocit bezpečí (po setmění) a obavy z kriminality tehdy, pokud je zohledníme v jediném regresním modelu.

Do analýzy zařazujeme proměnné, které ovlivňovaly pocit bezpečí a obavy z kriminality na bivariační úrovni. Využíváme metodu Stepwise a dále Enter, abychom určili nejvhodnější model, který obsahuje proměnné s největší predikční silou. Faktory ovlivňující pocit bezpečí (1 = ne) modelujeme pomocí logistické regrese, obavy z kriminality (6 = velmi) pomocí regrese lineární.

Tabulka 32 zobrazuje všechny faktory, které hrají v **predikci pocitu bezpečí** důležitou roli. Tak například ti, kteří byli dříve viktimizováni v místě svého bydliště mají také 1,5 krát větší šanci (OR = 1,535) než ostatní, že se zde budou cítit v nebezpečí. Podobně jsou na tom také ženy, respondenti, kteří hodnotí svůj zdravotní stav jako špatný (v porovnání

s těmi, kteří jej hodnotí jako dobrý) nebo ti, kteří považují místo, kde žijí, za dezorganizované (OR = 2,272). Konečně těm, kterým se v jejich sousedství žije dobře, se cítí spíše v bezpečí. Naopak vztahy v sousedství nebo povaha neformální sociální kontroly, stejně jako viktimizační zkušenost v ČR či v zahraničí se ukázaly jako statisticky nevýznamné.

Tabulka 32: Logistická regrese – pocit bezpečí po setmění v místě bydliště

	B	S.E.	OR
pohlaví (1 = muž)	-1,224***	0,104	0,294
viktimizace v místě bydliště (1 = ano)	0,428**	0,126	1,535
subjektivní zdraví (srov. špatné)			
dobré	-0,866***	0,206	0,420
uspokojivé	-0,367	0,218	0,693
důvěra v druhé lidi	-0,229***	0,028	0,795
sociální dezorganizace	0,821***	0,054	2,272
jak se žije v sousedství	-0,110***	0,025	0,895
konstanta	-0,540	0,342	
Nagelkerke R2			0,356

Pozn.: N = 2996; * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

Jak naznačuje Tabulka 33, **obavy z kriminality** jsou determinovány větším počtem faktorů. V regresním modelu se ukázaly jako důležité také proměnné měřící vzdělání, viktimizaci v ČR či v zahraničí nebo rodinný stav. Mezi nejdůležitější prediktory řadíme sociální dezorganizaci (0,256), důvěru v druhé lidi (-0,146), subjektivně vnímané zdraví (-0,124) nebo viktimizační zkušenost v místě bydliště (0,120).

Tabulka 33: Lineární regrese – obavy z kriminality

	b	S.E.	Beta
pohlaví (1 = muž)	-0,294***	0,041	-0,110
vzdělání (srov. VŠ)			
ZŠ a vyučen	-0,187**	0,056	-0,070
maturita	-0,052	0,057	-0,019
viktimizace místě bydliště (1 = ano)	0,435***	0,087	0,120
viktimizace v ČR nebo zahraničí (1 = ano)	0,224**	0,074	0,072
rodinný stav (srov. vdova / vdovec)			
svobodný(á)	-0,255**	0,087	-0,083
ženatý(á) / v partnerském vztahu	-0,026	0,079	-0,010
rozvedený(á)	-0,270**	0,093	-0,065
subjektivní zdraví (srov. špatně)			
dobré	-0,356***	0,083	-0,124
uspokojivé	-0,154	0,086	-0,050
důvěra v druhé lidi	-0,098***	0,011	-0,146
sociální dezorganizace	0,312***	0,021	0,256
jak se žije v sousedství	-0,066***	0,011	-0,103
konstanta	3,521***	0,159	
R2			0,261

Pozn.: N = 3325; * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

V této kapitole jsme se tedy zaměřili na úroveň obav z kriminality a pocitu bezpečí celkem a ve zkoumaných lokalitách stejně jako na to, jaké faktory tyto proměnné ovlivňují. Celkově se ukázalo, že respondenti se v České republice cítí spíše bezpečně a jejich obavy z kriminality jsou relativně nízké. Na úrovni lokalit však existují relativně velké rozdíly. Nízký pocit bezpečí a obavy z kriminality nacházíme především v Chomutově a na Praze 3 (Žižkov, Jarov). Na druhém konci spektra se zpravidla nacházejí venkovské oblasti Rýmařovska a Polné a okolí.

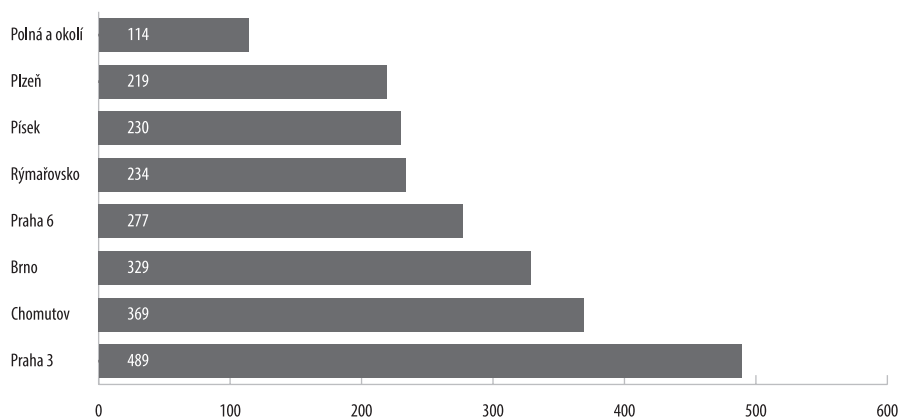
Konečně z hlediska faktorů, které pocit bezpečí a obavy z kriminality ovlivňují, můžeme říci, že jako významné se ukázaly především pohlaví jedince, viktimizace v místě bydliště, subjektivně vnímané zdraví, důvěra v druhé lidi či míra sociální dezorganizace lokality spolu s hodnocením sousedství jako místem pro dobrý a spokojený život. V souhrnných modelech, ve kterých bylo možné sledovat vliv jednotlivých proměnných na pocit bezpečí a obavy z kriminality, se prokázal relativně silný vliv sociální dezorganizace, naopak vztahy v sousedství nebo úroveň neformální sociální kontroly nehrají v celkovém měřítku až tak důležitou roli, jako by mohlo očekávat vzhledem k studiím ze zahraničí, které se touto problematikou zabývají.

VIII.

**Nápad trestné činnosti
a socioekonomický status lokality
jako faktory ovlivňující viktimizaci
a obavy z kriminality**

Jak bylo podrobně zmíněno v kapitole II., stav kriminality v lokalitě je bezpochyby jedním z hlavních faktorů působících na pocit bezpečí lidí, kteří zde žijí (Lewis & Salem, 1986). Ani v našem výzkumu jsme tato data neopomněli a již při navrhování výzkumných lokalit jsme měli na paměti právě dostupnost těchto údajů. Z toho důvodu byly lokality zvoleny tak, aby se pokud možno kryly s jedním či dvěma obvodními (v případě Prahy místními) odděleními Policie ČR, která pro takto definovanou jednotku zpracovává pravidelné výkazy registrované trestné činnosti. Toto se nepodařilo pouze v případě Chomutova, ve kterém je centrum města, kde sběr dat probíhal, rozděleno mezi tři různá obvodní oddělení PČR³⁸. Údaje o trestné činnosti za 12 měsíců (období listopad 2013 až říjen 2014) jsme poté přepočítali dle dostupných údajů o počtu obyvatel, a tak získali index kriminality ve výzkumných lokalitách na 10.000 obyvatel.

Graf 12: Počet trestných činů za rok na 10 000 obyvatel lokality

V Grafu 12 jasně vidíme „dominanci“ třetího pražského obvodu, kde počet zaevidovaných trestných činů za rok dosahuje hodnoty téměř pětiset na deset tisíc zde žijících obyvatel. S velkým odstupem se na druhém místě objevuje Chomutov³⁹ a sídliště Brno-Vinohrady. Vesnická oblast Vysočiny vykazuje méně než čtvrtinovou kriminalitu na hlavu, nežli centrum hlavního města. Pro představu dodejme, že hodnota indexu za celé území ČR v daném období činila 283 (v našem vzorku tomu zhruba odpovídá zatížení Prahy 6).

Spíše pro zajímavost, a díky snadné dostupnosti geografických údajů za územní celky, jsme spočítali rovněž „**hustotu kriminality**“ na jednotku plochy, konkrétně na plochu sledovaného policejního okrsku (okrsků). Je zřejmé, že jde skutečně o orientační údaj – policejní služebny na venkově obhospodařují značné území, které je tvořeno převážně neobydlenými plochami zemědělské, lesní a jiné půdy, kde k trestné činnosti dochází spíše zřídka. Obvodní oddělení policie Polná má na starosti přibližně 260 km², rýmařovští policisté 390 km². V obou těchto regionech se tak průměrná roční „plošná kriminální

38 Konkrétně jsme pracovali s údaji za tyto policejní okrsky: MOP Žižkov, MOP Jarov, MOP Břevnov, OOP Brno Židenice, OOP Plzeň 1, OOP Plzeň Vinice, OOP Chomutov Kamenná, OOP Chomutov Černovická, OOP Chomutov město, OOP Písek, OOP Rýmařov, OOP Polná.

39 Chomutov zároveň trvale patří do první desítky ORP s nejvyšším lokalizačním kvocienem trestné činnosti nezletilých (Čada, 2015:63)

zátěž“ pohybuje kolem jednoho deliktu na čtverečný kilometr. Vybraná plzeňská sídliště mají hodnotu 45 deliktů / km² ročně, brněnská 66. Dva okrsky vnitřního Chomutova (Ch. Město a Ch. Kamenná) řeší ročně zhruba 51 registrovaných trestných činů na čtverečný kilometr. Vyšší hodnoty mají jinak vcelku poklidné pražské čtvrti Břevnov a Vokovice se 78 delikty na km². Zřejmě největší pozornost si zaslouží zjištění, že místní oddělení policie Praha Žižkov a Praha Jarov ročně řeší cca 580(!) trestných činů na jeden čtverečný kilometr. Zatímco tedy hladina obav z kriminality je v této lokalitě obdobná, jako v Chomutově (viz kapitola 7.), kriminalita přepočtená na jednotku plochy je zde více než desetinásobná.

Jak uvádí řada autorů (např. Skogan & Maxfield, 1981), mezi závažné faktory ovlivňující stav kriminality patří **nízký socioekonomický status** lokality. Ten lze chápat, krom dalších faktorů, jako míru nezaměstnanosti, jakož i množství domácností pobírajících nějaký druh sociálních příspěvků.

Míra nezaměstnanosti, nebo přesněji podíl nezaměstnaných, je zmíněn již v kapitole, popisující výzkumné lokality, v Tabulce 35 jej uvádíme v přehledné podobě. Dále uvádíme tzv. lokalizační kvocient příspěvků na živobytí, vypláceného v roce 2014 v dané lokalitě⁴⁰ (údaje za pražské městské části se nepodařilo získat, pouze celopražské).

V tabulce se ukazuje, že podle těchto dvou vybraných ukazatelů je socioekonomická situace nejobtížnější v lokalitách Chomutov a Rýmařovsko. Nezaměstnanost se pohybuje ve dvouciferných hodnotách a podíl domácností, pobírajících příspěvek na živobytí, je více než dvojnásobný oproti průměru republiky.

Podle klasické teorie Shawa a McKaye (viz kapitola II.) patří **etnická heterogenita susedství** k faktorům, zvyšujícím míru kriminality; autoři rovněž hovoří o nižší sociální kontrole v etnicky pestrých oblastech. Je zřejmé, že v případě České republiky nelze o etnické heterogenitě hovořit, neboť patříme v tomto ohledu k nejhomogennějším státům Evropy. Přesto jsme se v případě našich výzkumných lokalit podívali i na zastoupení „jiných národností“ (dle SLDB 2011). Reálně nejsilněji zastoupenou etnickou menšinou u nás jsou Romové. Podle posledního sčítání lidu se ale k této národnosti přihlásilo pouze 5135 osob za celou republiku, přičemž odhady (které se však značně liší) hovoří o přibližně 250 tisících (viz např. Kalibová, 1999). Podle stejné autorky žije přibližně čtvrtina z nich v severních Čechách. Novější či přesnější údaje neexistují, např. vládní Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 hovoří o odhadech v rozmezí asi 150-300 tisíc Romů (1,4 % - 2,8 % populace).

Z mnoha dat lze usuzovat, že větší zastoupení této minority v místě bydliště je respondenty z řad majority chápáno jako problematické, obtěžující nebo přímo ohrožující – námátkou podle jednoho z výzkumů IKSP považují občané Romů společně s narkomany za

40 Mapa sociálně vyloučených lokalit používá tzv. lokalizační kvocient, který vztahuje hodnoty jednotlivých územních jednotek k průměrné hodnotě za celou ČR. Hodnoty lokalizačního kvocientu byly vypočítány podle následujícího vzorce $LQ_i = R_i/R$; kde: R_i – relativní zastoupení sledovaného jevu v i -té územní jednotce (např. : podíl domácností pobírajících příspěvek na živobytí v dané obci); R – relativní zastoupení sledovaného jevu na celém území ČR. V obcích, ve kterých byla hodnota lokalizačního kvocientu vyšší než 1, žil v porovnání s vyšším územním celkem (ČR) vyšší podíl domácností (osob) se sledovanou charakteristikou (v našem případě větší podíl domácností pobírajících příspěvek na živobytí).

kriminálně nejrizikovější skupinu (Holas & Večerka, 2013). Průzkumy agentury STEM vypovídají setrvale o téměř 70 % občanů, kteří mají k této menšině negativní vztah⁴¹. Lze tedy důvodně předpokládat, že zvýšená přítomnost takto negativně vnímané minority se nemůže neprojevit na vnímané bezpečnosti lokality a na strachu z kriminality. Problém je popsán v předchozím odstavci – absence oficiálních dat o početním zastoupení romské populace v jednotlivých sídlech nám nedává možnost, jak tuto případnou souvislost prověřit. Vodítkem tak může být pouze mapování sociálně vyloučených lokalit, které na zakázku MPSV prováděla agentura GAC v letech 2006 a 2015. Jestliže podle této analýzy tvoří ve vyloučených lokalitách minimálně 90 % obyvatel Romové, pak je pro nás zajímavým údajem že „nejvíce sociálně vyloučených obyvatel žije na území obce s rozšířenou působností Ústí nad Labem (asi 8200), Brno (8000), Ostrava (asi 7800), **Chomutov (asi 6300)**, Litvínov (asi 6000) a Most (asi 5500)“ (Čada, 2015: 34).

Vratme se ale k výsledkům sčítání lidu z roku 2011, kde jsme zjistili podíly „jiné národnosti“ než české (plus moravské a slezské) ve výzkumných lokalitách. Rozdíly mezi lokalitami se pohybují v rozmezí od 11 % „jiných“ národností v případě pražských lokalit a Brna po 3-4 % u Písku a Polné a okolí.

Všechny výše uvedené ukazatele shrnuje tabulka 35.

Tabulka 34: Obavy z kriminality, viktimizace a sociálněekonomický status

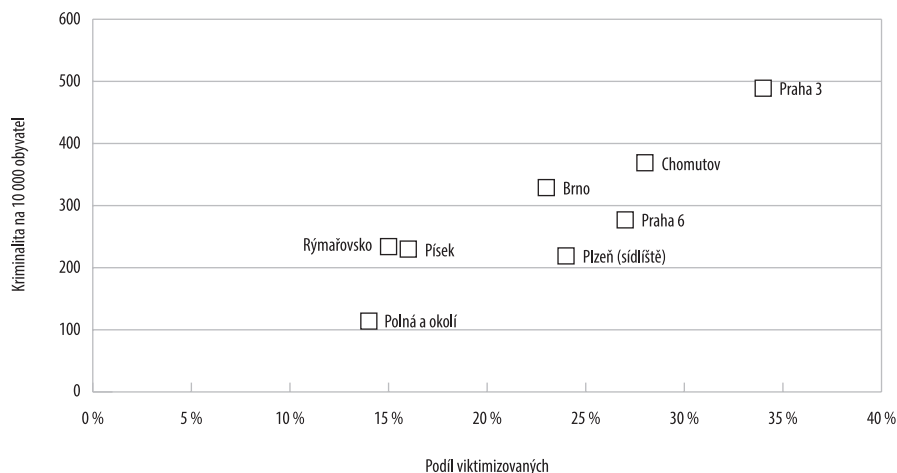
	Praha 3	Praha 6	Brno	Píseň	Chomutov	Písek	Rýmařovsko	Polná a okolí
obavy z kriminality (průměr)	3,23	3,01	2,97	3,05	3,24	2,67	2,21	2,23
viktimizace (podíl)	0,34	0,27	0,23	0,24	0,28	0,16	0,15	0,14
kriminalita (na 10 000 obyv.)	489	277	329	219	369	230	234	114
podíl nezaměstnaných	0,054	0,044	0,088	0,063	0,122	0,053	0,147*	0,067*
příspěvky na živobytí (kvoc.)	0,41	0,41	0,98	0,70	2,29	1,33	2,33**	0,44**
jiná národnost	0,11	0,11	0,11	0,06	0,07	0,04	0,09	0,03

*součet podílů nezaměstnaných přepočteného na počet obyvatel jednotlivých obcí

**součet lokalizačního kvocientu příspěvku na živobytí přepočteného na počet obyvatel jednotlivých obcí

41 INFORMACE Z VÝZKUMU STEM TRENDY 11/2012, dostupné na <https://www.stem.cz/vztah-verejnosti-k-romum-2140/>.

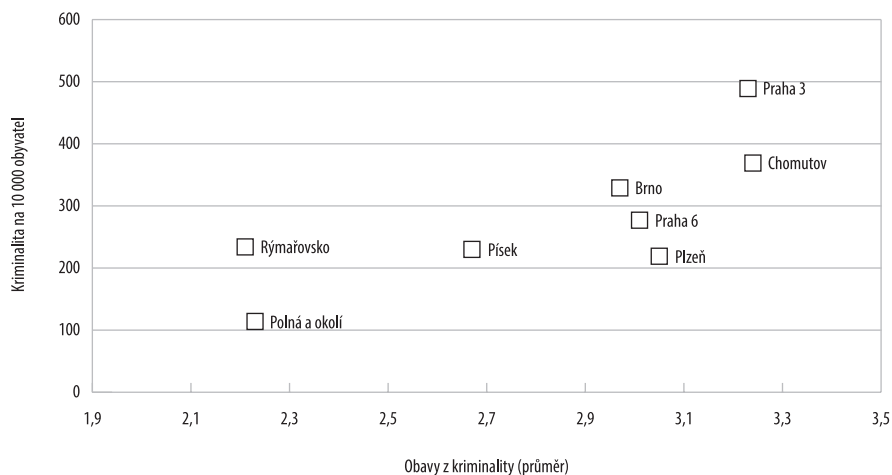
Graf 13: Kriminalita a viktimizace

Následně prezentujeme ve formě grafů vztahy mezi těmito faktory, tedy reportovanou viktimizací a obavami z kriminality na straně jedné, a kriminalitou, nezaměstnaností, výší příspěvků na živobytí a národnostním složením na straně druhé.

Graf 13 zobrazuje vztah mezi oficiálně registrovanou kriminalitou a podílem viktimizovaných v jednotlivých lokalitách. Mezi těmito veličinami bychom logicky očekávali lineární vztah – vždyť úroveň registrované kriminality by měla být ve velmi úzké vazbě na reportovanou viktimizaci. Je tomu skutečně tak. Za povšimnutí ale stojí (již dříve zmíněné) rozdíly mezi oběma sídlištními celky – ačkoli index registrované kriminality je výrazně vyšší v Brně-Vinohradech, obyvatelé obou lokalit v dotazníku uvedli v podstatě stejnou míru viktimizace. Znamená to snad, že v Plzni je trestná činnost méně často hlášena?

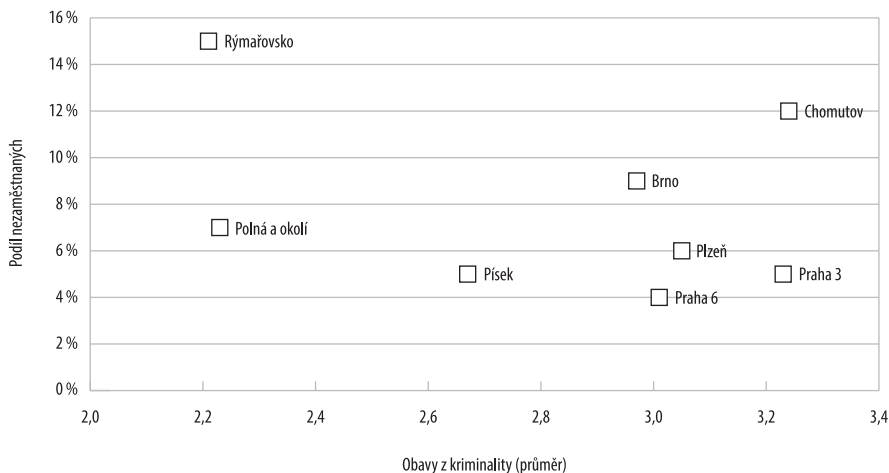
Graf 14: Kriminalita a obavy

Graf 14 ukazuje již dříve popsanou závislost obav na skutečné míře trestné činnosti ve zkoumaných lokalitách, kdy opět pozorujeme v podstatě lineární vztah těchto veličin. Vymyká se zde poněkud Rýmařovsko, kde vidíme obavy shodné s druhou venkovskou

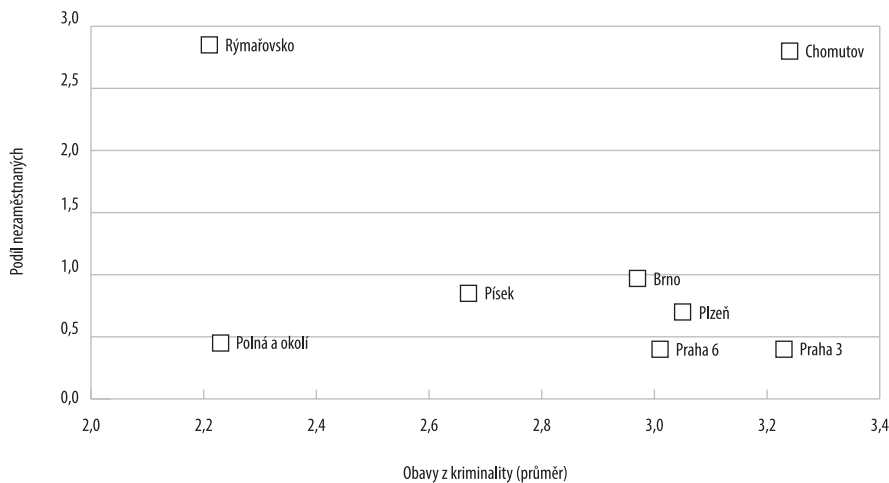
oblastí kolem Polné, zatímco index kriminality je zhruba na úrovni Písku či plzeňských sídlišť. Ta jsou zajímavá opačným způsobem, kdy míra kriminality na obyvatele patří k nejnižším v našem vzorku, avšak obavy z ní mají Plzeňané na „velkoměstské“ úrovni. Z tohoto poznatku můžeme dovodit, že obavy z kriminality jsou formovány i jinými faktory, nežli vyšší skutečné kriminality, především pak charakteristikami sousedství, mírou anonymity atd. (viz teorie kolektivní účinnosti).

Graf 15: Nezaměstnanost a obavy

Dále jsme otestovali i to, zda souvisí strach z kriminality s vyšší nezaměstnaností (viz Graf 15). Zde se ukazuje, že tyto veličiny spolu spíše nesouvisí – Praha a plzeňská sídliště vykazují vysoké obavy navzdory nízkému podílu nezaměstnaných, zatímco na Rýmařovsku s nejvyšší nezaměstnaností jsou obavy nejnižší. Velmi podobný obrázek bychom viděli i v případě souvislosti nezaměstnanosti a míry viktimizace. Ukazuje se tak, že ve venkovských oblastech nemusí nezaměstnanost a nižší sociální statut nutně přinášet vyšší obavy z kriminality, nýbrž že roli hrají i jiné faktory.

Graf 16: Příspěvek na živobytí (lokalizační kvocient) a obavy

Pokud nahradíme výši nezaměstnanosti lokalizačním kvocientem **příspěvku na živobytí**, výsledný Graf 16 je téměř totožný jako v předchozím případě. Metropolitní výzkumné lokality mají v rámci republiky průměrnou (Brno) či podprůměrnou míru přiznaných příspěvků na živobytí, přesto vykazují vyšší obavy. Rurální oblasti zařazené do výzkumu se podílem vyplácených příspěvků na živobytí velice odlišují, úroveň obav je však shodná; oproti tomu v Chomutově se horší sociální situace snoubí s vysokými obavami ze zločinu.

IX.

Shrnutí a závěry

Cílem výzkumu, který jsme představili v předchozích kapitolách, bylo především ověřit platnost některých zahraničních kriminologických teorií, vztahujících se k vazbám mezi charakterem prostředí, viktimizací a obavami z kriminality. Tyto teorie vyrůstají nejčastěji z výzkumů, prováděných v USA, a není proto zřejmé, zda je lze jednoduše aplikovat na české podmínky. V první řadě jsme se zaměřili na teorii sociální dezorganizace a z ní vyrůstající teorii necivilizovanosti; ve stručnosti tedy na to, zda strach z kriminality a pocit (ne)bezpečí souvisí se známkami fyzického a sociálního úpadku lokality. Dalším důležitým faktorem, se kterým pracuje především teorie kolektivní účinnosti, je integrita sociálního života v sousedství, projevující se mimo jiné i existencí neformální kontroly. Kromě zmíněných, často spíše subjektivních faktorů ovlivňuje pocit bezpečí a obavy z kriminality také viktimizační zkušenost jedince či další objektivní hlediska jako je například úroveň a charakter registrované kriminality, sociálně ekonomický status lokality, zastoupení minorit apod.

Data jsme získali prostřednictvím záměrného výběru výzkumných lokalit. Pokusili jsme se postihnout jak vysloveně metropolitní oblasti (dvě rozdílné pražské čtvrti, brněnské a plzeňské sídliště), tak města střední velikosti s výrazně rozdílnou historií. Výzkumný vzorek tvořili i obyvatelé vesnic od těch větších až po nejmenší o několika stovkách obyvatel. Nepřekvapí, že nejvíce známek sociální a fyzické dezorganizace reportují obyvatelé v centru Prahy (tedy Prahy 3). Velmi podobných výsledků dosáhl Chomutov a s určitým odstupem sídliště Brno-Vinohrady. Lze říci, že tyto lokality, vesměs v tomto pořadí, figurují na čele téměř všech „problémových“ kategorií, tedy úrovně sociální kontroly, vztahů v sousedství, důvěry v lidi (ta je s velkým rozdílem nejnižší v Chomutově), kvality života, a dokonce i pocitu štěstí.

Těmto zjištěním odpovídají i „tvrdá data“ o kriminalitě (se všemi známými výhradami o jejich kvalitě). Index kriminality v Praze ³⁴² je bezkonkurenčně nejvyšší ze všech zkoumaných lokalit, na dalším místě se opět objevuje Chomutov, který spolu s Rýmařovskem vykazuje nejvyšší míru sociálních problémů.

Dále jsme se věnovali viktimizaci a jejím souvislostem, zejména pak rozdílům ve vybraných zkoumaných lokalitách. Téměř čtvrtina respondentů uvedla, že se oni sami nebo člen jejich domácnosti stali v posledních pěti letech obětí nějakého trestného činu nebo pokusu o něj (kdekoli v České republice nebo i v zahraničí). Respondentů, kteří se s kriminalitou setkali v bezprostředním okolí svého bydliště, bylo necelých 16 % výzkumného vzorku. Nerovnoměrné rozložení viktimizace se ukázalo nejen z hlediska sociodemografických charakteristik, ale také z hlediska prostorového a geografického. Mezi zkoumanými lokalitami byly v míře viktimizace jejich rezidentů významné rozdíly. Častěji měli zkušenost s kriminalitou v okolí svého domova lidé z městských lokalit (nejvíce v Praze 3 a v Chomutově), nejméně pak ve venkovských oblastech a v menším městě (na Rýmařovsku, v Polné a okolí a Písku). Sídlíšní lokality – Plzeň a Brno – jsou, co se týče viktimizační zkušenosti, na pomyslném středu mezi městskými a venkovskými lokalitami. Potvrdila se zjištění viktimologických studií, že lidé jsou viktimizováni především v místě svého bydliště, což se týká hlavně lidí starších, důchodců a nezaměstnaných, u nichž lze předpokládat, že zde tráví více času a mimo svou lokalitu se vypravují méně často než jiné skupiny rezidentů.

42 Oblast vnitřní Prahy je kriminálně nejzatiženější lokalitou v celé ČR – viz např. www.mapakriminality.cz.

Osobní zkušenost s majetkovou kriminalitou v místě bydliště uvedlo 13 % respondentů, s násilnou kriminalitou se jich setkala 3 %. Vyšší deklarovaná zkušenost s majetkovou kriminalitou byla v městských lokalitách (Praha, Plzeň, Chomutov), méně se s ní v sousedství lidé setkali ve venkovských lokalitách (Rýmařovsko, Polná a okolí) a v menších městě (Písek). Výrazně vyšší deklarovaná zkušenost s násilnou kriminalitou v sousedství byla v Chomutově. Můžeme konstatovat, že deklarovaná zkušenost respondentů s kriminalitou v zásadě odpovídá policií evidované kriminalitě ve zkoumaných lokalitách, ať už ve vzájemné relaci mezi nimi, tak co se týče druhu kriminality i struktury konkrétních kriminálních skutků (nejčastěji vykradení auta, vloupání do sklepa, kůlny nebo garáže a krádeže na ulici, v obchodě či v restauraci).

Lidé, kteří měli s viktimizací osobní zkušenost, vykazují nižší úroveň důvěry v druhé lidi a cítí se subjektivně méně šťastní než lidé bez této zkušenosti. Osobní zkušenost s kriminalitou významně ovlivňuje také vztah respondentů k jejich bydlišti, k jejich sousedství. Ti, kteří se osobně v posledních pěti letech setkali s kriminalitou, deklarují nižší spokojenost s bydlením ve svém sousedství, hodnotí vztahy v sousedství jako slabší a častěji uvažují o přestěhování nebo již dokonce v této věci podnikají konkrétní kroky. Tento vztah přitom platil nejen v případech, že se respondenti setkali s kriminálním jednáním přímo v sousedství, ale také obecně, tedy i pro viktimizaci kdekoli na území České republiky nebo i v zahraničí.

Jak působí výše uvedená fakta na to, co bylo v centru našeho výzkumného zájmu, tedy na úroveň obav z kriminality a pocitu bezpečí celkem a ve zkoumaných lokalitách? A jaké faktory tyto proměnné ovlivňují? Celkově se ukázalo, že respondenti se v České republice cítí spíše bezpečně a jejich obavy z kriminality jsou relativně nízké. Na úrovni lokalit však existují relativně velké rozdíly. Nízký pocit bezpečí a obavy z kriminality nacházíme především v Chomutově a na Praze 3 (Žižkov, Jarov). Na druhém konci spektra se zpravidla nacházejí venkovské oblasti Rýmařovska a Polná a okolí. Konečně z hlediska faktorů, které pocit bezpečí a obavy z kriminality ovlivňují, můžeme říci, že jako významné se ukázaly především pohlaví jedince, viktimizace v místě bydliště, subjektivně vnímané zdraví, důvěra v druhé lidi či míra sociální dezorganizace lokality spolu hodnocením sousedství jako místem pro dobrý a spokojený život. V souhrnných modelech se prokázal vliv sociální dezorganizace, naopak vztahy v sousedství nebo úroveň neformální sociální kontroly nehrají v celkovém měřítku až tak důležitou roli, jak by mohlo očekávat vzhledem k zahraničním studiím, které se touto problematikou zabývají.

Data tedy prokázala, že se výzkumné lokality ve zkoumaných parametrem do značné míry liší. To je pochopitelné už z toho důvodu, jakým způsobem byly vybírány. Čím jsou ale tyto rozdíly dány, zvláště ty mezi oblastmi podobného charakteru (sídlíště, okresní města, vesnické regiony)? Již v kapitole o metodologii výzkumu bylo zmíněno, že vždy jedno město a jedna rurální oblast byly vybrány z oblasti spíše pohraniční a druhé (resp. druhá) z vnitrozemí (ne však z „bohatých“ středních Čech). Výrazné odlišnosti vidíme jak v sociálně-ekonomické oblasti, v úrovni kriminality, tak ve vnímání pořádku, sousedského soužití a ve výsledku i v pocitu bezpečí a obavách z kriminality.

Porovnáme-li obě vybrané venkovské oblasti, jednoznačně v kvalitě života dominuje oblast kolem městečka Polná na Vysočině. Oproti druhé lokalitě Rýmařovska vykazuje nižší nezaměstnanost, počet sociálních dávek či nižší nápad kriminality. Obyvatelé této

lokality deklarují relativně nejvyšší spokojenost s kvalitou života v sousedství, nejvyšší důvěru v sousedy, nejnižší míru sociální dezorganizace... Obavy z kriminality jsou však v obou rurálních oblastech totožné, navzdory tomu, že jak v otázce neformální sociální kontroly, tak sousedské spolupráce a důvěry skóruje sever Moravy významně méně.

Snad tedy můžeme spekulovat o jakési „spodní míře obav z kriminality“, která je přítomna i v těch nejodlehlejších a nejméně kriminálně zatížených regionech. Vedle proměnných, které jsme se snažili postihnout v této práci, jistě existují další, které obavy utvářejí. Především jsme se ale úmyslně nezabývali rolí médií při formování obecného povědomí o kriminalitě. Evidentní je, že naprostá většina občanů je dnes od útlého mládí ve svém poznání světa, včetně jeho temnějších stránek, ovlivňována mimo jiné sdělovacími prostředky. Aniž by na tomto místě byl prostor na obsáhlejší debatu, je typ sledovaných médií, intenzita jejich percepce a také váha jejich informacím přiřkládaná nepochybně důležitým faktorem při vytváření obav z kriminality.

Zajímavou otázkou, jejíž zodpovězení je ovšem obtížné, jsou podobnosti a rozdíly mezi oběma výzkumnými sídlištními celky v krajských městech Plzni a Brně. Ačkoli jsou na první pohled sídliště poměrně vizuálně podobná, vzniklá ve stejném období, žije zde srovnatelné procento rodáků atd., vykazuje to plzeňské některé odlišnosti. Větší podíl respondentů žije (oproti sídlišti Brno-Vinohrady) ve vlastním bytě, je zapojen v lokálních aktivitách, lépe hodnotí míru sociální dezorganizace i neformální kontroly. Index registrované kriminality je významně vyšší v Brně, kvocient sociálních dávek rovněž (viz výše). Přesto obě tyto lokality vykazují v našem výzkumu stejnou míru viktimizace, a obavy z kriminality jsou dokonce (paradoxně) poněkud vyšší v případě Plzně. Do hry zde zřejmě vstupují další, skrytější faktory, které nebylo v dotazníkové akci možno postihnout.

Čím si vysvětlit pozici Chomutova jako jednoznačně nejproblematičtější výzkumné lokality v našem výzkumu? Připomeňme si, že toto město bylo do výběru zařazeno jako reprezentant Ústeckého kraje, který je obecně znám pro kumulaci řady sociálních problémů; Chomutov vykazuje mezi městy tohoto kraje pouze průměrnou míru kriminality. V porovnání s jihočeským Pískem má za sebou celý severočeský region ve 20. století pohnutou historii (viz kap. III.2.), která má své dozvuky v sociální struktuře. V případě výzkumné lokality Chomutov (vnitřní město) nalézáme dle kriminologických teorií veškeré podmínky pro vysokou míru obav z kriminality. Ekonomické problémy, nižší průměrná vzdělanost a poměrně vysoká míra kriminality se pojí se značnou sociální dezorganizací a výskytem různých nežádoucích jevů.

Vztahy v sousedství přitom nijak výrazně nevybočují z průměru našich výzkumných dat – projevuje se zde tedy v předchozím textu uvedený fakt, že pro vysvětlení strachu z kriminality v našich podmínkách nehrají sousedské vztahy příliš významnou roli. Při tipování příčin toho, proč je tato lokalita jejími obyvateli poměrně negativně vnímána (například v porovnání s druhým městem srovnatelné velikosti – Pískem), bychom neměli zavírat oči ani před faktem, jímž je vyšší zastoupení romské minority ve městě. Tento fakt lze vcelku spolehlivě dovodit z nepřímých údajů (jak ukazujeme v kapitole VIII.); uvážíme-li převažující postoj majority k Romům, nemůžeme tento faktor při formování pocitu bezpečí u obyvatel opomíjet.

Uvědomujeme si, že výzkum, o němž pojednává tato publikace, byl vstupem do, v našem prostředí, neprobádaných vod. Vztahy mezi ekonomickými, sociálními, environmentálními, kulturními a dalšími vlivy, které formují postoj člověka k jeho místu bydliště, jsou velice složité a komplexní. My jsme se pokusili zacílit především na problematiku kriminality, viktimizace, pocitu bezpečí a obav z kriminality.

Studie přináší, podle našeho názoru, důležité poznatky o tom, jak se jednotlivé výzkumné lokality, které zahrnují jak městské aglomerace, tak venkovská sídla, ve zkoumaných jevech liší, stejně jako se snaží nastítnit souvislosti mezi těmito jevy. Výsledky poukazují na to, že obavy z kriminality jsou do značné míry ovlivněny úrovní kriminality v místě respondentova bydliště, jeho osobní zkušeností (a zkušenostmi lidí z jeho nejbližšího sociálního okolí) s kriminalitou, ale také charakterem prostředí, ve kterém žije. Data naznačují, že ve formování těchto obav hraje zásadní roli dezorganizace prostředí, zatímco význam neformální sociální kontroly nebo kvality sousedských vztahů, na které je kladen důraz v zahraničních studiích, se v českém prostředí prokázal pouze omezeně. Toto zjištění může být důležité především pro veřejné činitele a tvůrce preventivních opatření, kteří by svůj zájem neměli směřovat pouze na boj s kriminalitou jako takovou, ale také na potlačování nežádoucích sociálních jevů, které jdou ruku v ruce s úrovní kvality života obyvatel.

Další výzkum by se tedy mohl zaměřit na analýzu příčin vzrůstající dezorganizace vybraných rizikových nebo sociálně vyloučených lokalit, a to nejen na úrovni měst, kde je takový výzkum v mnoha ohledech snazší, ale především úrovní malých obcí, kde můžeme zpravidla sledovat nižší nápad trestné činnosti, menší projevy dezorganizace i kvalitnější vztahy mezi obyvateli. Ačkoli studie poukázala na relativně slabý vliv neformální sociální kontroly a sousedských vztahů na obavy z kriminality v českém prostředí, bylo by zajímavé podívat se na to, jak spolu tyto fenomény interagují. Je například možné, že vliv sociální dezorganizace na obavy z kriminality je slabší v lokalitách se zvýšenou kontrolou ze strany sousedů nebo lepšími vztahy mezi nimi. Naopak v lokalitách, kde vztahy mezi obyvateli nefungují ani v jednom ze zmíněných hledisek, ovlivňuje výskyt nežádoucích jevů obavy z kriminality zásadním způsobem.

Detailněji bychom se do budoucna měli zaměřit také na to, jaké důvody vedou obyvatele různých lokalit k tomu, aby se z místa, ve kterém žijí celý svůj život, nebo jeho podstatnou část, odstěhovali a zda se tyto důvody liší s ohledem na charakter prostředí, ve kterém člověk žije, nebo na problematiku důvěry v druhé lidi a spokojenosti s životem. Tyto proměnné jsou většinou sledovány pouze na národní úrovni, zatímco výzkum v rovině menších územních celků chybí. Zahraniční studie (např. Hanslmaier, 2013; Moore, 2006; Van Deth and Montero, 2007) přitom dokládají souvislost jak mezi pocitem bezpečí, obavami z kriminality, interpersonální důvěrou a šťastným životem, tak mezi těmito fenomény a dalšími společenskými problémy, jako je důvěra v politické nebo trestněprávní instituce či spokojenost s demokracií v zemi.

Resumé

Cílem projektu, jehož výsledky přináší tato publikace, bylo především ověřit platnost některých zahraničních kriminologických teorií, vztahujících se k vztahům mezi charakterem prostředí, viktimizací a obavami z kriminality. Tento cíl byl realizován prostřednictvím výzkumu názorů obyvatelstva v osmi vybraných lokalitách České republiky. Dotazníkové šetření se zaměřilo na klady a zápory bydlení v dané lokalitě, míru obav z kriminality, pocit bezpečí, spokojenost se životem v lokalitě, a v neposlední řadě na viktimizaci respondentů.

Kromě tohoto šetření jsme shromáždili data o výši registrované kriminality ve výzkumných lokalitách. Účelem bylo popsat závislost aktuální úrovně kriminality, resp. viktimizace, a obav z kriminality, v závislosti na typu lokality.

Úvod práce je věnován důležitým teoretickým východiskům, která výzkum prostorové podmíněnosti kriminality ovlivnila. Soustředili jsme se především na stěžejní kriminologické teorie, věnující se vztahu tvářnosti fyzického prostředí a intenzity deviantních jevů. Jde o teorii sociální dezorganizace, teorii necivilizovanosti (známou jako teorie rozbitých oken) a koncept kolektivní účinnosti, zohledňující vztah mezi sociální kohezí a neformální sociální kontrolou.

Výběr výzkumných lokalit byl záměrný, rozhodli jsme se porovnat dvě vybrané čtvrti hlavního města Prahy, dvě panelová sídliště v krajských městech a centrální oblasti dvou (dříve) okresních měst, vybraných podle statistik kriminality v rámci jejich kraje jako průměrná. K tomu pak byly zvoleny dvě vesnické oblasti, zahrnující po zhruba osmi vesnicích o velikosti 200–3000 obyvatel. Jeden region se nacházel v tradiční stabilizované rurální oblasti, druhý v oblasti pohraničí, kde došlo před sedmdesáti lety k prakticky úplné obměně obyvatelstva. Pro plastičtější představu je jedna z úvodních kapitol práce věnována sociálně geografickému popisu zkoumaných lokalit.

Terénní fáze výzkumu byla realizována prostřednictvím profesionální agentury, technikou face to face rozhovorů. Respondenti byli ve zvolených lokalitách vybíráni metodou náhodné procházky. Celkově bylo dotázáno 3523 obyvatel, pro statistické zpracování bylo použito 3361 rozhovorů. Použitým nástrojem byl speciálně vytvořený dotazník, při jehož tvorbě se tým opíral právě o výše zmíněné kriminologické teorie. Jádrem dotazování bylo hodnocení místa bydliště z hlediska jeho sociální (dez)organizace, viktimizace respondenta nebo člena jeho domácnosti, pocit bezpečí a obavy z možného kriminálního napadení.

Výzkumné lokality se, co se sociálně demografických charakteristik vzorku týče, značně lišily. Rozdíly panovaly především z hlediska výše příjmu, dosaženého vzdělání, nezaměstnanosti, jakož i délky bydlení v dané lokalitě a množství přátel a rodinných příslušníků v sousedství.

V úvodu dotazování jsme se u jednotlivých lokalit soustředili na tři základní skupiny jejich sociálně psychologických charakteristik. Míru sociální dezorganizace jsme měřili pomocí baterie otázek, mapujících přítomnost obtěžujících projevů v sousedství. Úroveň neformální kontroly byla zkoumána na sedmi modelových situacích, s cílem zjistit, jak by dle názoru respondenta zareagovali svědci těchto dějů. Jako třetí nás zajímal charakter sousedských vztahů v lokalitě.

V každé uvedené oblasti jsme zkonstruovali souhrnný index a zjišťovali, jak se liší jednotlivé výzkumné lokality. Jasně se ukázalo, že nejvyšších hodnot pořádku, sociální koheze a s ní související neformální kontroly dosahují vesnické oblasti a rezidenční čtvrtě Prahy. Naopak severočeský Chomutov a centrum hlavního města vycházejí jako nejvíce sociálně dezorganizované lokality.

Do jaké míry souvisejí tyto charakteristiky s úrovní viktimizace a obavami z kriminality, bylo náplní dalších kapitol. Viktimologické výzkumy přináší informace o latentní kriminalitě; zajímalo nás, nakolik se námi vybraná místa budou v této charakteristice lišit. Dále jsme zjišťovali, jak deklarovaná viktimizační zkušenost souvisí s charakteristikami respondenta, a jak se viktimizační zkušenost projevila v hodnocení lokality a v pocitu bezpečí.

24 % respondentů z výběrového souboru uvedlo, že kdekoli v České republice nebo v zahraničí se oni sami nebo člen jejich domácnosti stali v posledních pěti letech obětí nějakého trestného činu (nebo pokusu). Nejčastěji to uváděli obyvatelé Prahy 3, kde byla viktimizováno 34 % respondentů, v Chomutově a v Praze 6 je podíl téměř třetinový. Nejmenší zkušenost s kriminalitou (v rozmezí 14 až 16 %) uvádějí obyvatelé města Písek a vesnických lokalit. Ptali jsme se také na viktimizaci v bezprostředním okolí bydliště – ta byla v průměru 16%. Její rozložení mezi lokalitami kopíruje viktimizaci celkovou. Sídlištní lokality jsou co do viktimizace na pomyslném středu mezi městskými a venkovskými lokalitami.

S kriminalitou ve svém sousedství se spíše setkávají lidé starší šedesáti let, důchodci a nezaměstnaní (ale také třeba podnikatelé a živnostníci) a z hlediska rodinného stavu ovdovělí. Viktimizace v sousedství se tedy podle očekávání týká především těch skupin, jež zde tráví více času.

Respondenti uváděli konkrétní trestné činy, jichž se stali obětmi, z čehož jsme odvozovali jejich zkušenost s majetkovou či násilnou kriminalitou. Ve výběrovém souboru uvedlo zkušenost (svou nebo osoby ze své domácnosti) s majetkovou kriminalitou přímo v místě bydliště 13 % respondentů, u násilné kriminality to byla 3 %. Lokální rozdíly jsou signifikantní, markantní je výrazně vyšší deklarovaná zkušenost s násilnou kriminalitou v sousedství u respondentů z Chomutova (která odpovídá i oficiálním statistikám).

Lidé s viktimizační zkušeností mají nižší důvěru v druhé lidi a cítí se subjektivně méně šťastní. Rovněž jsou méně spokojeni s bydlením, vztahy v sousedství hodnotí jako slabší a častěji uvažují o přestěhování. Tyto vztahy však platí obecně, pro viktimizaci v místě bydliště i kdekoli jinde.

Jedním z těžišť studie bylo zkoumání pocitu bezpečí a obav z kriminality, tedy veličin u nichž předpokládáme, že by se mohly u výzkumných lokalit významně lišit. Zajímalo nás, zda existuje vztah mezi kriminalitou, viktimizací, fyzickými a sociálními charakteristikami lokality a pocitem bezpečí, resp. obavami z kriminality. Kontrolovali jsme vliv pohlaví, věku, vzdělání a dalších faktorů. V souladu s nejčastějšími zahraničními přístupy

jsme k měření pocitu bezpečí využili otázky, jak bezpečně se respondent cítí v místě bydliště ve dne a po setmění. Kromě toho jsme se dotazovali na míru obav z majetkové a násilné trestné činnosti.

Ve dne se cítí bezpečně 71 % dotázaných; zatímco v Chomutově je to pouze asi polovina dotázaných, ve venkovských oblastech jde o naprostou většinu z nich (91 %). Po setmění se necítí bezpečně především obyvatelé Chomutova (12 %). Rovněž obavy z kriminality jsou nejnižší ve venkovských oblastech, nejvyšší v Praze, v Chomutově a na sídlišťích Brna a Plzně. Z hlediska individuálních charakteristik existuje (v souladu se zahraničními poznatky) silný vztah mezi pohlavím a pocitem bezpečí po setmění. Významnou asociaci nacházíme také u subjektivně vnímaného zdraví. Zaznamenali jsme i vztah mezi pocitem bezpečí po setmění v okolí bydliště, subjektivně vnímaným štěstím a důvěrou v druhé lidi (pozitivní vztah a důvěra k lidem přináší silnější pocit bezpečí). Podobnou korelaci nacházíme také mezi celkovými obavami z kriminality, důvěrou v druhé lidi a pocitem štěstí.

Je pochopitelné, že se ukázal vztah mezi viktimizační zkušeností respondenta, pocitem bezpečí a obavami z kriminality. Data ukazují, že jakákoli viktimizace vede k větším pocitům nebezpečí a vyšším obavám z kriminality. Platí to pro všechny výzkumné lokality. Z hlediska charakteru sousedství platí, že bezpečně se cítí ti, kteří hodnotí své okolí jako málo dezorganizované, vztahy mezi sousedy jako relativně silné a kde si lidé pomáhají, vzájemně dohlízejí na majetek sousedů a udržují pořádek v dané lokalitě.

Které faktory ovlivňují pocit bezpečí a strach z kriminality nejsilněji, jsme zjišťovali pomocí regresní analýzy. Prokázal se relativně silný vliv sociální dezorganizace, naopak vztahy v sousedství nebo úroveň neformální sociální kontroly nehrají v celkovém měřítku takovou roli, jaká jim je přisuzována v zahraničních studiích.

Na závěr jsme analyzovali souvislosti výše zmíněných poznatků s kriminální a sociálně-ekonomickou situací v lokalitě. Ukázalo se, že velmi úzký vztah existuje nejen mezi reportovanou viktimizací a statisticky podchycenou kriminalitou, ale i obavami a nárůstem registrované kriminality. Jsou zde však i určité odlišnosti, například mezi oběma vesnickými oblastmi nebo sídlištními celky. Je tedy zřejmé, že obavy z kriminality jsou determinovány i dalšími faktory, než urbanistickou podobou sousedství a výší kriminality. Zde se otevírá prostor pro další výzkumy. Oproti tomu výše nezaměstnanosti ani podíl domácností pobírajících sociální příspěvky obav z trestné činnosti žádným jednoznačným způsobem neovlivňuje.

Summary

Regional crime and its impact on quality of life

The aim of the project (whose results are presented in this publication) was to verify the validity of certain foreign criminological theories regarding the links between the type of environment (neighbourhood), victimisation and fear of crime. This was achieved through a survey of public opinion in eight selected locations in the Czech Republic. Questions focused on the pros and cons of living in the given location, the level of concern about crime, the respondents' sense of security, satisfaction with life in the neighbourhood, and, last but not least, victimisation.

In addition to this survey, we gathered data on the amount of recorded crime in the research locations. The purpose was to describe the dependence of the current level of crime or victimisation and the fear of crime based on the type of location.

The introduction focuses on the important theoretical foundations affecting the study of environmental impact on crime. We concentrated on core criminological theory dealing with the relationship between the physiognomy of the physical environment and intensity of deviant phenomena. This concerns the theory of social disorganisation, the theory of incivility (known as the broken window theory) and the concept of collective efficiency, taking into account the relationship between social cohesion and informal social control.

The selection of research locations was deliberate. We decided to compare two districts in the capital of Prague, two housing estates in regional cities and the central area of two (former) district towns, selected according to crime statistics in their region as average. In addition, we chose two rural areas, covering eight villages of 200 – 3,000 residents. One region was located in a traditionally stable rural area, the other near the border, where there had been a virtually complete change of population seventy years ago. One of the introductory chapters also includes a socio-geographic description for a more comprehensive idea of these locations.

Fieldwork was conducted through a professional agency using face to face interviews. Respondents were chosen in the selected locations on a random walk. Overall, 3,523 residents were interviewed; 3,361 interviews were used for statistical analysis. The research tool used was a specially crafted questionnaire, in which the team relied on the above criminological theories. Questions were designed to assess the place of residence in terms of its social (dis)organisation, the victimisation of respondents or a member of their household, their sense of security and fear of possible criminal assault.

The research locations differed considerably in terms of the socio-demographic characteristics of the sample. Differences primarily prevailed in terms of income, level of attained education, unemployment, as well as the time respondents had lived in the area and number of family and friends in the neighbourhood.

At the beginning of interviews, we focused on three basic groups of socio-psychological characteristics in individual locations. We measured the degree of social disorganisation using a battery of questions mapping the presence of annoying manifestations in the

neighbourhood. The level of informal control was studied using seven model situations to determine how witnesses to these events would respond according to respondents. Thirdly, we were interested in the nature of neighbourhood relations in the area.

In each of these areas, we construct a summary index to find out how individual research locations differed. It became clear that order, social cohesion and related informal control were highest in rural areas and the residential district of Prague. Conversely, North Bohemian Chomutov and the centre of the capital proved to be the most socially disorganised locations.

To what extent these characteristics relate to the level of victimisation and fear of crime is the subject of the following chapters. Victimology research provides information on latent criminality; we were interested in the extent to which our selected locations would differ in this aspect. Furthermore, we examined how the declared victimisation experience related to the respondent's characteristics, and how the victimisation experience manifested in their assessment of the area and their sense of security.

24% of respondents in the sample said they or a member of their household had been the victim of a crime (or attempt) in the last five years somewhere in the Czech Republic or abroad. This was most commonly reported by the residents of Prague 3, where 34% of respondents were victimised; in Chomutov and Prague 6 this was almost one-third of respondents. The least experience with crime (14-16%) was reported by residents in the City of Písek and rural locations. We also asked about victimisation in the immediate vicinity of their place of residence - this was an average of 16%. Distribution between locations copied overall victimisation. In terms of victimisation, housing estates were in the virtual middle between urban and rural locations.

Crime in their neighbourhoods was more frequently encountered by people over sixty, pensioners and the unemployed (but also entrepreneurs and tradesmen), and in terms of marital status, the widowed. As expected, victimisation in the neighbourhood thus mainly applies to those groups that spend more time here.

Respondents cited specific crimes of which they were the victims, from which we derived their experience with property and violent crime. In the sample, 13% of respondents reported direct experience (either personal or of a member of their household) with property crime in their place of their residence and 3% had experienced violent crime. Local differences were significant; a striking example was the noticeably higher declared experience with violent crime in their neighbourhood by respondents in Chomutov (which corresponds to official statistics).

People with experience of victimisation have less trust in others and feel subjectively less happy. They are also less satisfied with housing, rating neighbourhood relations as weaker and they think about moving more often. However, these relations also generally apply for victimisation in the place of residence anywhere else.

One of the core aspects of the study was to examine the sense of security and fear of crime, i.e. variables for which we expected there could be significant differences between research locations. We were interested in whether there was a relationship between crime,

victimisation, the physical and social characteristics of the location and the sense of security or fear of crime. We examined the influence of gender, age, education and other factors. In accordance with the most common international approach, we measured the sense of security using questions on how safe respondents felt in their place of residence during the day and after dark. In addition, we asked about their level of concern about property and violent crime.

By day, 71% of respondents felt safe; in Chomutov this was only about half of respondents and in rural areas the vast majority (91%). After dark, residents did not feel safe, especially in Chomutov (12%). The fear of crime was lowest in rural areas and highest in Prague, Chomutov and housing estates in Brno and Plzeň. In terms of individual characteristics (based on international findings), there was a strong correlation between gender and the sense of security after dark. A significant association was also found with subjectively perceived health. We noticed a relationship between the sense of security after dark in and around the respondent's place of residence and their subjectively perceived contentment and trust in other people (a positive relationship and trust in people gave in a stronger sense of security). A similar correlation is found between the overall fear of crime, trust in other people and sense of satisfaction (contentment).

Understandably a relationship between the respondent's victimisation experience, sense of security and fear of crime was shown. Data shows that any victimisation leads to a greater sense of danger and a greater fear of crime. This applies to all research locations. In terms of the type of neighbourhood, it holds true that people feel most secure in neighbourhoods they see as less disorganised, where relations between neighbours are relatively strong and where people help each other, keep an eye on each other's property and maintain order in the given location.

We investigated which factors influence the sense of security and fear of crime most using regression analysis. Social disorganisation proved to be a relatively strong influence, while neighbourhood relations or the level of informal social control did not play as significant a role in the overall scale of things as that attributed to them in foreign studies.

Finally, we analysed the connection between the above findings and the criminal and socio-economic situation in the given location. It turned out that there was a very close relationship not only between reported victimisation and statistically recorded crime, but also the fear and concept of registered crime. However, there are certain differences, for example, between the two rural areas and housing estates, so it is evident the fear of crime is determined by other factors than the urban form of the neighbourhood and higher crime rate; this opens the door for further research. In contrast, the level of unemployment or percentage of households receiving welfare benefits does not affect the fear of crime in any apparent manner.

Translated by: Presto

Použité prameny

- Akers, R. L., La Greca, A. J., Sellers, C., & Cochran, J. (1987). Fear of Crime and Victimization among the Elderly in Different Types of Communities. *Criminology*, 25(3), 487–505. doi:10.1111/j.1745-9125.1987.tb00807.x
- Andreescu, V. (2010). Victimization and fear of crime in Romania and Hungary: a comparative analysis. *Revista Romana de Sociologie*, 21(3-4), 163–183.
- Barnett, C., & Mencken, F. C. (2002). Social Disorganization Theory and the Contextual Nature of Crime in Nonmetropolitan Counties. *Rural Sociology*, 67(3), 372–393. doi:10.1111/j.1549-0831.2002.tb00109.x
- Bartoňová, D. (1996). Regionální diferenciace sociálně-demografických znaků obyvatelstva. In M. Hampl (Ed.), *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice* (pp. 127–155). Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.
- Bouffard, L. A., & Muftić, L. R. (2006). The “Rural Mystique”: Social Disorganization and Violence beyond Urban Communities. *Western Criminology Review*, 7(3), 56–66.
- Braungart, M. M., Braungart, R. G., & Hoyer, W. J. (1980). Age, Sex, and Social Factors in Fear of Crime. *Sociological Focus*, 13(1), 55–66. doi:10.1080/00380237.1980.10570360
- Brimicombe, A. J., Ralphs, M. P., Sampson, A., & Tsui, H. Y. (2001). An Analysis of the Role of Neighbourhood Ethnic Composition in the Geographical Distribution of Racially Motivated Incidents: Implications for Evaluating Treatment. *British Journal of Criminology*, 41(2), 293–308. doi:10.1093/bjc/41. 2. 293
- Bučková, M. (2010). Vztah mezi životním štěstím jedince a jeho socio-demografickými charakteristikami. Analýza dat vybraných zemí z „European Social Survey“. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Bunch, J., Clay-Warner, J., & Lei, M. (2015). Demographic Characteristics and Victimization Risk: Testing the Mediating Effects of Routine Activities. *Crime & Delinquency*, vol. 61 (9), stránky 1181-1205.
- Buriánek, J. (1994). Názory občanů na kriminologické aspekty prostředí v Praze. *Sociologický časopis*, 30(2), 201–214.
- Buriánek, J. (2001). Bezpečnostní rizika a jejich percepce českou veřejností. *Sociologický časopis*, 37(1), 43–64.
- Buriánek, J. (2009). Vývoj obav ze zločinu v české společnosti. *AUC Philosophica et Historica 1/2006: Studia Sociologica XV - Aktéři, Systémy, Rizika*, (1), 95–112.
- Buriánek, J. (2014). From Patience to problems: the Czech Experience of the transition. *Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica 2/2012*, (2), 17–35.
- Bursik, R. J. (1988). Social Disorganization and Theories of Crime and Delinquency: Problems and Prospects. *Criminology*, 26(4), 519–552. doi:10.1111/j.1745-9125.1988.tb00854.x
- Bursik, R. J., & Webb, J. (1982). Community change and patterns of delinquency. *American Journal of Sociology*, 88(1), 24–42.
- Callanan, V. J. (2012). Media consumption, perceptions of crime risk and fear of crime: examining race/ethnic differences. *Sociological Perspectives*, 55(1), 93–115. doi:10.1525/sop.2012. 55. 1. 93. 94
- Carcach, C. (2000). Size, Accessibility and Crime in Regional Australia. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, (175), 1–6.
- Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer, L., & South, N. (2009). *Criminology: a social introduction*. New York: Routledge.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608.

- Covington, J., & Taylor, R. B. (1991). Fear of Crime in Urban Residential Neighborhoods: Implications of Between- and Within-Neighborhood Sources for Current Models. *The Sociological Quarterly*, 32(2), 231–249. doi:10.1111/j.1533-8525.1991.tb00355.x
- Čermák, D. (2007). Kriminalita na území hlavního města Prahy. In D. Čermák, R. Mikešová, J. Novák, P. Puldová, M. Škodová, J. Vobecká, & S. Zelendová (Eds.), *Sociálně prostorová diferenciacie Prahy: Fáze I: Socioekonomická diferenciacie území Prahy na úrovni MČ: Studie pro Útvar rozvoje hl. města Prahy* (pp. 62–72). Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Croall, H. (2007). Social Class, Social Exclusion, Victims and Crime. V P. Davies, P. Francis, & C. Greer, *Victims, Crime and Society*. London: Sage.
- Davies, P., Francis, P., & Jupp, V. (2003). Victimology, Victimization and Public Policy. V P. Davies, P. Francis, & V. Jupp, *Victimization: Theory, Research and Policy* (stránky 1-27). London: Palgrave Macmillan.
- Davies, P., Francis, P., & Greer, C. (2007). *Victims, Crime and Society*. London: Sage.
- Dixon, M., Reed, H., Rogers, B., & Stone, L. (2006). *Crime Share: The Unequal Impact of Crime*. London: Institute for Public Policy Research.
- Dodd, T., Nicholas, S., Povey, D. & Walker, A. (2004). *Crime in England and Wales 2003/2004*. Home Office Statistical Bulletin 10/04. London: Home Office.
- Doran, B. J., & Burgess, M. B. (2012). *Putting Fear of Crime on the Map*. New York: Springer. doi:10.1007/978-1-4419-5647-7
- Evans, K., & Fraser, P. (2003). Communities and Victimization. V P. Davies, P. Francis, & V. Jupp, *Victimization: Theory, Research and Policy* (stránky 80-100). London: Palgrave Macmillan.
- Farrall, S., & Gadd, D. (2004). Research Note: The Frequency of the Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 44(1), 127–132. doi:10.1093/bjc/44. 1. 127
- Farrall, S., Jackson, J., & Gray, E. (2009). *Social order and the fear of crime in contemporary times*. New York: Oxford University Press.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.
- Ferraro, K. F., & LaGrange, R. L. (1987). The Measurement of Fear of Crime. *Sociological Inquiry*, 57(1), 70–97. doi:10.1111/j.1475-682X.1987.tb01181.x
- Feřtřová, M. (2011): Nezaměstnanost a sociální dávky. In: Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds.): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie české republiky*. Karolinum, Praha.
- Francis, P. (2007). „Race“, Ethnicity, Victims and Crime. V P. Davies, P. Francis, & C. Greer, *Victims, Crime and Society* (stránky 107-141). London: Sage.
- Friendly, M. (2007). A.-M. Guerry's "Moral Statistics of France": Challenges for Multivariable Spatial Analysis. *Statistical Science*, 22(3), 368–399.
- Gainey, R., Alper, M., & Chappell, A. T. (2011). Fear of Crime Revisited: Examining the Direct and Indirect Effects of Disorder, Risk Perception, and Social Capital. *American Journal of Criminal Justice*, 36(2), 120–137. doi:10.1007/s12103-010-9089-8
- Garofalo, J. (1979). Victimization and the Fear of Crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 16(1), 80–97. doi:10.1177/002242787901600107
- Garofalo, J. (1981). The fear of crime: Causes and consequences. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72(2), 839–857. doi:10.2307/1143018
- Guerry, A.-M. (1833). *Essai sur la Statistique Morale de la France*. Paris: Crochard.

- Hale, C. (1996). Fear of Crime: A Review of the Literature. *International Review of Victimology*, 4(2), 79–150. doi:10.1177/026975809600400201
- Hampl, M. (2005). *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.
- Hamplová, D. (2004). *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hansmaier, M. (2013). Crime, fear and subjective well-being: How victimization and street crime affect fear and life satisfaction. *European Journal of Criminology*, 10(5), 515–533. doi:10.1177/1477370812474545
- Hindelang, M., Gottfredson, M., & Garofalo, J. (1978). *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge, MA: Ballinger.
- Holas, J., Večerka, K. (2013). *Stát a občan v prevenci kriminality*. Praha: IKSP.
- Hope, S. (2006). *Scottish Crime and Victimization Survey 2004: Calibration Exercise*. Edinburgh: Scottish Executive, Crime and Criminal Justice Research Programme.
- Hrůza, J. (1989). *Město Praha*. Praha: Odeon.
- Hunter, A. (1978). Symbols of incivility: social disorder and fear of crime in urban neighborhoods (No. M-46 A). Annual meeting of the American Society of Criminology, Dallas, 1978.
- Jackson, J., & Stafford, M. (2009). Public Health and Fear of Crime: A Prospective Cohort Study. *British Journal of Criminology*, 49(6), 832–847. doi:10.1093/bjc/azp033
- Janigová, L. (2011). *Individuální autonomie a její vliv na štěstí a životní spokojenost*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Jíchová, J., & Temelová, J. (2012a). Kriminalita a její percepce ve vnitřním městě: případová studie pražského Žižkova a Jarova. *Geografie*, 3(117), 329–348.
- Jíchová, J., & Temelová, J. (2012 b). Kriminalita a riziková místa centrálního a vnitřního města: sonda do názorů obyvatel vybraných pražských čtvrtí. In J. Temelová, L. Pospíšilová, & M. Ouředníček (Eds.), *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života* (pp. 46–76). Plzeň: Aleš Čeněk.
- Kalibová, K. (1999). Romové z pohledu statistiky a demografie. In: *Romové v České republice* (pp. 91–114). Praha: Socioklub
- Kázmér, L. (2016). Příčiny úmrtí II. In: Ouředníček, M., Jíchová, J., Pospíšilová, L. (eds.): *Historický populační atlas českých zemí*. Academia, Praha.
- Keller, J. (2007). *Dějiny klasické sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kershaw, C., Chivite-Matthews, N., Thomas, C., & Aust, R. (2001). *The 2001 British Crime Survey*, Home Office Statistical Bulletin 18/01. London: Home Office.
- Killias, M. (1990). Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime. *Violence and Victims*, 5(2), 97–108.
- LaGrange, R. L., & Ferraro, K. F. (1989). Assessing Age and Gender Differences in Perceived Risk and Fear of Crime. *Criminology*, 27(4), 697–719. doi:10.1111/j.1745-9125.1989.tb01051.x
- LaGrange, R. L., Ferraro, K. F., & Supancic, M. (1992). Perceived Risk and Fear of Crime: Role of Social and Physical Incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29(3), 311–334. doi:10.1177/0022427892029003004
- Lander, B. (1954). *Towards an Understanding of Juvenile Delinquency*. New York: Columbia University Press.
- Lewis, D. A., & Salem, G. (1986). *Fear of crime: Incivility and the production of a social problem*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

- Liska, A. E., Sanchirico, A., & Reed, M. D. (1988). Fear of Crime and Constrained Behavior Specifying and Estimating a Reciprocal Effects Model. *Social Forces*, 66(3), 827–837. doi:10.1093/sf/66. 3. 827
- Lubelcová, G. (1996). Sociálna podmienenosť regionálnej diferencovanosti kriminality na Slovensku. *Sociológia - Slovak Sociological Review*, 6, 575–586.
- Maguire, M. (2002). Crime Statistics: The „data explosion“ and its implications. V M. Maguire, R. Morgan, & R. Reiner, *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Clarendon Press.
- Maguire, M., Morgan, R., & Reiner, R. (2007). *The Oxford handbook of criminology*. Oxford: Oxford University Press.
- Markowitz, F. E., Bellair, P. E., Liska, A. E., & Liu, J. (2001). Extending social disorganization theory: modeling the relationships between cohesion, disorder, and fear. *Criminology*, 39(2), 293–320.
- Martinková, M. (2007). *Zkušenosti obyvatel České republiky s některými delikty*. Praha: IKSP.
- Matthews, T., Johnson, L. M., & Jenks, C. (2011). Does Religious Involvement Generate or Inhibit Fear of Crime? *Religions*, 2(4), 485–503. doi:10.3390/rel2040485
- Mawby, R. I. (2007). Alternative Measures of “Fear of Crime”: Results from Crime Audits in a Rural County of England. *International Review of Victimology*, 14(3), 299–320. doi:10.1177/026975800701400302
- Maxwell, C. D., Garner, J. H., & Skogan, W. G. (2011). *Collective Efficacy and Criminal Behavior in Chicago, 1995 – 2004... of Justice, National Criminal... Shepherdstown: Joint Center for Justice Studies*.
- Michálek, A. (1999). Teoreticko-metodologické aspekty migrácie páchatelov v mestách. *Kriminalistika*, 2(32), 122–131.
- Michálek, A. (2000). Vývoj a regionálna distribúcia kriminality na Slovensku. *Kriminalistika*, 4(33), 326–334.
- Michálek, A. (2009). Priestorová diferenciácia kriminality. *Geografický Časopis*, 61(2), 111–120.
- Michálek, A. (2010). Rurálna kriminalita a rurálne okresy Slovenska so zvýšenou kriminalitou. *Geografický Časopis*, 62(4), 329–345.
- Mikšíček, P. (2007). *Zmizelé Sudety, Das Werschwundene Sudetenland*. Domažlice: Český les.
- Mládek, J., Kusendová, D., Marenčáková, J., Podolák, P., & Vaňo, B. (2006). *Demogeografická analýza Slovenska*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě.
- Moore, S.C. (2006). The value of reducing fear: an analysis using the European Social Survey. *Applied Economics*, Routledge 38(1): 115–117.
- Moravcová, E. (2014a). Indikátory obav z kriminality v českých sociálněvědních výzkumech. *Data a Výzkum*, 8(2). doi:10.13060/23362391.2014.127. 2. 156
- Moravcová, E. (2014 b). Teorie sociální dezorganizace a její význam pro výzkum prostorové podmíněnosti kriminality. *Sociológia*, 46(5), 534–553.
- Morenoff, J. D., Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (2001). Neighborhood Inequality, Collective Efficacy, and the Spatial Dynamics of Urban Violence. *Criminology*, 39(3), 517–558. doi:10.1111/j.1745-9125.2001.tb00932.x
- Mulíček, O. (2005). Faktorová analýza segregace - příklad Brna. In: *Prevence prostorové segregace*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, Univerzita Karlova v Praze, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

- Munková, G. (2001). *Sociální deviace*. Praha: Karolinum.
- Newburn, T. (2007). *Criminology*. London: Willan.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space*. New York: Macmillan.
- Nilsson, A., & Estrada, F. (2006). The Inequality of Victimization: Trends in Exposure to Crime among Rich and Poor. *European Journal of Criminology*, vol. 3, 4, 387-412.
- Novák, J., Puldová, P., Ouředníček, M., & Temelová, J. (2007). Současné procesy ovlivňující sociálně prostorovou diferenciaci České republiky. *Urbanismus a Územní Rozvoj*, 10(5), 31–35.
- Osgood, D. W., & Chambers, J. M. (2000). Social Disorganization Outside the Metropolis: an Analysis of Rural Youth Violence. *Criminology*, 38(1), 81–116. doi:10.1111/j.1745-9125.2000.tb00884.x
- Pechačová, Z., Hraba, J., Bao, W.-N., & Lorenz, F. O. (1998). Pocit ohrožení kriminalitou v České republice/Perceived Risk of Crime in the Czech Republic. *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review*, 34(2), 205–219.
- Puldová, P. (2011). Vzdělanostní struktura. In: Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds.): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie české republiky*. Praha: Karolinum.
- Quinney, R. (1964). Crime, Delinquency, and Social Areas. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 1(2), 149–154. doi:10.1177/002242786400100206
- Rephann, T. J. (1999). Links between rural development and crime. *Papers in Regional Science*, 78(4), 365–386. doi:10.1111/j.1435-5597.1999.tb00751.x
- Rountree, P. W., & Land, K. C. (1996). Perceived Risk versus Fear of Crime: Empirical Evidence of Conceptually Distinct Reactions in Survey Data. *Social Forces*, 74(4), 1353–1376. doi:10.1093/sf/74. 4. 1353
- Russo, S., Roccató, M., & Vieno, A. (2013). Criminal victimization and crime risk perception: A multilevel longitudinal study. *Social Indicators Research*, 112, 535–548. doi:10.1007/s11205-012-0050-8
- Sacco, V. F. (1990). Gender, fear, and victimization: A preliminary application of power-control theory. *Sociological Spectrum*, 10(4), 485–506. doi:10.1080/02732173.1990.9981942
- Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774–802. doi:10.1086/229068
- Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (1999). Systematic Social Observation of Public Spaces: A New Look at Disorder in Urban Neighborhoods. *American Journal of Sociology*, 105(3), 603–651.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*, 277(5328), 918–924. doi:10.1126/science.277.5328.918
- Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Skogan, W. G. (1986). Fear of crime and neighborhood change. *Crime and Justice*, 8, 203–229. doi:10.1086/449123
- Skogan, W. G. (1999). Measuring what matters: crime, disorder, and fear. In R. H. Langworthy (Ed.), *Measuring What Matters: Proceedings From the Policing Research Institute Meetings* (pp. 37–53). Washington, DC: National Institute of Justice.
- Skogan, W. G., & Maxfield, M. G. (1981). *Coping with crime: Individual and neighborhood reactions*. London: Sage.

- Smith, L. N., & Hill, G. D. (1991). Perceptions of crime seriousness and fear of crime. *Sociological Focus*, 24(4), 315–327.
- Spalek, B. (2006). *Crime Victims: Theory, Policy and Practice*. London: Palgrave Macmillan.
- Staubli, S., Killias, M., & Frey, B. (2014). Happiness and Victimization: An Empirical Study for Switzerland. *European Journal of Criminology*, Vol 11 (1), stránky 57-72.
- Sun, I. Y., Triplett, R., & Gainey, R. R. (2004). Neighborhood Characteristics and Crime: A Test of Sampson and Groves' Model of Social Disorganization. *Western Criminology Review*, 5(1), 1–16.
- Sutton, R. M., & Farrall, S. (2005). Gender, Socially Desirable Responding and the Fear of Crime: Are Women Really More Anxious about Crime? *British Journal of Criminology*, 45(2), 212–224. doi:10.1093/bjc/azh084
- Šesták, Z. (2006). *Jak hřešil Žižkov před sto lety*. Praha: Academia.
- Škrabal, J. (2013). Třetinu všech hospodařících domácností tvoří domácnosti důchodců. *Demografie*, 55(2), 150-154.
- Taylor, R. B. (1999). The Incivilities Thesis: Theory, Measurement, and Policy. In R. H. Langworthy (Ed.), *Measuring What Matter* (pp. 65–88). Washington, DC: National Institute of Justice/Office of Community Oriented Policing Services.
- Taylor, R. B., & Covington, J. (1993). Community Structural Change and Fear of Crime. *Social Problems*, 40(3), 374–397. doi:10.2307/3096886
- Temelová, J., Čermák, D., & Jíchová, J. (2012). Kriminálnost a vnímání bezpečnosti v pražských čtvrtích. In M. Ouředníček & J. Temelová (Eds.), *Sociální proměny pražských čtvrtí* (pp. 47–67). Praha: Academia.
- Temelová, J., Ouředníček, M. (2011): *Bytová výstavba*. In Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. (eds.): *Atlas sociálně prostorové diferenciacie české republiky*. Praha: Karolinum.
- Tseloni, A., & Zarafonitou, C. (2008). Fear of Crime and Victimization: A Multivariate Multilevel Analysis of Competing Measurements. *European Journal of Criminology*, 5(4), 387–409. doi:10.1177/1477370808095123
- Válková, H., & Kuchta, J. (2012). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.BECK.
- Večerka, K., Štěchová, M., & Holas, J. (1994). *Hodnocení kriminální situace ve městě z pohledu občana*. Praha: IKSP.
- Van Deth, J.W., & Montero, J.R. (2007). *Citizenship and involvement in European democracies: A comparative analysis*. Abingdon: Routledge.
- Von Arburg, A., Staněk, T. (eds.) (2011). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Středokluky: Susa.
- Wahidin, A., & Powell, J. (2007). *Old Age, Victims and Crime*. V P. Davies, P. Francis, & C. Greer, *Victims, crime and Society* (234-250). London: Sage.
- Walker, J. T. (2009). Social disorganization theory. In M. J. Miller (Ed.), *21st century criminology: a reference handbook*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Walklate, S. (2007). *Imagining the Victim of Crime*. Maidenhead: Open University Press.
- Wallace, H. (2007). *Victimology: Legal, Psychological and Social Perspectives*. Boston: Pearson Education.
- Warr, M. (1984). Fear of Victimization: Why are Women and the Elderly More Afraid. *Social Science Quarterly*, 65(3), 681–702.
- Warr, M. (1985). Fear of Rape among Urban Women. *Social Problems*, 32(3), 238–250. doi:10.2307/800684

- Weisburd, D., & McEwen, T. (1998). Crime mapping and crime prevention. Retrieved from <http://www.ncjrs.gov/app/abstractdb/AbstractDBDetails.aspx?id=170277>
- Wells, L. E., & Weisheit, R. A. (2004). Patterns of Rural and Urban Crime: A County-Level Comparison. *Criminal Justice Review*, 29(1), 1–22. doi:10.1177/073401680402900103
- Wilson, J. Q., & Kelling, G. L. (1982). Broken windows. *Atlantic Monthly*. Retrieved from <http://www.lantm.lth.se/fileadmin/fastighetsvetenskap/utbildning/Fastighetsvaerderingssystem/BrokenWindowTheory.pdf>
- Wortley, R., & Mazerolle, L. (2008). *Environmental criminology and crime analysis*. Devon: Willan Publishing.

ZDROJE

Datové zdroje

- Bytová výstavba, stavební povolení a stavební zakázky - časové řady. Český statistický úřad. Online dostupné zde: https://www.czso.cz/csu/czso/bvz_cr
- Další časové řady – obyvatelstvo. Český statistický úřad. Online dostupné zde: https://www.czso.cz/csu/xa/dalsi_casove_rady_obyvatelstvo
- Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 3. 3. 1991. Interní elektronická databáze, Český statistický úřad.
- Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001. Interní elektronická databáze, Český statistický úřad.
- Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Interní elektronická databáze, Český statistický úřad.
- Demografická ročenka obcí spověřeným obecním úřadem – 2005 až 2014. Český statistický úřad, 2015. Online dostupné zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/so-pou-moravskoslezsky-kraj> (staženo 26. 11. 2015).
- Demografické ročenky České republiky 2005–2013. Český statistický úřad, Praha, 2006–2014.
- Mapy kriminality ČR. Online dostupné zde: <http://www.mapakriminality.cz/>
- MOS – městská a obecná statistika. Český statistický úřad. Online dostupné zde: <https://vdb.czso.cz/mos/>
- Policie České republiky (2000–2014). Oficiální policejní statistiky kriminality za roky 2000–2014. Online dostupné zde: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.
- Pohyby obyvatelstva v Československé socialistické republice v roce 1966–1988. Federální statistický úřad, Praha, 1970–1990.
- Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice v roce 1989: část 1–2. Federální statistický úřad, Praha, 1990.
- Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské Federativní republice v roce 1990: část 1–2. Federální statistický úřad, Praha, 1991.
- Pohyb obyvatelstva v ČR 1991. Český statistický úřad, Praha, 1991, 1992.
- Pohyby obyvatelstva v České republice v roce 1992–2004. Český statistický úřad, Praha, 1995–2005.
- Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji Ústeckého kraje - 2000–2005. Český statistický úřad. Online dostupné zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/regionalni-rozdily-v-demografickem-socialnim-a-ekonomickem-vyvoji-usteckeho-kraje-v-letech-2000-az-2005-n-lod3gyj1f5>

- Statistická ročenka Moravskoslezského kraje – 2014. Český statistický úřad. Online dostupné zde: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-moravskoslezskeho-kraje-2014-mjhpr8kpe3> (staženo 14. 12. 2015).
- Statistiky nezaměstnanosti na Integrovaném portálu MPSV 2004–2014. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Praha. Online dostupné zde: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem>
- Úmrtnostní tabulky. Český statistický úřad. Online dostupné zde: https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky
- Veřejná databáze. Český statistický úřad. Online dostupné zde: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=home>
- Walker, A., Kershaw, C., & Nicholas, S. (2006). Crime in England and Wales 2005/06. Online dostupné zde: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs07/hosb1107.pdf>.
- Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2012. Úřad vlády České republiky Sekce pro lidská práva Odd. kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny a sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny. Online dostupné zde: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/>

Ostatní zdroje

- Čada, K. (ed.) (2015): Analýza sociálně vyloučených lokalit. GAC spol. s r. o. Online dostupné zde: <http://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/?page=1>. (staženo 14. 12. 2015)
- Historický atlas města České republiky, Plzeň. Svazek č. 21. Statutární město Plzeň (2009). Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha.
- Jíchová, J. (2009): Vnímání strachu na Žižkově a Jarově. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, Praha.
- Lesová, P. (2011): Brněnská sídliště. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, geografický ústav, Brno.
- Matuška, A. (2015): Po osvobození přišlo dosídlování pohraničí: Před 70 lety bylo zahájeno poválečné osídlování i Rýmařovska na severní Moravě. Matuškův blog, online dostupné zde: <http://www.matuskuv-blog.estranky.cz/clanky/o-s-o-b-n-o-s-t-i--historie-/po-osvobozeni-prislo-dosidlovani-pohranici--pred-70-lety-bylo-zahajeno-povalecne-osidlovani-i-rymarovska-na-severni-morave.html>. (staženo 14. 12. 2015)
- Městská část Brno – Vinohrady. Historie Vinohrad. Online dostupné zde: <http://vinohrady.brno.cz/mc-vinohrady/historie>.
- Pospíšilová, L., Ouředníček, M., Jíchová, J. eds. (2015): Sociálně prostorová diferenciacie Česka a Prahy v historické perspektivě. Sada specializovaných map. Online dostupné zde: <http://www.atlasobyvatelstva.cz/cs/historie>
- Rýmařovsko.cz (2015): Historie regionu. Rymarovsko.cz. Online dostupné zde: <http://www.rymarovsko.cz/historicke-pamatky/historie-regionu.html>.
- Sociodemografická analýza – Mapy rozložení ohrožení dětí a rodin v ČR. Sociofaktor s.r.o., 2013. Online dostupné zde: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15675/SOCDEM_ANALYZA_OHROZENE_DETI.pdf. (staženo 4. 1. 2016)

Přílohy

Příloha 1: Přesná identifikace výzkumných lokalit

Praha Žižkov (12 částí):

Havlíčkovo náměstí	Na Ohradě
Chmelnice	Pod Pražáčkou
Jarov	Sladkovského náměstí
Komenského náměstí	Škroupovo náměstí
Kostnické náměstí	U Olšan
Na Krejčárku	Vackov

Praha Břevnov/Veleslavín/Petřiny (6 částí):

Malý Břevnov	Petřiny
Na Bateriích	Starý Veleslavín
Na Větrníku	Velký Břevnov

Brno – sídliště Vinohrady (11 ulic):

Blatnická	Pálavské náměstí
Bořetická	Prušánecká
Bzenecká	Valtická
Čejkovická	Velkopavlovická
Mikulovská	Vlčnovská
Mutěnická	

Plzeň – sídliště Lochotín/Bolevec/Košutka/Vinice (5 částí):

Bolevec	Lochotín sever
Košutka	Vinice
Lochotín jih	

Chomutov (16 částí):

Březenecká	U Luny
Domovina	U nemocnice
Kamenná	U parku
Mostecká	U Severky
Písečná	U soudu
Pod Černým Vrchem	Zadní Vinohrady
Střed	Zahradní
U Jitřenky	Zátiší

Písek (10 částí):

Budějovická	Pražské Předměstí II
Na Americe	Svatý Václav
Písek střed	Táborské Předměstí
Pod Putimskou branou	U nádraží
Pražské Předměstí	Žižkova

Rýmařovsko (okres Bruntál), (10 obcí):

Břidličná

Dětřichov nad Bystřicí

Horní Město

Jiříkov

Lomnice

Malá Morávka

Malá Štáhle

Ryžoviště

Stará Ves

Tvrdkov

Polná a obce okolo (okres Jihlava), (9 obcí):

Brzkov

Jamné

Jersín

Kamenice

Kozlov

Polná

Střítež

Zhoř

Žďírec

Příloha 2: Metoda náhodné procházky

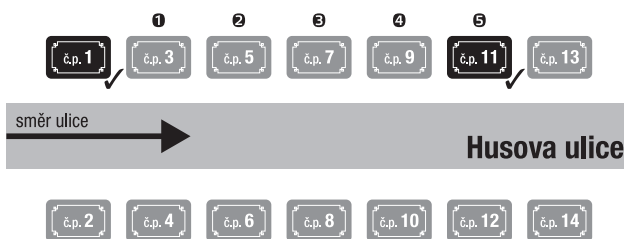
1. Identifikace startovního místa a směru, kam má tazatel jít

V seznamu ulic vybere tazatel ulici, která je v seznamu na **prvním místě**. V této ulici vyhledá dům s **nejnižším orientačním číslem**; to je tzv. **startovní adresa**. (V obcích, ve kterých nejsou ulice pojmenovány, je startovní adresa tazateli přímo určena v instrukcích.) Tazatel si stoupne čelem ke konci ulice a vydá se **vpravo** směrem ke konci ulice.

2. Místo, kde dotazovat

I. Ulice s rodinnými domy – 1 dům = 1 domácnost

1. Dále tazatel pokračuje podle **tzv. krokového čísla** (krokové číslo je stanoveno v instrukcích). Od startovní adresy (například Husova 1) se vydá **po straně**, na které se nachází startovací adresa k dalšímu domu, v tomto případě nesmí přejít silnici. (Je-li startovní adresou např. Husova 1 a krokové číslo např. 5, pak domem prvního dotazování bude Husova 11.)

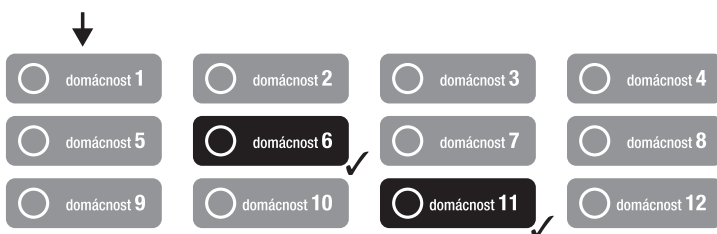
2. Při výběru respondenta v domácnosti postupuje tazatel podle **nejbližších narozenin** (vybere ze všech členů domácnosti **starších 15 let** toho, kdo má nejbližší narozeniny, pokud je nepřítomen, vezme dalšího člena domácnosti v pořadí dle nejbližších narozenin).
3. Po provedení rozhovoru přejde tazatel dle krokového čísla k následujícímu domu stejným způsobem (opět si odpočítá 5 dalších domů).
4. Je-li tazatel ve vybrané domácnosti **odmítnut**, pokračuje tazatel do další následující **domu vedle** (Husova 11 – odmítnut, tzn. pokračuje do následujícího domu, v našem případě - Husova 13).
5. Je-li dům vyhledaný krokovým číslem **neobývaným**, pokračuje tazatel k dalšímu **domu vedle**. (Husova 11 např. supermarket, tzn. pokračuje do domu Husova 13)
6. Až dojde tazatel na **konci ulice**, pokračuje v přičítání krokového čísla a vydá se zpět po vybrané ulici ale po druhé straně.
7. Až danou ulici zdolá, vydá se do další **ulice podle seznamu**. Vyhledá v této ulici dům s nejnižším orientačním číslem, připočte krokové číslo atd. Takto tazatel postupuje při výběru domů.
8. Postup při kontaktování domácnosti zaznamenává do protokolu o náhodné procházce.

II. Ulice s bytovými domy či sídliště – 1 dům = více domácnost

1. Dále tazatel pokračuje podle tzv. **krokového čísla** (krokové číslo je stanoveno v instrukcích). K orientačnímu číslu domu, který je startovní adresou (například Husova 1). Ale pozor, jedná se o 1 + 5. domácnost, ne šestý dům.
2. Tazatel se musí tedy dostat do domu, kde je tato domácnost (tzn. 6. domácnost)
3. Při výběru domácností postupuje tazatel tak, že v 1. nadzemním podlaží vybraného domu vyhledá první byt počítáno zleva doprava a od něj si odpočítá 5 bytů, postupuje zleva doprava nahoru případně do dalšího domu a provede rozhovor.
4. Jestliže se do domu tazatel nemůže dostat, odpočítá si na zvonkách od vrchního vlevo 5 zvonků (počítáme zleva doprava od shora dolů – naznačeno v obrázku níže)

Zvonky domu Husova 1, je zde 12 zvonků - 12 domácností:

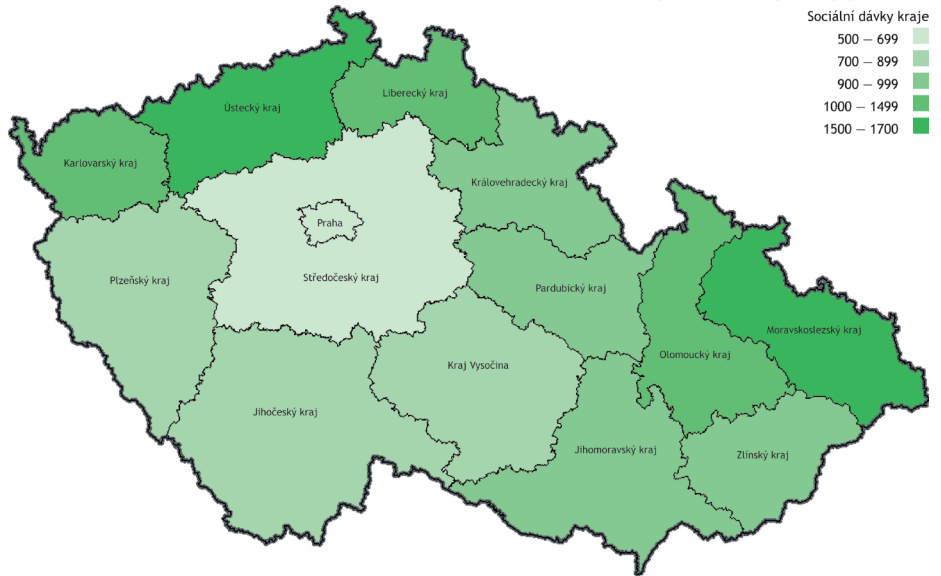
Startovací domácnost + krokové číslo 5 (1+5=6)

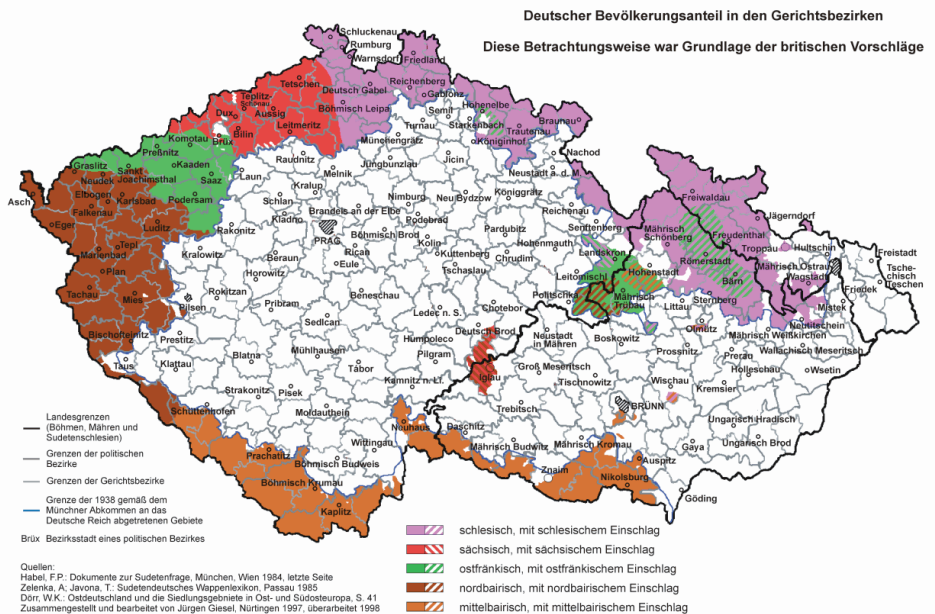
5. V ideální podobě provede rozhovor v domácnosti číslo 6 a opět přidá krokové číslo 5 ($5+6=11$).
6. Je-li tazatel ve vybrané domácnosti odmítnut, pokračuje tazatel do další následující domácnosti zleva doprava, (domácnost 11 odmítne, pokračuji na zvoněk Domácnosti 12 (atd.), pokud se podaří a v Domácnosti 12 udělá rozhovor, přičte krokové číslo ke 12 ($12+5=17$ a oslovuje domácnost 17, tedy domácnost v dalším domě, která je na pátém místě od shora zleva doprava).
7. Je-li dům vyhledaný krokovým číslem neobývaným, pokračuje tazatel k další domácnosti v pořadí (+1).
8. Až dojde tazatel na **konci ulice**, pokračuje v přičítání krokového čísla a vydá se zpět po vybrané ulici ale po druhé straně.
9. Vyhledá v této ulici dům s nejnižším orientačním číslem, připočte krokové číslo atd. Takto tazatel postupuje při výběru domů.
10. Při výběru respondenta v domácnosti postupuje tazatel podle **nejbližších narozenin** (vybere ze všech členů domácnosti toho, kdo má nejbližší narozeniny, pokud je nepřítomen, vezme dalšího člena domácnosti v pořadí dle nejbližších narozenin).
11. Postup při kontaktování domácnosti zaznamenává do protokolu o náhodné procházce.
12. Je-li v ulici dům o jedné bytové jednotce, je počítán jako 1 domácnost.

Příloha 3: Mapa vyplácených sociálních dávek, mapa německojazyčného osídlení ČR před 2. s.v.

INDEX POČTU VYPLACENÝCH SOCIÁLNÍCH DÁVEK PODLE KRAJŮ V ROCE 2013

Zdroj: Mapy rizikových faktorů v České republice za rok 2013, www.prevencekriminality.cz

Zdroj: <http://nemci.euweb.cz/mapy.htm>

Příloha 4: Dotazník

1. Žijete zde (na tomto místě / v tomto sousedství) od narození?

Ano	1
Ne	2

Pozor! Filtr: Na otázku 1a odpovídají pouze ti, kteří v otázce 1 odpověděli Ne - kód 2.

1a. Jak dlouho, přibližně kolik let, zde (na tomto místě / v tomto sousedství) žijete?

Vypište počet let:		
--------------------	--	--

2. Bydlíte:

Označte jednu možnost

Ve vlastním domě	1
Ve vlastním bytě (osobní nebo družstevní vlastnictví)	2
V pronajatém domě nebo bytě, v podnájmu	3
Na ubytovně	4
Jiné, uveďte:	5

3. Bydlí v sousedství (NE ve stejné domácnosti) i někdo z vašich příbuzných?

Ano	1
Ne	2

4. Kolik vašich přátel bydlí v tomto sousedství?

Žádný	1
Několik	2
Asi polovina	3
Většina	4
Všichni	5

5. Jste v současnosti (nebo jste byl/a v posledních 12 měsících) **aktivně zapojen/a** v nějaké místní organizaci, spolku, sdružení (např. hasiči, sportovní oddíl, ekologický spolek, výbor bytového družstva apod.)?

Ano	1
Ne	2

6. Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky o vašem sousedství?

POKYN: U každého výroku označte míru souhlasu tak, že na stupnici od 1 = rozhodně souhlasí do 6 = rozhodně nesouhlasí, zakroužkujete jednu z hodnot.

	Rozhodně souhlasím					Rozhodně nesouhlasím	Nemohu posoudit (NEČTĚTE)
a) Na ulici je hodně odpadků	1	2	3	4	5	6	9
b) Vyskytuje se tu hodně graffiti	1	2	3	4	5	6	9
c) Nachází se zde opuštěné a zničené budovy	1	2	3	4	5	6	9
d) Ulice jsou nedostatečně osvětleny	1	2	3	4	5	6	9
e) Party dětí se bez dozoru potloukají po ulicích a veřejných prostranstvích	1	2	3	4	5	6	9
f) Je zde vysoká zločinnost	1	2	3	4	5	6	9
g) Dochází zde často k hádkám mezi sousedy	1	2	3	4	5	6	9
h) Dochází zde často k výtržnostem nebo rušení nočního klidu	1	2	3	4	5	6	9
i) Pohybuje se zde hodně narkomanů	1	2	3	4	5	6	9
j) Pohybuje se zde hodně bezdomovců, žebráků apod.	1	2	3	4	5	6	9
k) Pohybuje se zde hodně lidí, které jsem nikdy předtím neviděl(a)	1	2	3	4	5	6	9
l) Vyskytuje se zde hodně heren s hracími automaty	1	2	3	4	5	6	9
m) Policie zde nedostatečně kontroluje dodržování pořádku	1	2	3	4	5	6	9

7. Existuje něco dalšího, co vám ve vašem sousedství vadí?

POKYN: Zaznamenejte nejvýše 3 odpovědi.

1. věc/jev:
2. věc/jev:
3. věc/jev:

8. A nějaká věc (jev), která se vám ve vašem sousedství líbí?

POKYN: Zaznamenejte nejvýše 3 odpovědi.

1. věc/jev:
2. věc/jev:
3. věc/jev:

9. Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky o vašem sousedství?

POKYN: U každého výroku označte míru souhlasu tak, že na stupnici od 1 = rozhodně souhlasí do 6 = rozhodně nesouhlasí, zakroužkujete jednu z hodnot.

	Rozhodně souhlasím					Rozhodně nesouhlasím	Nemohu posoudit (NEČTĚTE)
a) Lidé v sousedství jsou ochotni pomoci svým sousedům	1	2	3	4	5	6	9
b) Vztahy v sousedství jsou velmi blízké	1	2	3	4	5	6	9
c) Lidé v sousedství často společně něco podnikají	1	2	3	4	5	6	9
d) Lidé v sousedství mají většinou stejný pohled na svět jako já	1	2	3	4	5	6	9
e) Lidem v sousedství se dá důvěřovat	1	2	3	4	5	6	9
f) Lidé v sousedství spolu dobře vycházejí	1	2	3	4	5	6	9
g) Lidé v sousedství často společně upravují nebo zvelebují společné prostory v okolí domů (zeleň, hřiště apod.)	1	2	3	4	5	6	9
h) Dochází zde často k výtržnostem nebo rušení nočního klidu	1	2	3	4	5	6	9
i) Pohybuje se zde hodně narkomanů	1	2	3	4	5	6	9
j) Pohybuje se zde hodně bezdomovců, žebráků apod.	1	2	3	4	5	6	9
k) Pohybuje se zde hodně lidí, které jsem nikdy předtím neviděl(a)	1	2	3	4	5	6	9
l) Vyskytuje se zde hodně heren s hracími automaty	1	2	3	4	5	6	9
m) Policie zde nedostatečně kontroluje dodržování pořádku	1	2	3	4	5	6	9

10. Jak je pravděpodobné nebo nepravděpodobné, že by lidé ve vašem sousedství nějak zasáhli, jestliže by zpozorovali:

POKYN: U každé situace označte míru pravděpodobnosti tak, že na stupnici od 1 = velmi pravděpodobné do 6 = velmi nepravděpodobné, zakroužkujete jednu z hodnot.

	Velmi pravděpo- -dobné					Zcela nepravdě- -podobné	Nemohu posoudit (NEČTĚTE)
a) Děti ze sousedství, jak se potloukají po ulici v době školního vyučování	1	2	3	4	5	6	9
b) Nějaké lidi, jak se perou	1	2	3	4	5	6	9
c) Někoho, kdo poškozuje budovy, osvětlení, zastávky veřejné dopravy apod.	1	2	3	4	5	6	9
d) Někoho, kdo se snaží vykrást auto	1	2	3	4	5	6	9
e) Cizího člověka obhlížet sousedův dům nebo byt	1	2	3	4	5	6	9
f) Někoho, jak ruší noční klid	1	2	3	4	5	6	9
g) Někoho, jak volá o pomoc	1	2	3	4	5	6	9

11. Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jak dobře se vám žije ve vašem sousedství?

POKYN: Označte na stupnici 0 až 10, kde 0 = velmi špatně a 10 = velmi dobře.

0 velmi špatně	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 velmi dobře
-------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-------------------

12. Uvažoval(a) jste někdy o odstěhování?

Nikdy neuvažovala	1
Napadlo mě to	2
Vážně o tom uvažuji	3
Podnikám již konkrétní kroky	4

Pozor! Filtr: Na otázku 13 odpovídají pouze ti, kteří v otázce 12 odpověděli kód 3 nebo 4.

13. Jaké hlavní důvody pro to máte? (Uveďte max. 3 důvody)

POKYN: Zakroužkujte maximálně 3 důvody, netrvejte na 3 důvodech. Možnosti odpovědi nepředčítejte, nechte respondenta spontánně odpovědět a zařaďte je do daných kategorií, případně vypište novou.

Špatná situace na trhu práce (nezaměstnanost)	1
Nekvalitní životní prostředí, ovzduší	2
Špatná občanská vybavenost (obchody, volnočasová zařízení)	3
Nevyhovující situace ve školství (málo škol, nízká úroveň...)	4
Špatné mezilidské vztahy	5
Vysoká kriminalita, nebezpečnost	6
Nespokojenost s vedením města, obce	7
Příliš vysoké zastoupení národnostních a etnických menšin	8
Rodinné nebo osobní důvody	9
Drahý nájem či nevyhovující byt – v dané lokalitě vhodnější nesežene	10
Jiný důvod, jaký (vypište)...	11

Nyní vám položím několik otázek, týkajících se kriminality a bezpečnosti v okolí vašeho bydliště.

Pozor! Na otázku 14 odpovídají všichni.

14. Stal(a) jste se vy osobně nebo člen vaší domácnosti během posledních pěti let obětí nějakého trestného činu (nebo pokusu o trestný čin), kdekoliv v ČR nebo i v zahraničí?

Ano	1
Ne	2

Pozor! Filtr: Na otázku 15 odpovídají pouze ti, kteří v otázce 14 odpověděli Ano - kód 1.

15. A stal(a) jste se vy osobně nebo člen vaší domácnosti během posledních pěti let obětí nějakého trestného činu (nebo pokusu o trestný čin) ve vašem bydlišti nebo v jeho okolí?

Ano	1
Ne	2

Pozor! Filtr: Na otázku 16 odpovídají pouze ti, kteří v otázce 15 odpověděli Ano - kód

16. Jakého?

Ublížení na zdraví	1
Loupežné přepadení	2
Sexuální napadení, znásilnění	3
Krádeže na ulici, v obchodě, v restauraci apod.	4
Krádež auta nebo motorky	5
Vykradení auta	6
Krádež kola	7
Vloupání do domácnosti	8
Vloupání do sklepa, kůlny, garáže apod.	9
Poškození majetku vandalismem	10
Jiný trestný čin, jaký (vypíšte)...	11

17. Do jaké míry se obáváte, že se stanete obětí majetkového trestného činu ve vašem bydlíšti nebo v jeho okolí?

POKYN: Označte na stupnici 1 až 6, kde 1 = velmi a 6 = vůbec ne.

0 velmi	1	2	3	4	5	6 vůbec ne
------------	---	---	---	---	---	---------------

18. Do jaké míry se obáváte, že se stanete obětí násilného trestného činu ve vašem bydlíšti nebo v jeho okolí? (násilným trestným činem je myšlena i loupež)

POKYN: Označte na stupnici 1 až 6, kde 1 = velmi a 6 = vůbec.

0 velmi	1	2	3	4	5	6 vůbec ne
------------	---	---	---	---	---	---------------

19. Jak bezpečně se cítíte, když procházíte po setmění sám(a) v okolí vašeho bydlíště?

Cítíte se:

Bezpečně	1
Spiše bezpečně	2
Spiše v nebezpečí	3
V nebezpečí	4
Po setmění nevycházím	5

20. A jak bezpečně se cítíte, když procházíte ve dne, za světla, sám(a) v okolí vašeho bydliště? Cítíte se:

Bezpečně	1
Spíše bezpečně	2
Spíše v nebezpečí	3
V nebezpečí	4

A nyní mi prosím řekněte...

21. Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, řekl(a) byste, že jste:

0 zcela šťastný(á)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 zcela nešťastný(á)
-----------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------

22. Obecně vzato, řekl(a) byste, že:

a) člověk nemůže být nikdy dost opatrný, nebo že většině lidí se dá důvěřovat?

0 člověk nemůže být nikdy dost opatrný	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 většině lidí se dá důvěřovat
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	------------------------------------

b) většina lidí by se vás snažila podvést, pokud by měla tu možnost, nebo by se snažila být poctivá?

0 většina lidí by se mě snažila podvést	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 většina lidí by se snažila být poctivá
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--

c) lidé se většinou starají jen o sebe, nebo že se většinou snaží pomáhat druhým?

0 lidé se většinou starají jen o sebe	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 lidé se většinou snaží pomáhat
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------------------

24. Jaký je váš celkový zdravotní stav? Řekl(a) byste, že je:

Velmi dobrý	1
Dobrá	2
Uspokojivý	3
Špatný	4
Velmi špatný	5

24. Jak hodnotíte současnou politickou situaci v naší zemi? Hodnotíte ji jako:

Velmi dobrou	1
Dobrou	2
Ani dobrou, ani špatnou	3
Špatnou	4
Velmi špatnou	5

Na závěr už jen několik otázek, které slouží ke statistickému zpracování.

S1. Pohlaví:

Muž	1
Žena	2

S2. Kolik je Vám let?

Vypište:

<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------

S3. Jaké je Vaše nejvyšší školní vzdělání?

Základní	1
Vyučen/a	2
Středoškolské s maturitou	3
Vysokoškolské	4

S4. Jaké je Vaše sociální postavení?

Student, učeň	1
Důchodce – pracující	2
Důchodce – nepracující	3
Nezaměstnaný	4
V domácnosti (vč. MD)	5
Zaměstnanec bez podřízených	6
Zaměstnanec s podřízenými, řídící pracovník	7
Živnostník, soukromý zemědělec	8
Soukromý podnikatel	9

S5. Vykonáváte svou profesi ve Vaší lokalitě, v místě Vašeho bydliště?

POKYN: Ano označte i v případě, že má v lokalitě např. sídlo živnosti a jezdí jinam za zakázkami.

Ano	1
Ne	2

S6. Do které skupiny byste zařadil(a) průměrný čistý měsíční příjem všech členů Vaší domácnosti?

POKYN: Předložte KARTU 1 a vyznačte pouze jednu odpověď.

Do 15 000 Kč	1
15 001–20 000 Kč	2
20 001–30 000 Kč	3
30 001–40 000 Kč	4
40 001–50 000 Kč	5
50 001–70 000 Kč	6
Více než 70 000 Kč	7
Neví	8
Odmítl	9

S7. Rodinný stav:

Svobodný(á)	1
V partnerském soužití	2
Ženatý/vdaná poprvé	3
Ženatý/vdaná opětovně	4
Rozvedený(á)	5
Vdovec/vdova	6

S8. Žijí s Vámi ve společné domácnosti děti mladší 18 let?

Ano	1
Ne	2

S9. Jste věřící?

Ano	1
Ne	2

Pozor! Filtr: Na otázku S10 odpovídají pouze ti, kteří v otázce S9 odpověděli kód 1.

S10. Navštěvujete kostel / modlitebnu v lokalitě?

Ano	1
Ne	2

S11. Označte lokalitu, kde byl rozhovor proveden:

POKYN: Otázku S11 vyplňuje tazatel

Praha Žižkov	1
Praha Břevnov / Petřiny / Veveslavín	2
Brno	3
Plzeň	4
Chomutov	5
Písek	6
Rýmařov a obce okolo (okres Bruntál)	7
Polná a obce okolo (okres Jihlava).	8

Přehled titulů vydaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2012

Ediční řada Studie:

2016

- 431 Blatníková, Š., Faridová, P., Vranka, M. *Kriminální styly myšlení: Inventář PICT-cz.*
432 Marešová, A., Biedermanová, E., Rozum, J., Tamchyna, M. & Zhřivalová, P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza.*
433 Blatníková, Š. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí.*

2015

- 423 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.).*
424 Marešová, A., Havel, R., Martinková, M. & Tamchyna, M. *Násilná kriminalita v nejisté době.*
425 Marešová, A., Biedermanová, E., Diblíková, S., Požár, J. & Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2014.*
426 Zeman, P., Štefunková, M. & Trávníčková, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník.*
427 Večerka, K. & Štěchová, M. *Preventivní praxe po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí.*
428 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé.*
429 Scheinost, M., Válková, H., (eds.) *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.).*
430 Cejp, M., Blatníková, Š., Háková, L., Holas, J., Trávníčková, I. & Vlach, J. *Společenské zdroje vývoje organizovaného zločinu.*
422 Škvain, P. *Zabezpečovací detence z pohledu vybraných zahraničních právních úprav.*

2014

- 414 Martinková, M., Slavětínský, V. & Vlach, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR.*
415 Štěchová, M. & Večerka, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže.*
417 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Rozum, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2013.*
418 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost.*
419 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Sankční politika pohledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.).*

2013

- 403 Košťál, J. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky. (Vybrané metody kriminologického výzkumu - svazek 4).*
404 Pojman, P. *Ruský a ukrajinský organizovaný zločin.*

- 405 Tomášek, J. *Self-reportové studie kriminálního chování*. (Vybrané metody kriminologického výzkumu - svazek 5).
- 406 Holas, J. *Politický radikalismus a mládež*.
- 408 Zeman, P., Diblíková, S., Slavětínský, V. & Štefunková, M. *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity*.
- 410 Scheinost, M., a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí I.)*.
- 411 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Kuchařík, K., Martinková, M. & Scheinost, M. *Analýza trendů kriminality v roce 2012*.
- 412 Holas, J. & Večerka, K. *Stát a občan v prevenci kriminality*.

2012

- 397 Cejp, M. (ed.) *Selected Results of Research Activities of ICSP in the Years 2008-2011*.
- 398 Marešová, A., Cejp, M., Martinková, M., Tomášek, J., Vlach, J. & Zeman, P. *Crime in the Czech Republic in 2010*.
- 399 Večerka, K. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*.
- 402 Marešová, A., Biedermanová, E., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Tomášek, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2011*.

Ediční řada Prameny:

2015

- 420 Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S. & Soothill, K. *Kriminální kariéra v organizovaném zločinu*.
- 421 Mendel, R. A. *Mládeži nepřístupno. Argumenty pro snižování počtu odnětí svobody u mladistvých*.

2014

- 416 Benes, M. & Astbury, B. (eds.) *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů*.

2013

- 407 United Nations Office on Drugs and Crime *Odhad nezákonných finančních toků plynoucích z obchodu s drogami a jiného nadnárodního organizovaného zločinu*.
- 409 United Nations Office on Drugs and Crime *Světová zpráva o obchodování s lidmi 2012*.
- 413 European Forum for Urban Security *Pouliční násilí v EU: Skupiny mladistvých a násilí na veřejnosti*.

2012

- 395 Cejp, M. (ed.) *Britské strategické dokumenty k prevenci a potírání závažné trestné činnosti*.
- 396 Goodey, J. & Aromaa, K. (eds.) *Trestné činy z nenávisťi (příspěvky ze Stockholmského kriminologického sympozia 2006 a 2007)*.

- 400 Marešová, A. (ed.) *Trendy kriminality ve světě a nové problémy a reakce v oblasti prevence kriminality a trestní justice.*
- 401 Diblíková, S. (ed.) *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží.*

Plné texty všech titulů, publikovaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2000, jsou volně dostupné na webu IKSP www.kriminologie.cz v sekci Publikace.

Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel

Autoři: Jakub Holas
Eva Krulichová
Lucie Háková
Miroslav Scheinost

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Lukáš Pracný, sazbaknih.cz

Tisk: Reprocentrum, a. s., Blansko

Dáno do tisku: listopad 2016

Vydání: první

Náklad: 200 ks

